

İşe Yönelim'de Türkiye'ye Karşılaştırmalı bir Bakış

Ali Çarkoğlu

Ersin Kalaycıoğlu

Giriş: İş, Çalışma Hayatı ve Sosyo-Ekonomik Yaşantı*

Türkiye İkinci Dünya Savaşı sonrasında büyük bir sosyo-ekonomik ve kültürel dönüşüm (*transformation*) geçirmiştir. 1945 yılında nüfusu 18.790.174 olan ve bunun 4.687.102'si (%24.9) kentlerde, 14.103.072'si (%75.1) ise kırdaki yaşayan bir toplumdandı, 2000 yılında nüfusu 67.803.927 ve bunun 44.066.274'ü (%65) kentlerde 23.797.623'ü (%35) ise kırdaki yaşayan bir topluma dönüşmesi söz konusu olmuştur (TÜİK, 2007: 9). Bu süreç hızı biraz düşse de 21. yüzyılda devam ederek 2017 yılının sonunda ülkenin toplam nüfus 80.810.525'e yükselirken bu nüfusun %92.5'i kent merkezlerinde ve %7.5'ü ise belde ve köylerde yaşayan bir duruma dönüştü. Bu arada, 20. yüzyılın ikinci yarısında yıllık nüfus artış hızı %2.0'nin üzerinde seyrederken 2017'e gelindiğinde bu hızın %1,24'e düştüğü görüldü (TÜİK, 2018).

Bunun anlamı Türkiye'nin yetmiş yılda veya iki – üç kuşakta, kırsal bir toplumdandı kentsel bir topluma, tarım ekonomisinden sanayi ekonomisine dönüşen bir sosyo-ekonomik yapıya sahip olduğudur. Hayatına kırdaki küçük köy ve mezrada yahut göçer olarak başlayan insanların bir süre sonra bir büyük kentte mukim sanayi işçisi veya hizmet kesimi çalışanı olarak devam etmesi, eğer elverişli koşullar bulamadıysa, kentte düzenli bir işi olmadan, işsiz olarak bir biçimde yaşamını sürdürmesi anlamına gelmiştir. Yüzde doksan nüfusunu (emeği) kaybeden tarım ekonomisi büyük bir mekanizasyon geçirdiği gibi, birçok tarım arazisi terk edilmiş, hayvancılık büyük ölçüde azalmış, tarım alanları kentsel sanayi ve konut alanına dönüşmüştür. Hızla artan kent nüfusu yeni gelen kitlelere temel belediye hizmetlerini sağlama, iş olanakları yaratma, yeni gelişen sanayi ve hizmetler kesiminde iş bulmak için gereken beceri ve yetenekleri üretecek eğitim, staj ile terbiye (*training*) sağlamakta yetersiz kalmıştır. Bunun sonucunda 21. yüzyıl boyunca kronikleşen bir işsizlik sorunu ve %10'un üzerinde devam eden işsizlik, %15 civarında seyreden bir kentsel işsizlik oranı ve %20 civarında devam eden genç işsizlik oranı ortaya çıkmıştır. Ayrıca, Türkiye eğitim, staj ile terbiye veya çalışma hayatında olmayan 19 – 24 yaş grubu gençler sıralamasında OECD ülkeleri arasında en üst sıralara yükselerek, büyük ekonomik bunalımdaki Yunanistan ve İspanya gibi ülkeleri bile geride bırakan bir görüntü çizmiştir (OECD, 2017). Aynı yaş grubunda kadınların işgücüne katılma oranlarında ise Türkiye OECD ülkelerine göre açık arayla en az başarıya sahip ülke görüntüsü vermektedir (OECD, 2017). 19 – 24 yaş grubundaki kadınların onda yedisi, erkeklerin

* Bu raporun yazılmasında kullanılan verilerin toplanması için Sabancı Üniversitesi I.A.CG-17-01692 sayılı projeye ve Koç Üniversitesi tarafından sağlanan mali destekten dolayı her iki Üniversitemize de en derin teşekkürlerimizi sunarız.

de neredeyse yarısı işgücüne katılmamakta veya katılamamaktadır. Nitekim 2017 yılında tamamlayabildiğimiz International Social Survey Program (ISSP) – İşe Yönelim 2015 ulusal saha taramasının Türkiye’deki uygulaması sonuçlarına göre Türkiye’nin karşısındaki en önemli sorunun ne olduğu sorulduğunda deneklerin üzerinde ittifak ettikleri yanıtın işsizlik olması bu koşullarda şaşırtıcı olmamalıdır (Bakınız Tablo 1 ve Tablo 2).

Tablo 1: Türkiye’nin Karşı Karşıya Bulunduğu en Önemli Sorun Nedir? (Açık Uçlu Soru)

Items	Gözlem sayısı	%	Geçerli %	Birikimli %
İşsizlik	414	26.9	27.4	27.4
Enflasyon/Hayat Pahalılığı	277	18.0	18.3	45.7
Ekonomik İstikrarsızlık, Kriz	123	8.0	8.2	53.8
Yolsuzluk	25	1.6	1.7	55.5
Sağlık ve Sosyal Güvenlik	16	1.1	1.1	56.6
Eğitim	128	8.3	8.5	65.1
Siyasal İstikrarsızlık	48	3.1	3.2	68.2
Güney Doğu /Kürt Sorunu	26	1.7	1.7	70.0
Terör / Ulusal Güvenlik sorunları	303	19.7	20.1	90.0
Suç, Cürüm vb.	11	.7	.7	90.8
Madde Bağımlılığı	7	.4	.4	91.2
Ulaşım / Trafik	7	.5	.5	91.7
Suriyeli Sığınmacılar	23	1.5	1.6	93.2
Hükümet / Politikalar	4	.3	.3	93.5
Ayrımcılık / Kadına karşı şiddet	2	.2	.2	93.7
Düşük Gelir	19	1.2	1.2	94.9
Demokrasi ve Adalet	37	2.4	2.5	97.4
Tarım/ Tarım politikaları	10	.6	.6	98.0
Kutuplaşma / Toplumsal Çatışma	7	.4	.4	98.4
FETÖ	5	.4	.4	98.8
Diğer	18	1.2	1.2	100.0
Bilmiyor / Cevap Yok	24	1.6		
Toplam	1535	100.0		

Kaynak: ISSP – İşe Yönelim Türkiye Saha Araştırması (2017)

Tablo 2: Türkiye'nin Karşı Karşıya Bulunduğu İkinci En Önemli Sorun Nedir? (Açık Uçlu Soru)

Yanıt	Gözlem sayısı	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
İşsizlik	288	18.8	20.2	20.2
Enflasyon/Hayat Pahalılığı	234	15.2	16.3	36.5
Ekonomik İstikrarsızlık, Kriz	164	10.7	11.5	48.0
Yolsuzluk	41	2.7	2.9	50.8
Sağlık ve Sosyal Güvenlik	31	2.0	2.2	53.0
Eğitim	140	9.1	9.8	62.8
Siyasal İstikrarsızlık	52	3.4	3.6	66.4
Güney Doğu /Kürt Sorunu	40	2.6	2.8	69.2
Terör / Ulusal Güvenlik sorunları	242	15.8	16.9	86.1
Suç, Cürüm v.b.	45	3.0	3.2	89.3
Madde Bağımlılığı	12	.8	.9	90.1
Ulaşım / Trafik	5	.3	.3	90.5
Suriyeli Sığınmacılar	23	1.5	1.6	92.1
Hükümet / Politikalar	7	.4	.5	92.5
Ayrımcılık / Kadına karşı şiddet	5	.3	.3	92.9
Düşük Gelir	17	1.1	1.2	94.1
Demokrasi ve Adalet	44	2.8	3.0	97.1
Tarım/ Tarım politikaları	4	.3	.3	97.4
Kutuplaşma / Toplumsal Çatışma	6	.4	.4	97.8
FETÖ	3	.2	.2	98.0
Diğer	1431	93.2	100.0	
Bilmiyor / Cevap Yok	104	6.8		
Toplam	1535	100.0		

Kaynak: ISSP – İşe Yönelim Türkiye Saha Araştırması (2017)

Türkiye bu değişimi geçirirken dünyanın iktisaden çok gelişmiş ve demokrasileri pekişmiş ülkeleri de azımsanmayacak büyüklükte bir dönüşüm geçirmişlerdir. Kuzey Amerika, Batı, Kuzey ve Güney Avrupa, Okyanusya'daki ülkelerle ve Japonya'nın oluşturduğu bu grup ülkeler sanayi toplumundan sanayi – ötesi topluma dönüşmüşlerdir. Tarım ve sanayi bu ülkelerde gayrisafi milli gelirin giderek daha küçük bir oranını üretirken hizmet kesimi büyük bir hızla büyüyerek hem gelirin hem de istihdamın çok büyük bir kısmını yaratır hale gelmiştir. Türkiye'de köylü ve çiftçi

kentli sanayi işçisi ve hizmet kesimi çalışanı haline gelmeye başlarken, pekişmiş demokrasilerin gelişmiş ekonomilerindeki hizmet kesiminin niteliği hızla değişmeye başlamıştır. Mavi yakalı, kol emeğine dayalı, otomasyona göre üretimde Taylor ve Ford'un getirdiği ilkelere göre mihaniki işleri yaparak çalışan emek yerine, eğitimi düzeyi hızla okur-yazarlığın ötesinde bir düzeye yükselen, ofislerde çalışan, önce daktilo sonraları bilgisayar kullanarak enformasyon işleyen bir emek kitlesi ortaya çıkmıştır (Burgess, J. 2002). Bu beyaz yakalı emekçilerin daha önceki mavi yakalılardan farkı, kol emeği ile değil, beyin gücü ve bilgi ile çalışan bilim, hukuk, sanat v.b. konularda eğitilmiş, anadillerini ve onun dışında bir yabancı dili de zaman zaman kullanabilen, matematik ve ona dayanan istatistik gibi veri kodlamasına dayalı bilgiyi üretilen kullanabilen nitelikte olmasındadır. Bu çalışanların yardımcısı olarak istihdam edilenler de eğitim düzeyi hızlı daktilo yazma, hızlı bilgisayar kullanabilme kelime ve rakam işlemeyi becerebilen yetenekte olan kimseler haline gelmiştir. Teknolojideki değişim artık sadece telefona bakan, günlük program düzenleyen, adres ve telefon numaralarını kaydeden sekreteri ortadan yavaş yavaş kaldırırken, onun yerine internet üzerinden elektronik iletişimi, cep telefonlarıyla ilgili kişilerle doğrudan, her yer ve zamanda haberleşmeyi ikame ederek yaygınlaştırmıştır. Haber akışı hızlanmış, çapı ve kesafeti artarak küresel bir hal almıştır. Bu hıza ayak uydurabilecek düzeyde hızlı düşünebilen, karar alabilen ve üreten beyaz yakalı emekçiler hizmet kesiminin de ekonominin de egemeni olmuşlardır. Bilimsel bilgi üretim, izleme ve işleme, ekonominin temel girdisi ve işlevi haline dönüşmeye başladığından üniversite ve yükseköğretimle sanayi işletmeleri de çok yakından çalışmaya başlamışlardır. Bir tür eğitim – ekonomi kaynaşması diyebileceğimiz bu yeni durum ortaya yeni bir kültür ve onun siyasetini de doğurmuştur (Inglehart, R. F. 1977, 1990, 1997, Inglehart, R. F. ve Welzel, C. 2005).

Gelir ve servet bu ortamda daha önce tahayyül edilemeyecek düzeylere yükselirken, gelişmiş ekonomilere sahip pekişmiş demokrasilerde uygulanan sosyal refah devleti politikaları geniş kitlelere yemek – içme, giyinme, barınma, eğitim, sağlık hizmetlerini teminde geniş sosyal güvenlik ağları üretmiştir. Artık bu tür gereksinimleri karşılamakta endişe duymayan, bir sonraki yemeğimi nereden bulacağım, nerede başımı sokacak bir evim olacak, hastalanırsam sağlık sorunlarımı nasıl çözeceğim diye kaygılanmayan bir toplum ve onun insanı ortaya çıkmaya başlamıştır. Bunun bir sessiz toplumsal devrime yola açtığını iddia eden Ronald Inglehart (1977), aynı adla yazdığı kitabında (*Silent Revolution*) maddi kaygılar ve değerlerin müreffeh toplumda (*affluent society*) artık geri plana atılmakta olduğunu, onun yerine maddi-ötesi (*post – materialist*) değerlerin öncelikli olarak müreffeh sanayi-ötesi toplumların insanların zihinlerinde

yer etmeye, yaşamlarında da öncelik kazanmaya başladığını ileri sürmüştür. Bu değerler çevre, çevre kirliliği, estetik ve çevre güzelleştirme, iklim değişikliği, nükleer enerji kullanımının kısıtlanması, yenilenebilir enerji üretiminin artırılması, insan hakları ve özellikle kadın ve çocuk hakları, eşitlik, özgürlük, hayvan hakları, v.b. konu ve duyarlılıklara öncelik veren değerlerdir. Bu değerler tarım ve endüstri toplumlarının ücret, barınma, gelir, istihdam, sağlık hizmeti, eğitim v.b. gibi yönelimlerinin önüne geçerek sadece ekonomiyi değil, aynı zamanda toplumsal yaşantıyı, kültürü ve nihayet siyaseti de değiştirmeye başlamıştır.

Türkiye bu dönüşümden etkilenmekle birlikte yukarıda zikredilen coğrafyalardaki ülkeler düzeyinde gelişmiş bir ekonomiye sahip olmaması ve demokratik standartlarının da o düzeye hiçbir zaman yaklaşmaması nedeniyle aynı tür değişimi henüz sınırlı olarak yaşamaktadır. Toplumsal duyarlılıklar ve kültürel yönelimlerin Türkiye’de maddeci (*materialist*) bir içerikte olmaya devam ettiği düşünülebilir. Ancak, Türkiye hem kendi içindeki tarım ekonomisinden ve toplumundan kentsel sanayi toplumuna doğru dönüşümü hızla sürdürürken, hem de küresel olarak değişen teknolojileri bankacılık, ulaştırma, eğitim, inşaat, enerji ve otomotiv kesimleri başta olarak yaşamak zorunda kalmıştır. Bu durumda ülkede küçük bir yüksek düzeyde eğitilmiş beyaz yakalı emek, geniş bir mavi yakalı emek ve çok daha geniş bir beceri ve yetenek düzeyi düşük (vasıfsız) ve çoğu zaman işgücüne katılmayan bir potansiyel emek gücü üretmiştir.

İşte tam bu aşamada Türkiye’de iş ve çalışma hayatına yönelimin gösterdiği içeriği saptamaya yarayacak olan bu saha araştırmasını (ISSP – 2015) otuz küsur ülke ile birlikte, Türkiye’nin içinde bulunduğu özel koşullardan kaynaklanan gecikmeyle 2017’nin sonunda tamamlamış bulunuyoruz. Aşağıda sergileyeceğimi bulgularımızı ISSP 2015 çalışmasına katılmış diğer ISSP üyesi ülkelerin verileriyle karşılaştırarak sunmaktayız.

Araştırmanın Veri Tabanı

Bu çalışmanın örnekleme 26 NUTS - 2 bölgesindeki kent, belde ve kır (köy, mezra vb.) yerleşim yerlerinde yaşayan nüfusun büyüklüğüne orantılı olarak rastsal olarak hane adreslerine dayalı verilerden Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından çekilmiştir. Bu araştırmanın yazarları olan araştırmacılar tarafından saptanan NUTS-2 bölgelerine isabet etmesi gereken kent, belde ve kır nüfusları hesaplanarak TÜİK’ten elde edilen hane adreslerine dayalı veriler kullanılarak, en az 1400 anket yapılmasını

sağlayacak biçimde kent, belde ve kır nüfuslarının her bölgeye düşen sayılarının iki katına karşılık gelecek hane adreslerinin rastsal olarak çekilmesi sağlanmıştır. Böylece çekilen 57 ilden 3400 adrese giden anketörler 1535 hanede mukim deneklerle anketleri başarı ile tamamlayabilmişlerdir. Araştırmamızda %95 olasılıkla +/- %2,6 civarında bir örneklem standart hatası olduğunu hesaplamaktayız.

Bu araştırmada kullanılan anket soruları bu Rapor'un yazarlarının da mensubu olduğu ISSP üyesi ülkelerin katıldığı ve iki yıl süren bir hazırlık süreci sonrasında tüm ISSP üyelerinin katılımıyla İngilizce olarak hazırlanmıştır. Önce "İş" kavramını tanımlayan unsurlar ve bu kavramın içeriğindeki etkinliklerden hangilerinin seçileceğine ISSP üyelerince karar verildikten sonra, ayrıntılı soruları hazırlamak üzere bir komisyon kurulmuştur. Bu komisyonun hazırladığı ilk soru cetveli taslağı yine ISSP genel kurulunda üyelerce tartışıldıktan ve eleştirildikten sonra, komisyon soruları geliştirerek gönüllü olan ülkelerde bu soruların ön sınavını yaptırmıştır. Bu süreçte sorunsuz olduğu görülen sorular tekrar ISSP üyelerinin dikkatine önce e-posta yoluyla sunulmuştur. Bilahare ISSP üyelerinin tamamının katıldığı 2014 yılındaki genel kurulda tartışılan ve oylanarak kabul edilen son taslak soru cetveli daha sonra sahada uygulanacak hale gelmiştir. Bu İngilizce soru cetveli Koç ve Sabancı Üniversitelerindeki Siyaset Bilimi Araştırma Görevlileri tarafından Türkçe'ye çevrilmiş, sonra Türkçe cetvel İngilizce'ye çevrilerek çevirinin doğruluğu ve geçerliliği sınanmıştır. Soru cetvelinin Türkçe son hali bu Rapor'un yazarı olan öğretim üyeleri tarafından incelenerek sahada uygulanan Türkçe soru cetveli hazırlanmıştır. Saha uygulaması için Infakto ve Birim Araştırma'nın anketörlerinden yararlanılmıştır. Soru cetvelinin eğitimleri Ağustos 2017'de anketörlere bu Rapor'un yazarı olan araştırmacılar tarafından verilmiş ve eşanlı olarak soru cetvelinin ön-sınavı yapılmıştır. Saha çalışmaları 26 Ağustos 2017'de başlamış ve 15 Kasım 2017'de sona ermiştir. Soruların kodlanmış ve elektronik olarak işlenebilecek hale getirilmesi Aralık 2017'de tamamlanmıştır. Örneklemdeki cinsiyet ve eğitim ağırlıklarının TÜİK toplamı verilerinden farklı olması nedeniyle veriler ağırlık kullanılarak TÜİK verileriyle aynı oranlara dönüştürülmüştür. Aşağıda sunulan bulgular bu ağırlıklandırılmış veri setinin istatistiksel olarak işlenmesiyle elde edilmiştir.

Bulgular

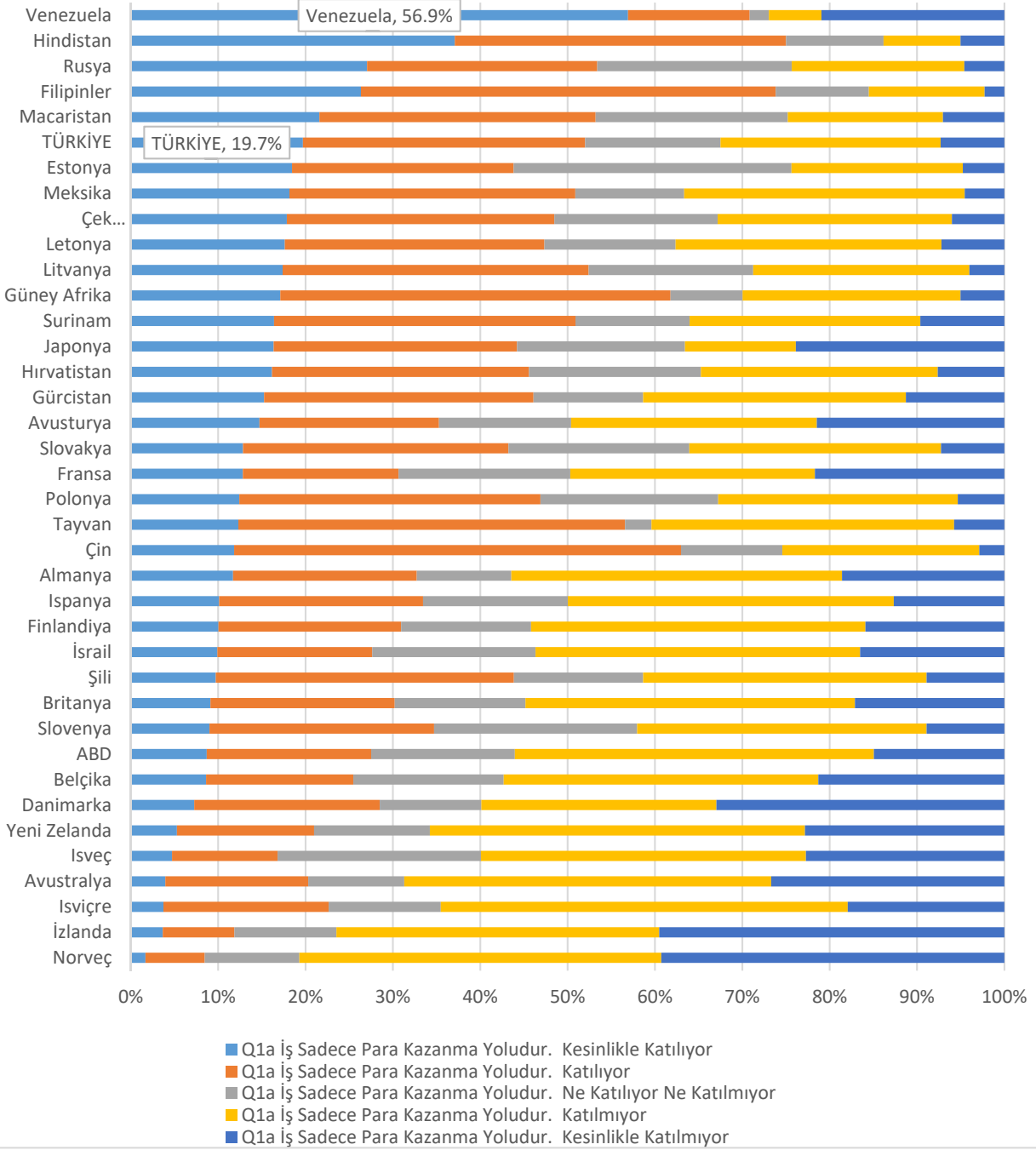
İş'ten Beklenenler

İnsanlar çalışma hayatında yaptıkları işe nasıl yaklaşmakta, nasıl tanımlamaktadırlar? İş onlar için ne anlama gelmektedir? Bu sorunların yanıtlarını oluşturacak şekilde çeşitli ifadeler deneklere yöneltilerek onların bu ifadelere katılıp katılmadıkları sorulmak suretiyle çalışmaya başlanmıştır. Aşağıda sunulan Çizelge 1 ile Çizelge 11 deneklerin çalıştıkları işleri nasıl tanımladıklarını, onlardan ne beklediklerini özetlemektedir. Bu çizelgelerde Türkiye'de 2017 yılında toplanan verilerle diğer ISSP üyesi ülkelerden 2016 yılında toplanan veriler karşılaştırılmıştır. Böylece, Türkiye'deki deneklerin verdiği yanıtların, diğer ISSP ülkesi ülkelere göre ne düzeyde ve içerikte olduğunu saptamak mümkün olabilmektedir. Aynı zamanda Türkiye'deki deneklerin verdiği yanıtlarla hangi başka ülkelere benzer bir konumda olduğunun saptanması da mümkün olabilmektedir. Böylece karşılaştırmalı olarak Türkiye'deki deneklerin yaptıkları işler hakkındaki fikirlerini anlamlandırmak ve değerlendirmek mümkün olabilmektedir.

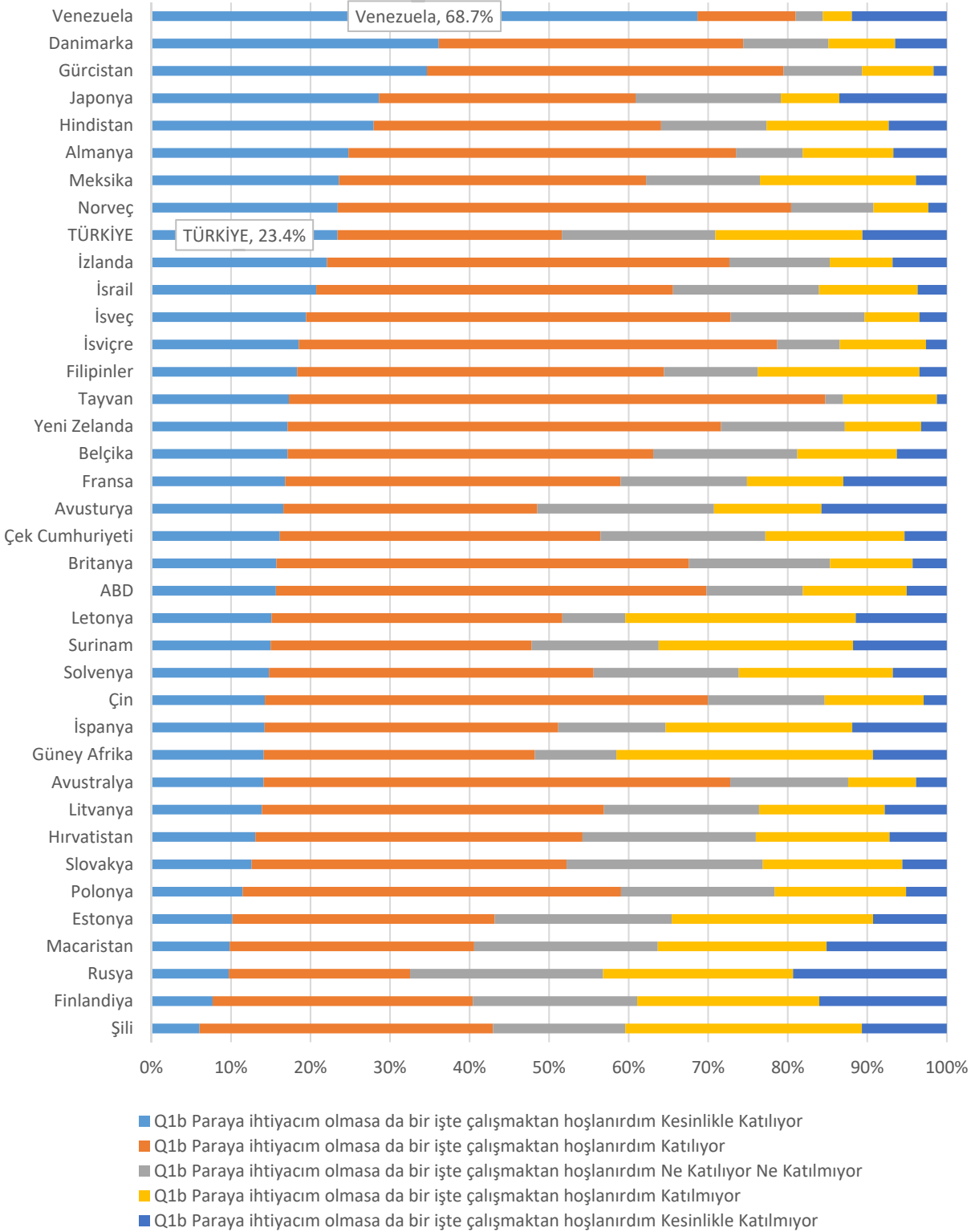
Çizelge 1'de görülebileceği gibi Türkiye'deki denekler, birçok gelişmekte olan ülke gibi iş konusunda para kazanmanın öncelikli olduğunu vurgulayan bir zihniyete sahipmiş gibi görünmektedir. Ancak, Çizelge 2'de sunulan verilere göre Türkiye'de para kazanmaya gereksinimi olmasa bile çalışma eğiliminde olan denek oranına göre işlerine sadece bir para kazanma yolu olarak yaklaşmayan geniş bir kitle varmışa benzemektedir. Çizelge 2'de Türkiye'deki deneklerin bulunduğu konumun Avrupa Birliği (AB) üyesi ülkelere pek farklı olmaması da göze çarpmaktadır. Çizelge 3'te ise işin güvenli olmasının da Türkiye'de bir hayli önemsendiği görülmektedir. Türkiye'de denekler işten çıkartılmanın veya işlerini kaybetmenin kolay olmamasını, emek piyasasının çalışmasının da fazla esnek olmamasını tercih ediyormuş gibi görünmektedirler. Çizelge 4'te Türkiye'deki denekler yine gelişmekte olan ülkelerle birlikte yüksek gelirin işte önemli olduğunu vurgulayan bir konumda görülmektedir. Ayrıca Çizelge 5'teki veriler de deneklerin Türkiye'de işte yükselme beklentisinin birçok Doğu Avrupa ülkesiyle benzer bir biçimde ve yüksek olduğunu göstermektedir. Ancak, Türkiye'de iş konusunda fazla seçici olunmadığı, işin ilginç olmasına önem atfedilmemesinden de anlaşılmaktadır (bakınız Çizelge 6). Türkiye'deki iş anlayışı çalışanın olabildiğince bağımsız olması (Çizelge 7), başkalarına yardımcı olabilecek (Çizelge 8), topluma yararlı (Çizelge 9), çalışma saatlerinin çalışan tarafından belirlenmesine elverişli (Çizelge 10), sosyal ortamlar olarak algılandığı görülmektedir (Çizelge 11). Bu görüntüsüyle daha çok hizmetler kesimindeki beyaz yakalı işlere

odaklı bir tanımlama ve çalışma ortamı beklentisi ağırlıklıymış gibi görünmektedir. Ancak, kazanç, yüksek gelir ve iş güvenliğinin vurgulanmasının daha çok maddeci (*materialist*) değerlerin halen güçlü olduğu bir sanayi toplumunun iş gücüne işaret ettiğini de vurgulayabiliriz. Maddecilik – ötesi (post-materyalist) bir tanımlamanın sadece Çizelge 2’de görülen gelire gereksinimim olmasa da çalışırdım türünden verilen bir yanıtta ortaya çıktığı görülmektedir. Ancak, burada çizilen görüntüden maddeci değerlerin daha baskın bir görüntü arz ettiğini söylemek mümkündür.

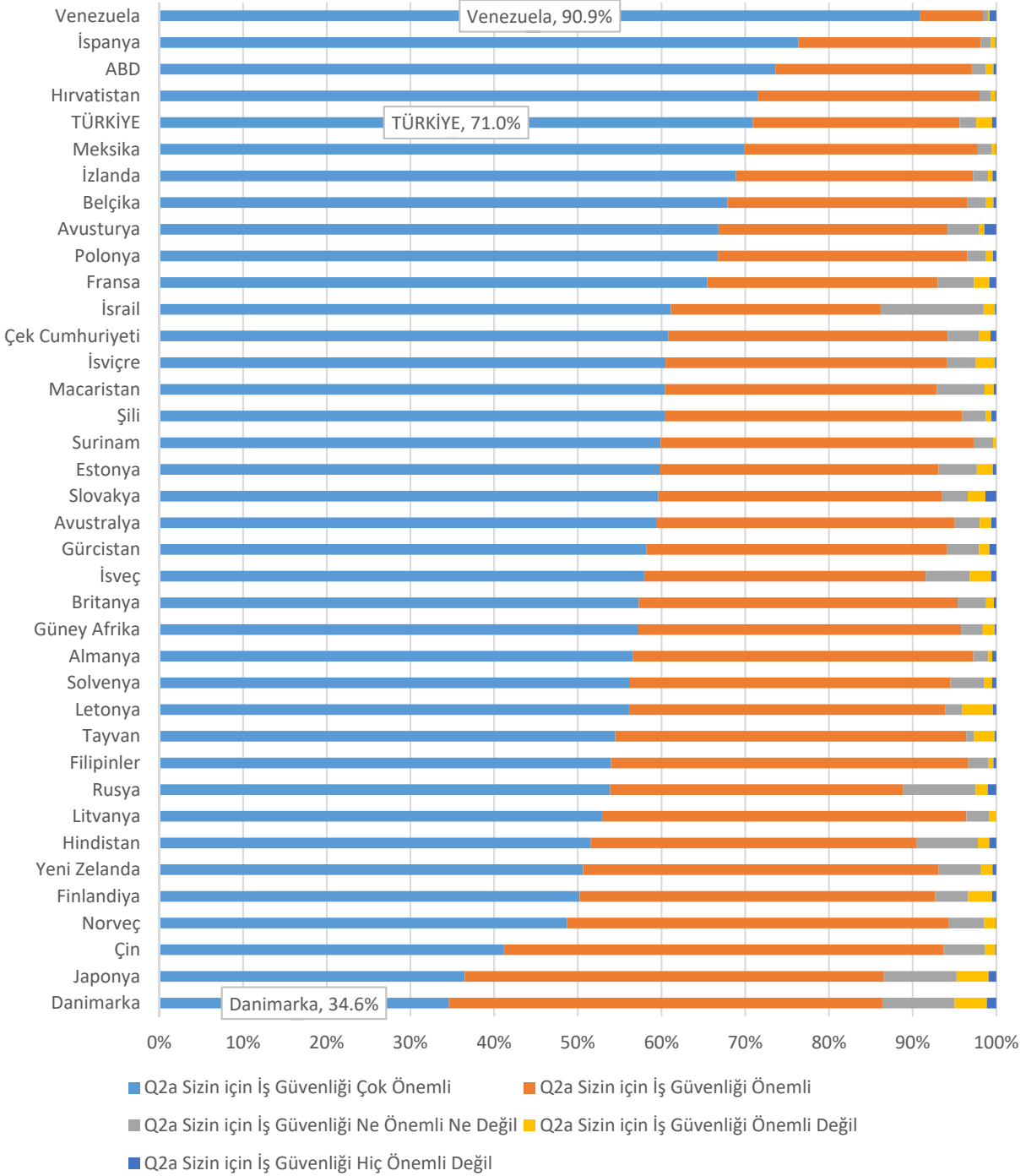
Çizelge 1: İş Sadece Para Kazanma Yoludur.

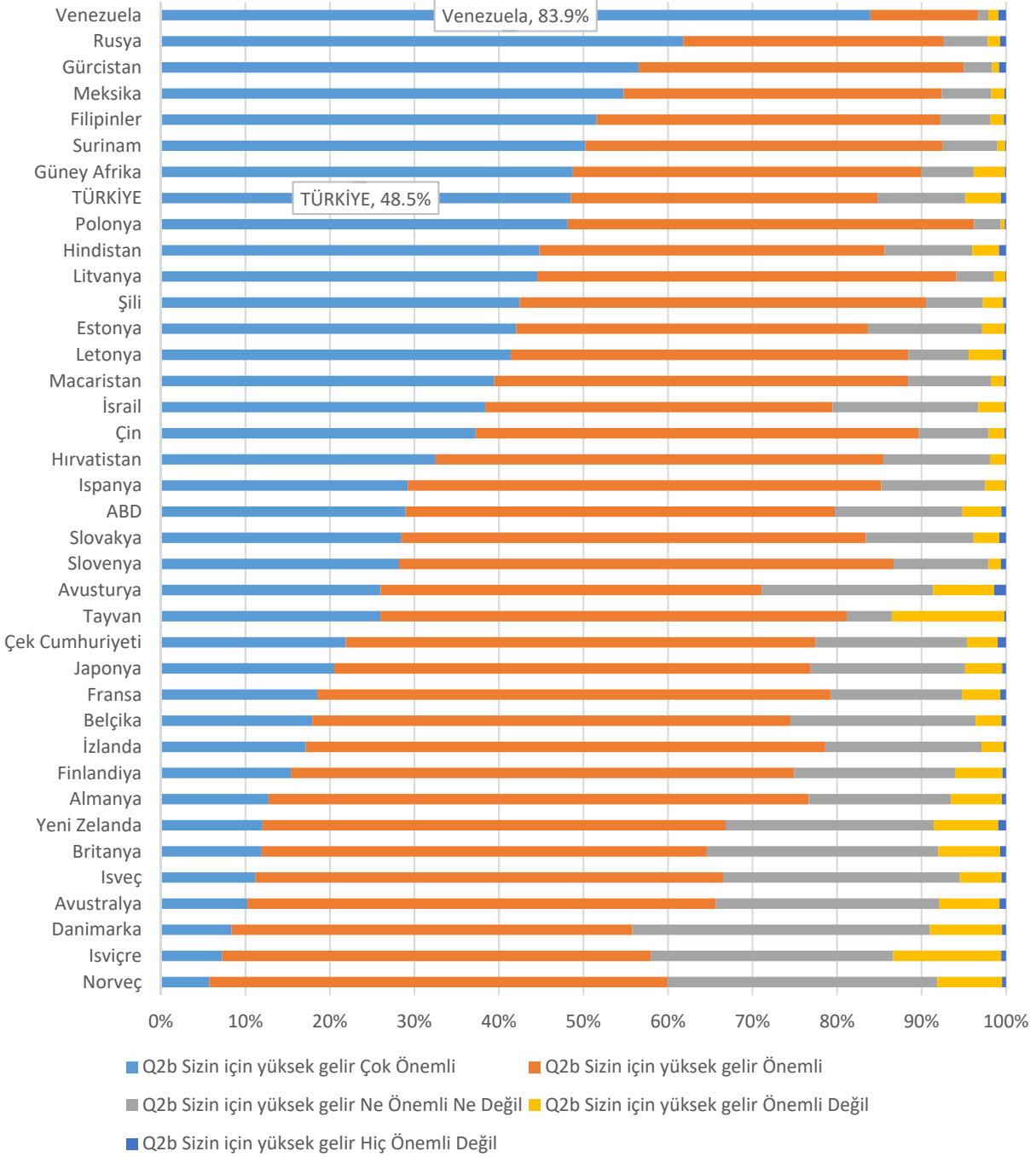
Çizelge 2: Paraya ihtiyacım olmasa da bir iş'te çalışmaktan hoşlanırdım

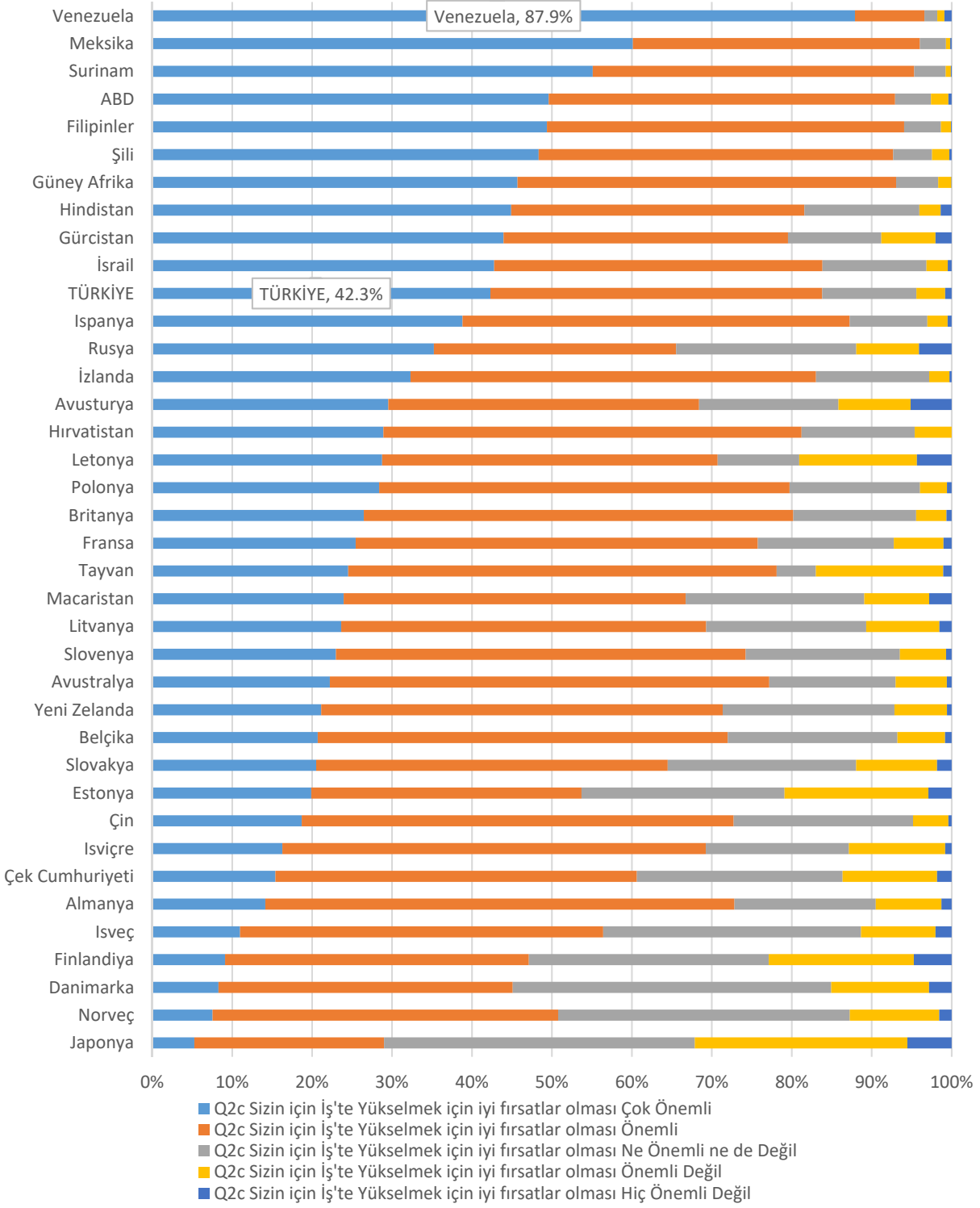
Çizelge 3: Sizin için İşinizde İş Güvenliği Ne kadar Önemli?

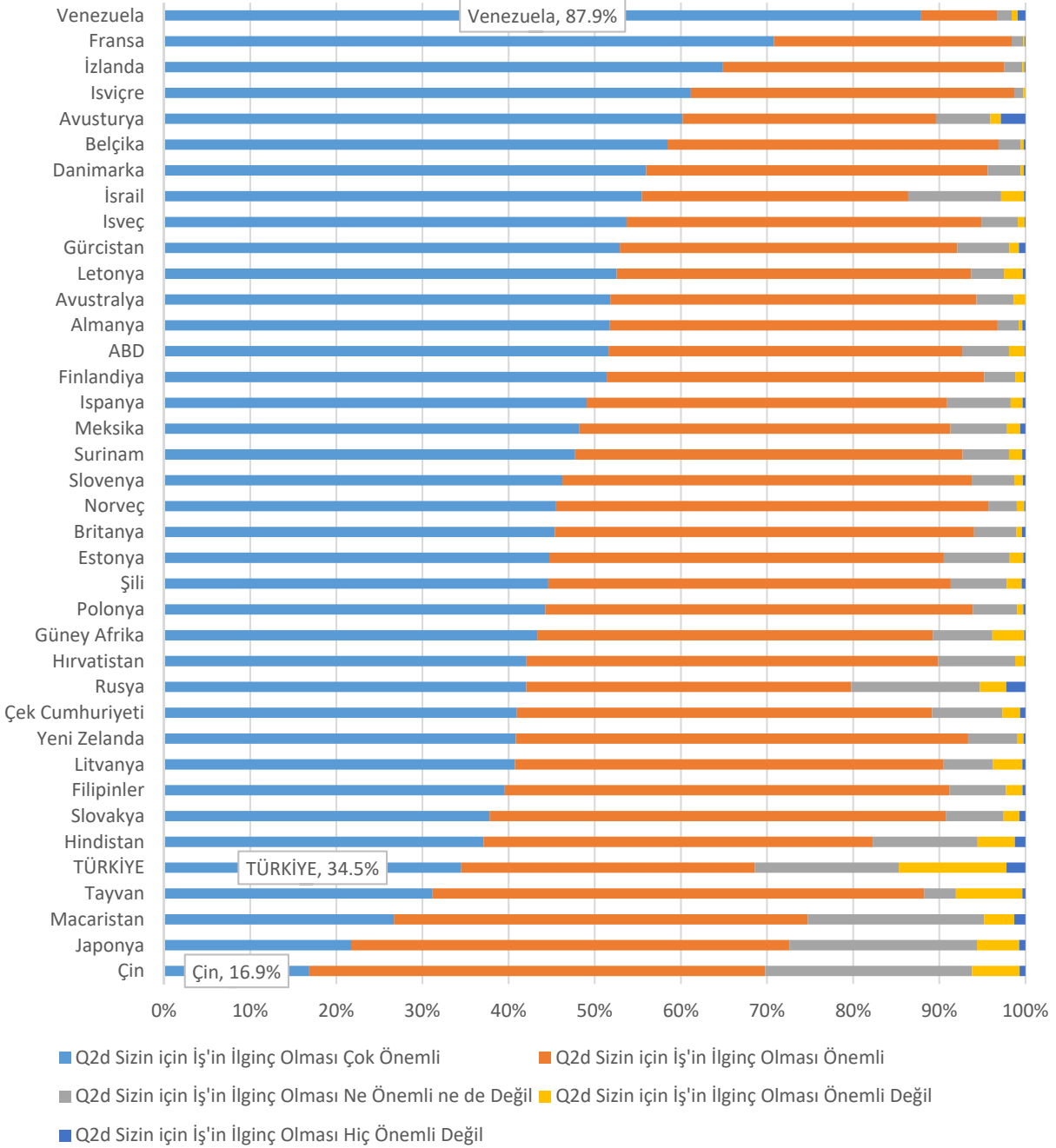
Çizelge 4. Sizin için İş'te Yüksek Gelir ne kadar Önemli?

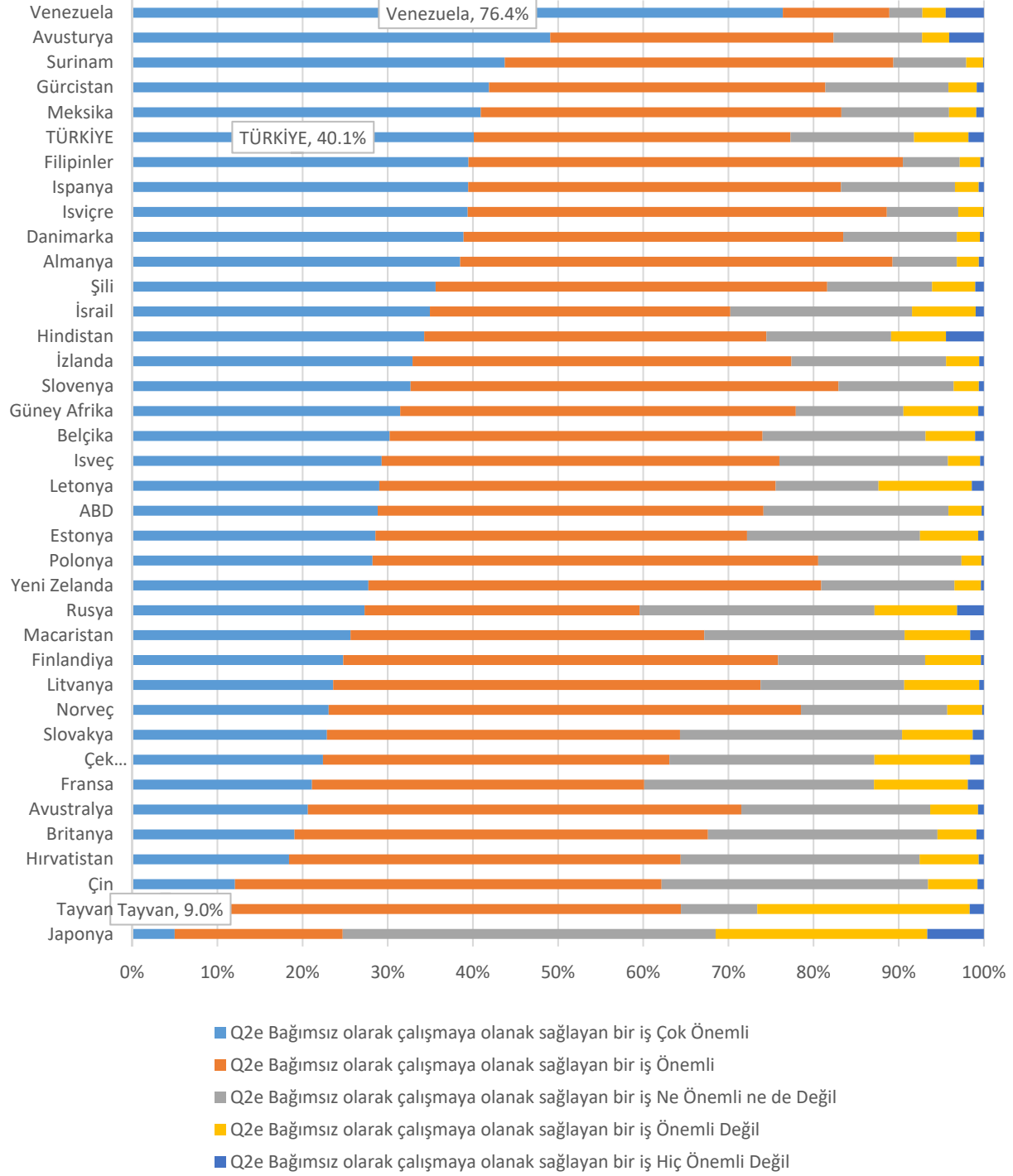
Çizelge 5: Sizin için İş'te Yükselmek için iyi fırsatlar olması

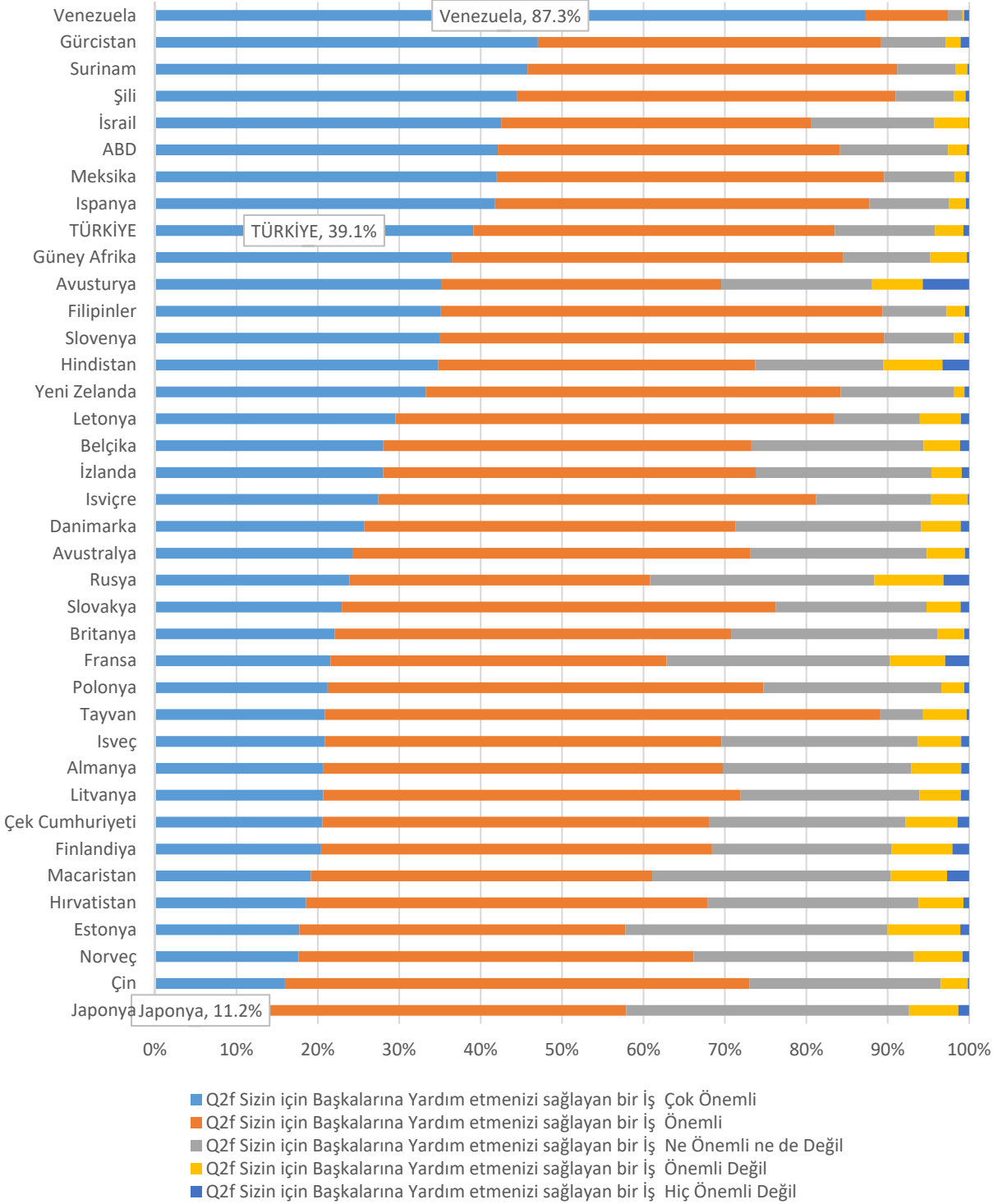
Çizelge 6: İş'in İlginç Olması

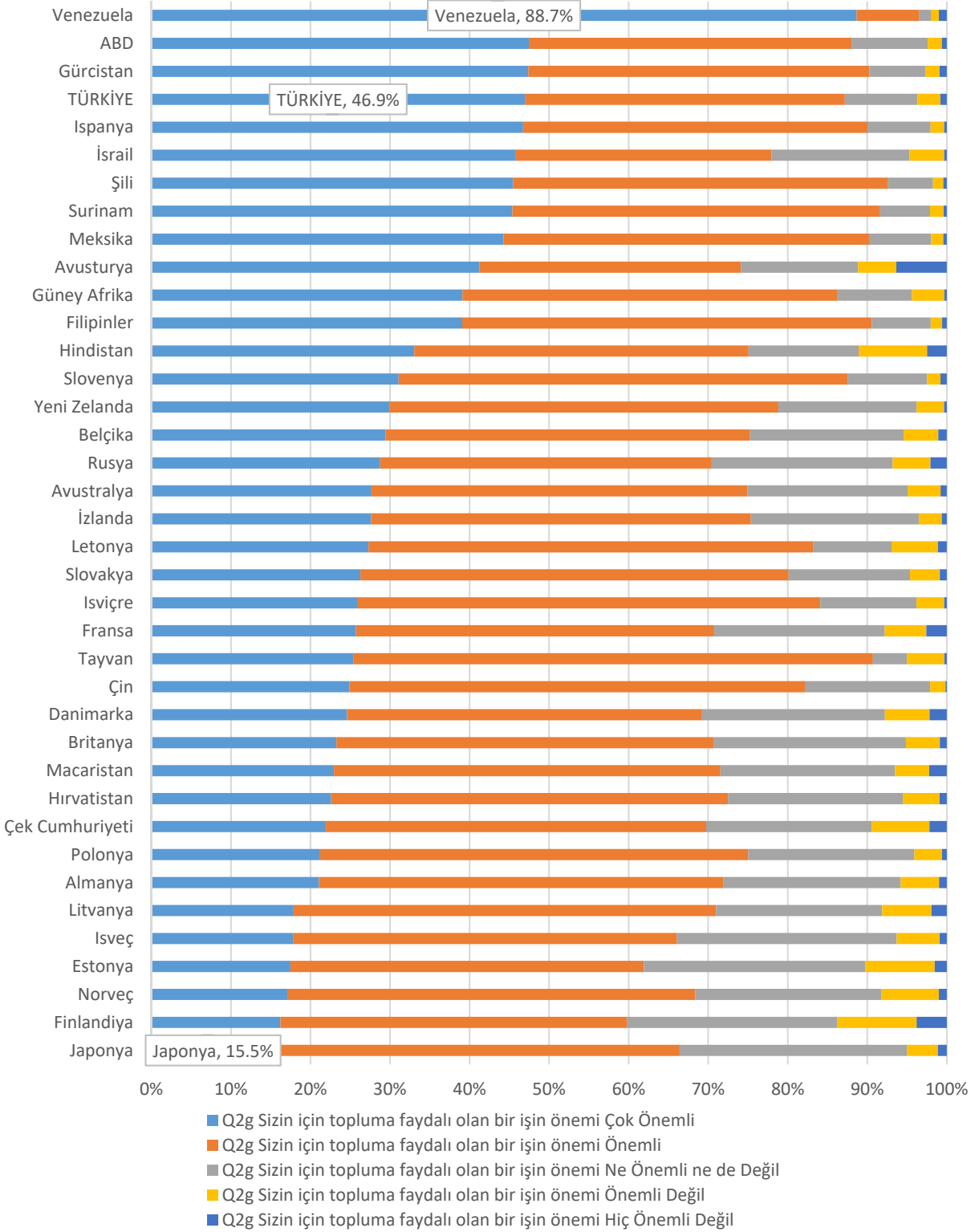
Çizelge 7: Bağımsız olarak çalışmaya olanak sağlayan bir iş

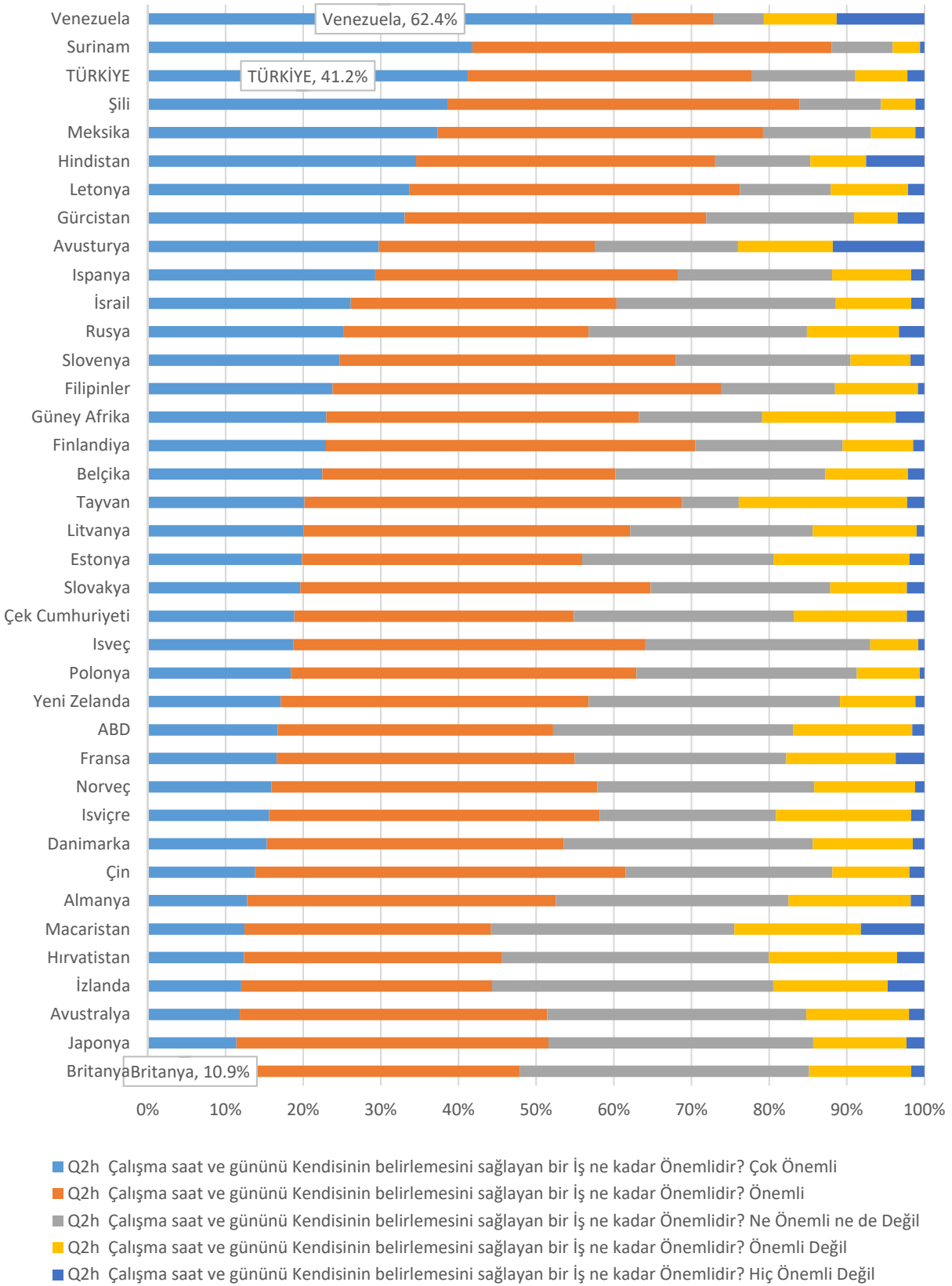
Çizelge 8: Başkalarına Yardım etmesini Sağlayan bir İş ne kadar Önemli?

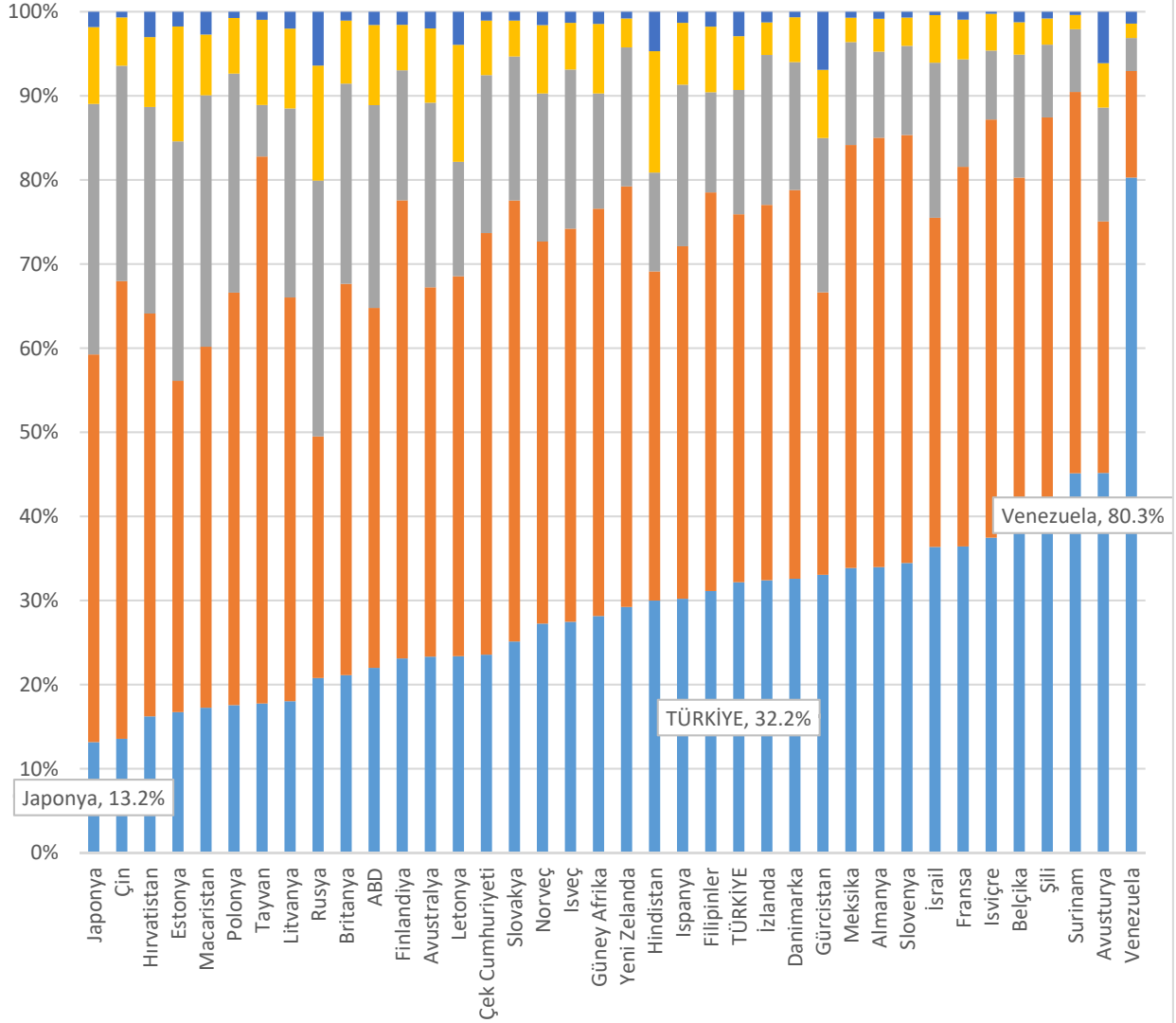
Çizelge 9: Sizin için topluma faydalı olan bir iş ne kadar Önemlidir?

Çizelge 10: Çalışma saat ve gününü Kendisinin belirlemesini sağlayan bir İş ne kadar Önemlidir?

Çizelge 11: Diğer İnsanlarla kişisel temas sağlayan bir iş ne kadar Önemli?

- Q2i Diğer İnsanlarla kişisel temas sağlayan bir iş ne kadar Önemli? Hiç Önemli Değil
- Q2i Diğer İnsanlarla kişisel temas sağlayan bir iş ne kadar Önemli? Önemli Değil
- Q2i Diğer İnsanlarla kişisel temas sağlayan bir iş ne kadar Önemli? Ne Önemli ne de Değil
- Q2i Diğer İnsanlarla kişisel temas sağlayan bir iş ne kadar Önemli? Önemli
- Q2i Diğer İnsanlarla kişisel temas sağlayan bir iş ne kadar Önemli? Çok Önemli

Aile Hayatı ve İş

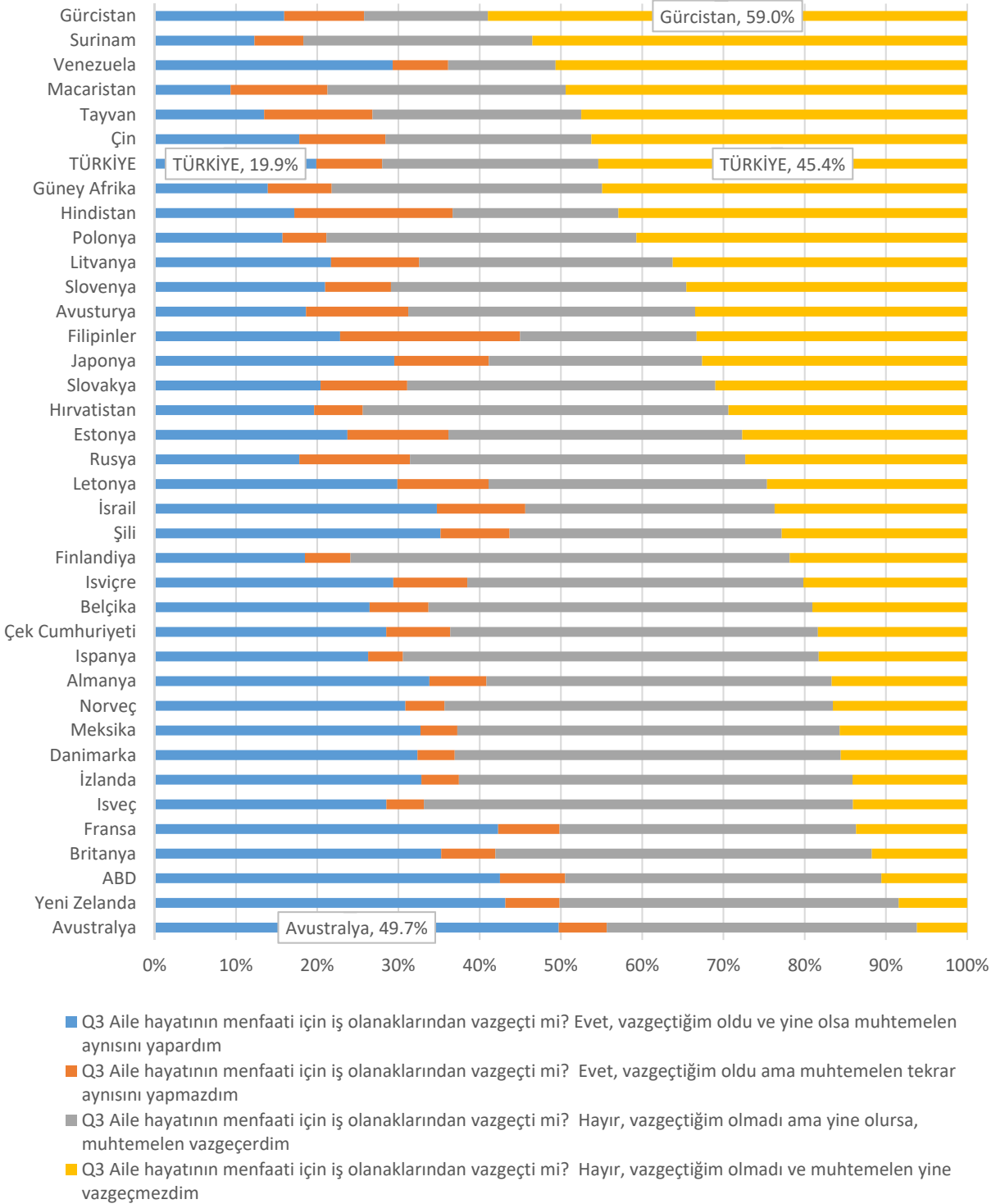
Türkiye'nin ağırlıklı olarak muhafazakâr değerlerin etkisi altında olan bir toplum olduğu (bakınız Çarkoğlu, A. ve Kalaycıoğlu, E., 2009) ve bu değerlerin arasında da aile hayatına olan vurgunun da ağırlık taşıdığı bilinmektedir. Dolayısıyla çalışanın hayatında ailenin gereksinimleri ve beklentileri gereği yaptığı işin etkilenmesi söz konusu olacağını düşünmek doğaldır. Aile hayatı ile iş hayatı arasındaki bağlantıyı denekler nasıl tanımlamaktadır?

Çizelge 12 incelenecek olursa, Türkiye'nin ailenin gereksinimleri için işten vazgeçme eğiliminin görece olarak düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Deneklerin yarıya yakını (%45) bu tür bir vazgeçme kararını hiç vermediklerini, şimdi böyle bir gereksinimle karşılaşsalar yine vermeyeceklerini belirtmişlerdir. Buna karşılık beş denekten birisi kadarı (%19) hayatında daha önce böyle bir karar verdiğini belirtmiştir. Bu oranlarla Türkiye ISSP ülkeleri arasında düşük oranda aile önceliklerine vurgu yapan bir görüntü sergilemektedir.

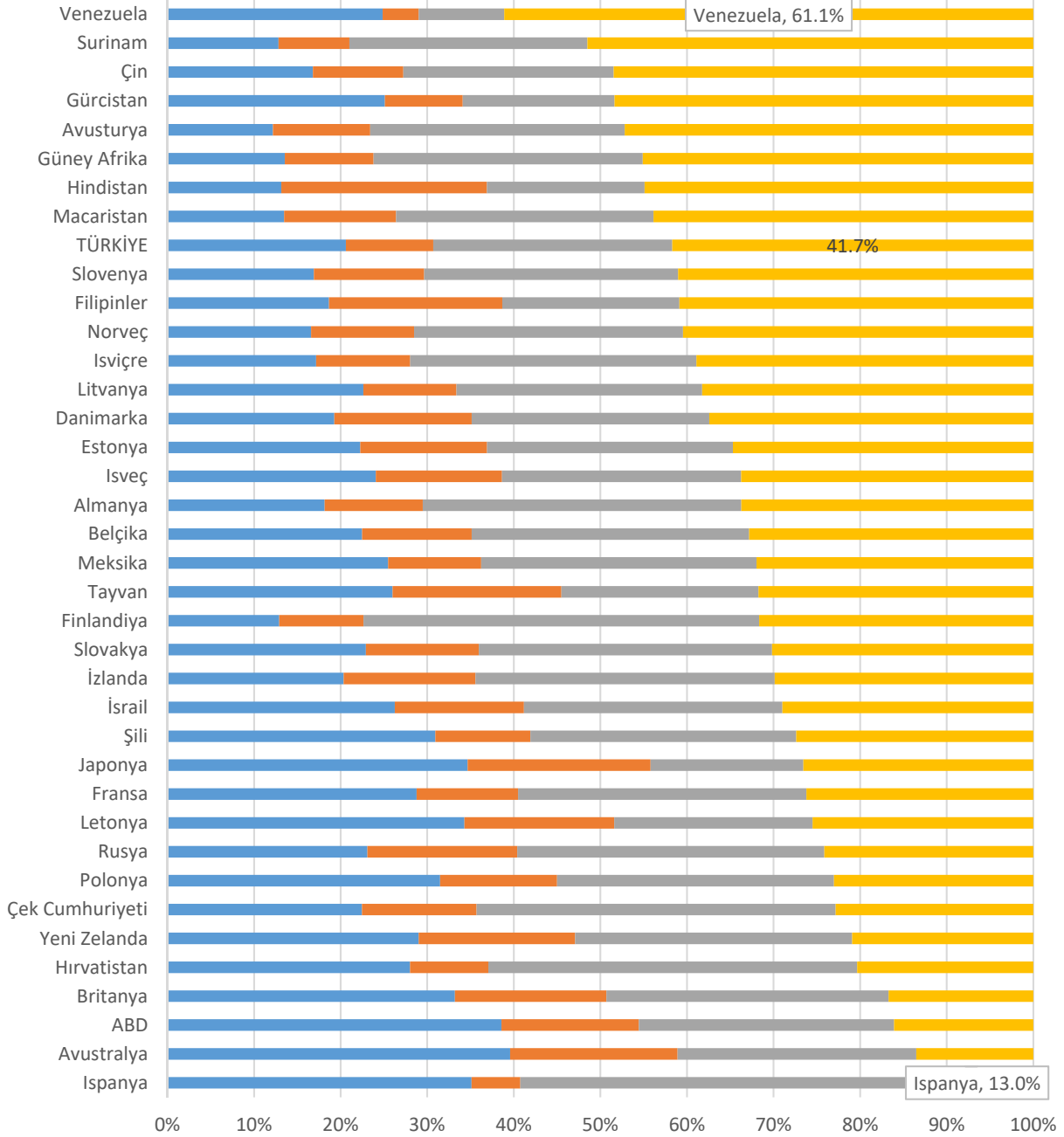
Çizelge 13 incelendiğinde ailenin gereksinimleri için tatmin etmeyen bir işte çalışma kararı verenlerin de beş denekten birisi düzeyinde (%20) olduğu görülmektedir. Bu tür bir karar vermek durumunda tatmin etmeyen bir işte çalışmaya yanaşmayacağını belirten denek oranı yine deneklerin onda dördü (%42) kadarıdır.

Türkiye'deki deneklerin verdiği bu yanıtlarla Hindistan, Çin gibi yükselen piyasalar (BRIC) olarak da tanımlanan gelişmekte olan ülkeler arasında yer aldığı görülmektedir. İspanya, Fransa, Avustralya, ABD ve benzeri ülkelerle karşılaştırıldığında ailenin gereksinimlerini göz önünde bulundurarak işe yönelimini tanımlama eğiliminin Türkiye'den fazla olmadığını görmekteyiz.

Çizelge 12: Aile hayatının menfaati için iş olanaklarından vazgeçti mi?

Çizelge 13: Ailenin menfaati için tatmin etmeyen bir işte çalışmaya devam etmek

- Q4 Ailenin menfaati için tatmin etmeyen bir işte çalışmak Evet, ettim ve yine olsa muhtemelen aynısını yapardım.
- Q4 Ailenin menfaati için tatmin etmeyen bir işte çalışmak Evet, ettim ama muhtemelen tekrar aynısını yapmazdım
- Q4 Ailenin menfaati için tatmin etmeyen bir işte çalışmak Hayır, etmedi ama yine olursa, muhtemelen eder.
- Q4 Ailenin menfaati için tatmin etmeyen bir işte çalışmak Hayır, etmedi ve muhtemelen yine etmez.

İşyerinde Ayrımcılık ve Taciz

Deneklere son beş yıl zarfında herhangi bir ayrımcılığa uğrayıp uğramadıkları, bunun yüzünden hak mahrumiyeti ile karşılaşp karşılaşmadığı sorulduğunda Türkiye tüm ISSP ülkeleri arasında Rusya ile Norveç arasında alt sıralarda bir yere yerleşmektedir. Türkiye’de ayrımcılığa uğradığını ifade edenler sekiz denekten birisi (%13) düzeyindedir. Aynı oran Hindistan’da %40 civarında, Çin’de ve Polonya’da da %30 civarındadır. Gelişmiş, materyalist – ötesi değerlere sahip ülkelerde bu oranın %20 – 25 civarında olduğu göze çarpmaktadır (bakınız Tablo 3).

Yaş veya yaş farkı tüm ISSP ülkelerinde ilk sırada ayrımcılık nedeni olarak belirtilirken Türkiye’de en fazla ayrımcılık nedeni olarak ise siyasal inanç ve görüş farkları ortaya çıkmaktadır (bakınız Tablo 4). Türkiye’nin yanı sıra Gürcistan, Venezuela ve Hindistan gibi gelişmekte olan ülkelerde de siyasal inanç farkları önemli ayrımcılık nedeni olarak belirtilmektedir (bakınız Tablo 4). Bu gelişmekte olan ülkelerin tümünde de büyük siyasal kutuplaşmaların, derin siyasal ayrılıklar ve partizanlık üzerinden çatışmaların yaşandığı düşünülecek olursa, Türkiye’nin niye bu ülkelerle beraber görüntü verdiği daha kolay anlaşılabilir.

Türkiye’de işyerinde tacize uğradığını belirten denek oranı %7 civarında olup, Türkiye yine Gürcistan, Meksika ve Macaristan’dan sonra tüm ISSP ülkeleri arasında en sondan dördüncü sırada gelmektedir (Tablo 5). Türkiye’yi son derecede az bir ara ile Rusya ve Tayvan izlemektedir (Tablo 5). Herhangi bir coğrafi, dini ve etnik benzerlik olmamakla birlikte bu ülkelerin hepsi gelişmekte olan ülkeler kategorisinde olup oldukça muhafazakâr toplumlara sahiptirler. Bu ülkelerde verilen bu yanıtlar bu tür olayların sık olmamasından olabileceği gibi, bu olguları dile getirmenin zorluğundan ve rizikolarından da kaynaklanıyor olabilecektir. Bu tür bir çekincenin olup olmadığını ise ancak katılımcı gözlem gibi bir niteliksel yöntem kullanan sosyolojik veya antropolojik çalışmalarla ortaya koymak mümkün olabileceğinden burada bu konuda daha fazla ayrıntı verebilmemiz olanak dışıdır.

Tablo 3: Son beş senede ayrımcılığa uğradı mı?		
Ülkeler	Evet	Hayır
Gürcistan	6.3%	93.7%
Macaristan	7.7%	92.3%
Britanya	11.1%	88.9%
Japonya	11.6%	88.4%
Norveç	11.8%	88.2%
TÜRKİYE	12.6%	87.4%
Rusya	13.0%	87.0%
Slovakya	13.6%	86.4%
Tayvan	13.7%	86.3%
Estonya	14.4%	85.6%
Güney Afrika	14.7%	85.3%
Finlandiya	15.0%	85.0%
Avusturya	15.0%	85.0%
Litvanya	15.3%	84.7%
İsviçre	15.9%	84.1%
İsveç	16.0%	84.0%
Danimarka	16.5%	83.5%
Surinam	16.6%	83.4%
İsrail	16.8%	83.2%
Meksika	17.2%	82.8%
Venezuela	17.4%	82.6%
Çek Cumhuriyeti	18.1%	81.9%
Slovenya	18.5%	81.5%
Hırvatistan	18.6%	81.4%
Şili	18.9%	81.1%
Filipinler	19.6%	80.4%
Letonya	19.6%	80.4%
ABD	19.7%	80.3%
İspanya	20.3%	79.7%
Yeni Zelanda	20.3%	79.7%
Fransa	20.6%	79.4%
Almanya	21.9%	78.1%
Avustralya	23.4%	76.6%
Belçika	23.5%	76.5%
İzlanda	24.7%	75.3%
Polonya	27.8%	72.2%
Çin	33.0%	67.0%
Hindistan	40.7%	59.3%

Tablo 4: Ayrımcılık Nedenleri

Ülkeler	Yaşı	ırkı, Etnik kimliği	Milliyeti	Cinsiyeti	Dini	Engeli/ Akli veya fiziksel hastalığı	Aile Sorumlulukları	Siyasi inançları	Diğer, eğitimi dahil
Avustralya	38.5%	5.2%	3.5%	10.0%	1.3%	6.9%	6.5%	1.3%	26.8%
Avusturya	17.7%	8.8%	5.3%	15.9%	.9%	2.7%	6.2%	4.4%	38.1%
Belçika	19.1%	9.1%	7.5%	11.3%	1.9%	3.2%	8.3%	3.0%	36.6%
Şili	25.7%	2.4%	3.3%	12.4%	1.0%	7.1%	9.5%	5.7%	32.9%
Çin	28.2%	.6%	.3%	10.0%	.6%	6.3%	18.5%	1.1%	34.5%
Tayvan	21.1%	3.8%	2.8%	5.2%	.9%	5.6%	5.6%	0.0%	54.9%
Hırvatistan	16.5%	0.0%	3.0%	9.0%	.8%	1.5%	3.0%	1.5%	64.7%
Çek Cumhuriyeti	25.6%	.9%	0.0%	10.1%	.4%	5.7%	15.9%	4.4%	37.0%
Danimarka	27.2%	5.3%	6.6%	9.9%	0.0%	4.0%	7.9%	1.3%	37.7%
Estonya	23.3%	12.0%	7.5%	4.5%	0.0%	9.8%	6.0%	1.5%	35.3%
Finlandiya	36.5%	3.6%	4.4%	12.4%	0.0%	2.9%	5.8%	2.9%	31.4%
Fransa	19.2%	5.6%	3.5%	13.1%	0.0%	6.6%	12.1%	4.5%	35.4%
Gürcistan	16.4%	1.8%	3.6%	0.0%	3.6%	0.0%	10.9%	58.2%	5.5%
Almanya	16.1%	2.4%	1.0%	7.3%	1.0%	3.5%	9.4%	16.4%	42.7%
Macaristan	20.7%	25.9%	3.4%	8.6%	0.0%	3.4%	10.3%	6.9%	20.7%
İzlanda	22.4%	2.2%	3.6%	17.5%	0.0%	1.8%	3.6%	3.1%	45.7%
Hindistan	9.1%	26.3%	5.6%	9.7%	5.6%	3.0%	4.3%	25.0%	11.3%
İsrail	16.8%	13.4%	.6%	8.9%	7.3%	5.0%	8.4%	3.9%	35.8%
Japonya	39.5%	0.0%	.8%	6.5%	.8%	8.9%	6.5%	.8%	36.3%
Letonya	22.7%	6.1%	2.2%	4.4%	.6%	5.5%	7.7%	2.2%	48.6%
Litvanya	22.6%	2.9%	2.2%	12.4%	.7%	7.3%	10.9%	.7%	40.1%
Meksika	36.6%	1.6%	0.0%	5.5%	6.0%	4.9%	20.2%	3.8%	21.3%
Yeni Zelanda	30.3%	15.2%	1.4%	11.7%	0.0%	6.9%	4.8%	1.4%	28.3%
Norveç	13.9%	6.6%	9.5%	19.0%	1.5%	2.9%	4.4%	.7%	41.6%
Filipinler	35.1%	1.4%	4.3%	1.9%	5.7%	5.2%	13.3%	7.1%	26.1%
Polonya	26.2%	.3%	1.0%	4.8%	1.0%	4.1%	8.6%	2.1%	51.7%
Rusya	23.3%	5.8%	1.2%	4.7%	0.0%	4.1%	7.0%	3.5%	50.6%
Slovakya	30.6%	12.9%	1.6%	8.9%	0.0%	7.3%	8.9%	3.2%	26.6%
Slovenya	19.4%	3.5%	2.8%	8.3%	0.0%	5.6%	4.2%	2.8%	53.5%
Güney Afrika	11.8%	46.1%	7.0%	5.1%	2.8%	4.5%	3.4%	5.3%	14.0%
İspanya	22.7%	2.9%	10.4%	9.7%	.4%	4.0%	6.5%	2.2%	41.4%
Surinam	9.2%	41.5%	1.5%	2.3%	.8%	.8%	1.5%	3.8%	38.5%
İsveç	25.4%	1.4%	4.3%	24.6%	.7%	6.5%	2.9%	1.4%	32.6%
İsviçre	14.1%	4.5%	15.8%	5.6%	1.1%	4.0%	5.6%	1.7%	47.5%
Britanya	24.5%	5.8%	5.8%	6.5%	0.0%	15.8%	10.1%	.7%	30.9%
ABD	23.7%	21.1%	3.8%	13.5%	.8%	3.0%	5.6%	1.1%	27.4%
Venezuela	26.1%	4.2%	1.4%	7.7%	5.6%	7.0%	16.2%	31.7%	0.0%
TÜRKİYE	16.2%	14.4%	7.4%	9.9%	1.5%	3.9%	9.5%	21.7%	15.4%

Tablo 5: Son Beş Yılda İşyerinde Tacize Uğrama		
Ülkeler	Evet	Hayır
Gürcistan	3.5%	96.5%
Macaristan	3.8%	96.2%
Meksika	6.1%	93.9%
TÜRKİYE	6.5%	93.5%
Rusya	6.6%	93.4%
Tayvan	7.2%	92.8%
Litvanya	7.2%	92.8%
Filipinler	7.4%	92.6%
Slovakya	7.4%	92.6%
Avusturya	8.5%	91.5%
İspanya	8.6%	91.4%
Venezuela	8.8%	91.2%
Güney Afrika	9.3%	90.7%
Surinam	9.4%	90.6%
Şili	9.6%	90.4%
Polonya	9.6%	90.4%
Letonya	10.0%	90.0%
Almanya	10.5%	89.5%
Çek Cumhuriyeti	10.5%	89.5%
Slovenya	10.7%	89.3%
Hırvatistan	11.3%	88.8%
İsrail	11.9%	88.1%
İsveç	12.4%	87.6%
İsviçre	13.7%	86.3%
Norveç	13.8%	86.2%
Çin	14.1%	85.9%
Estonya	14.2%	85.8%
Britanya	16.0%	84.0%
Danimarka	17.2%	82.8%
ABD	17.3%	82.7%
Finlandiya	18.0%	82.0%
İzlanda	18.3%	81.7%
Belçika	19.1%	80.9%
Fransa	24.2%	75.8%
Japonya	25.3%	74.7%
Yeni Zelanda	29.6%	70.4%
Avustralya	31.9%	68.1%
Hindistan	32.3%	67.7%

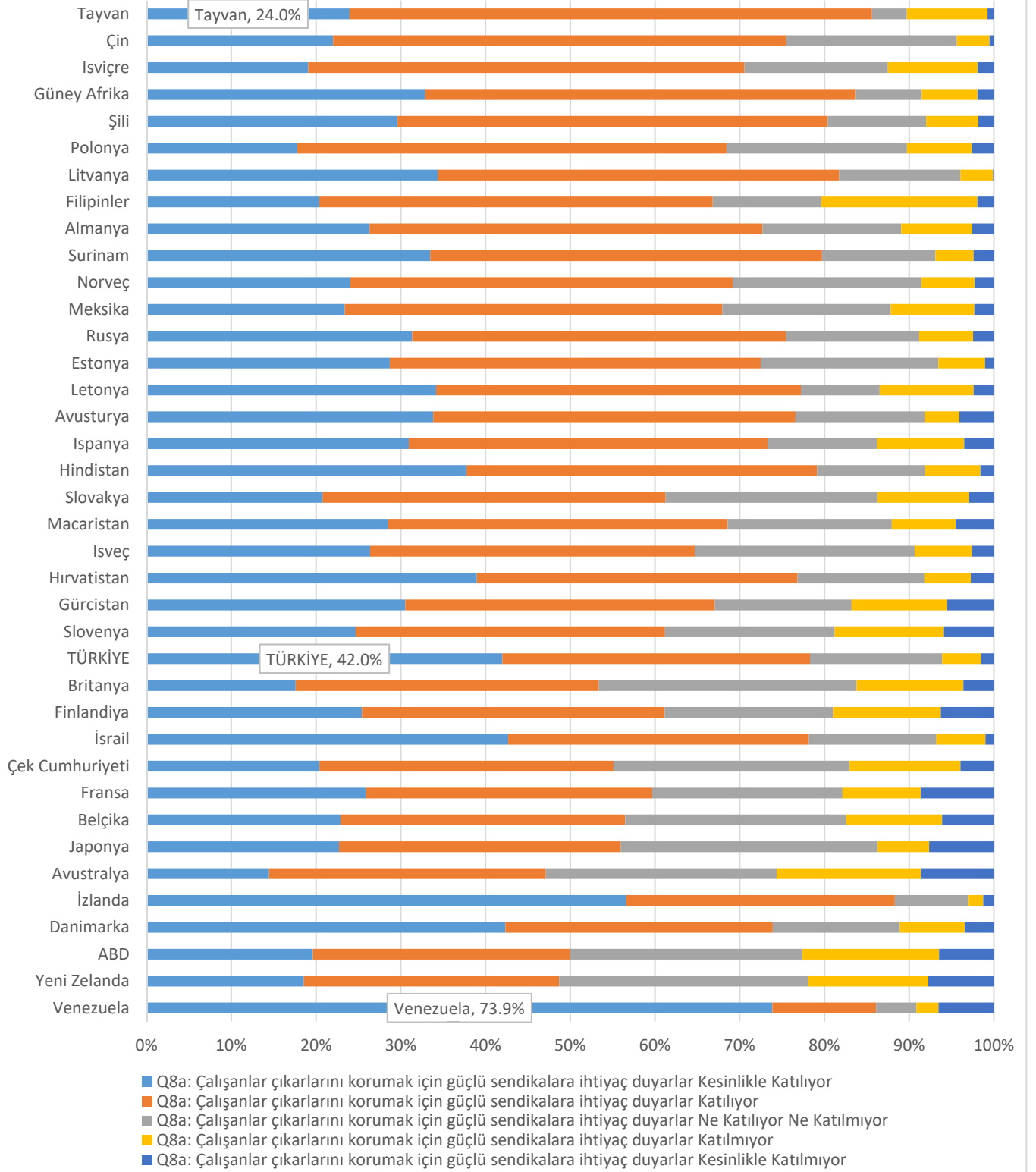
İşyeri Çalışma Örgütlenmesi ve Sendikalar

Türkiye 24 Ocak 1980 reformları ve onu izleyen 12 Eylül 1980 askeri darbesi, 2001 ve 2008 ekonomik krizlerinin arkasından sendikalı işçi sayılarında büyük ölçüde düşüş yaşamış bir ülkedir (Özgün, Y. ve Müftüoğlu, Ö, 2011: 191 – 198). Resmi ağzılarından yapılan açıklamalarda 2017 yılında sendikalı çalışan sayılarının tüm çalışanların %12'si düzeyinde olduğu belirtilmektedir (Anadolu Ajansı, 2017: <http://aa.com.tr/tr/turkiye/is-kolu-istatistikleri-aciklandi/870532>). Çalışma Bakanlığı'nın 2017 yılı Temmuz sonu istatistikleri Aralık 2017'de açıklanarak Türkiye'de toplam 13.5 milyon işçi ve 1.6 milyon sendikalı işçi bulunduğu ilan edilmiştir (aynı haber). Bu durumda işgücünün büyük bir kısmı, mavi yakalı olanlar dâhil herhangi bir sendikal örgütlenme içinde yer almadan, bir kısmı kayıt dışı ve önemli bir kısmı taşeron olarak çalışıyormuş gibi görünmektedir (Özgün, Y. ve Müftüoğlu, Ö, 2011: 199 - 200). Bu durumda deneklerin gözünde işyeri örgütlenmesinin sahip olduğu konum nedir?

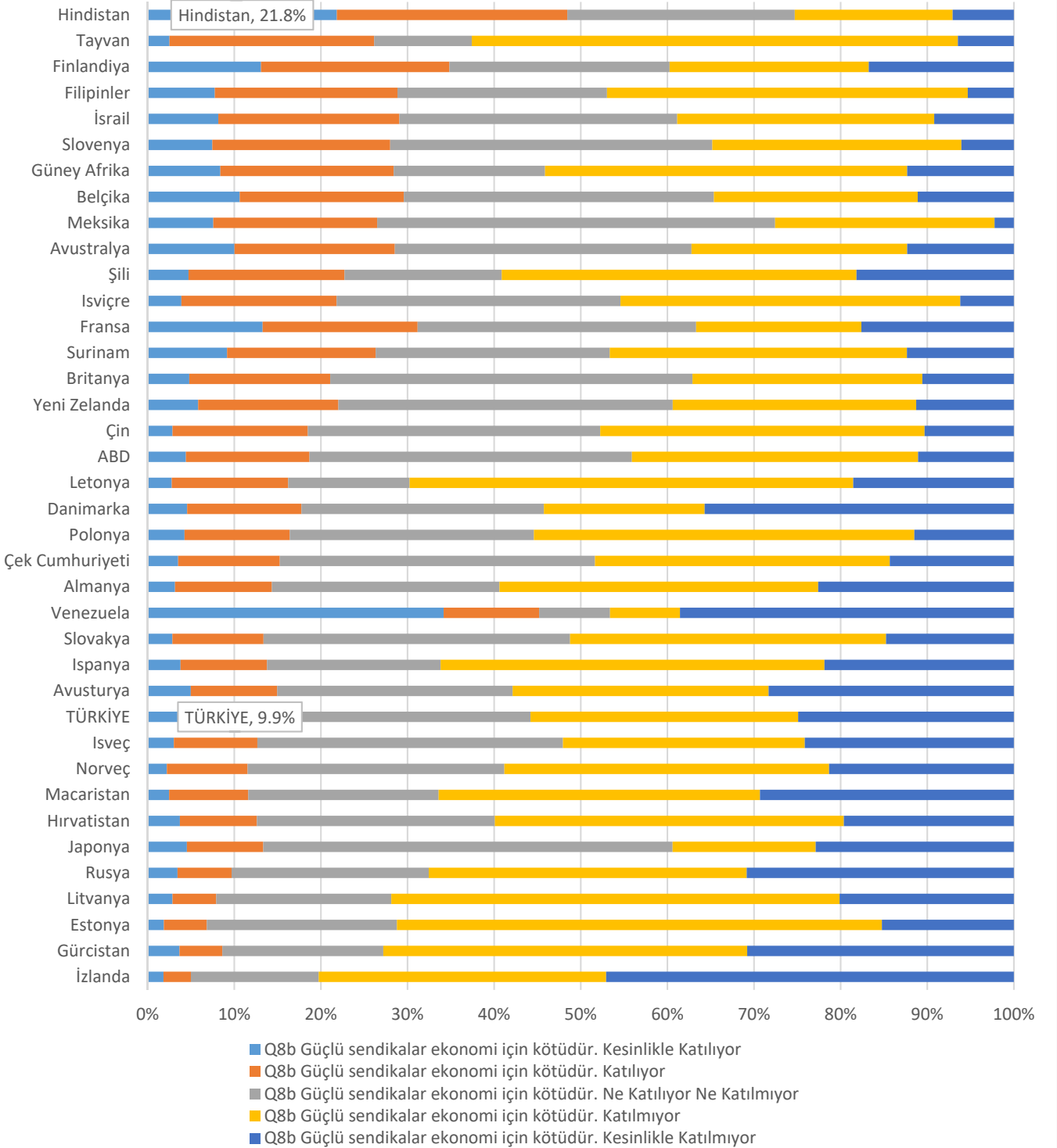
Çizelge 14'teki verilere göre Türkiye'deki denekler işe ilişkin çıkarlarının korunması için güçlü sendikalara gereksinim olduğunu belirten ISSP ülkeleri arasında yer alma eğilimindedir. Türkiye'deki deneklerin dörtte üçünden çoğu (%78) çalışanların çıkarlarının korunması için güçlü sendikaya gerek olduğunu işaret etmektedirler. Bu oranla Türkiye 35 ISSP ülkesi arasında Britanya ve Finlandiya'nın ardında 14. sırada yer almaktadır.

Çizelge 13'teki bulgulara göre de Türkiye'deki deneklerin ancak onda biri kadarı güçlü sendikaların ekonomiyeye zararlı olacağı fikrine kuvvetle katılmaktadırlar. Bu yanıtlarla da Türkiye ISSP ülkeleri içinde Norveç ve İsveç'in arkasından 13. sırada yer almaktadır. İşyerindeki çalışanların örgütlenmesi fikrine oldukça geniş destek olmakla birlikte 1980, 2001 ve 2008'da yaşanan reformlar ve krizlerle serbest piyasa ekonomisi ve esnek iş piyasası uygulamalarına devlet tarafından verilen büyük destek ve ivme karşısında sendikal yapılanmaya yönelik popüler tutumlar ve destek sadece fikri planda kalmışa benzemektedir.

Çizelge 14: Çalışanlar çıkarlarını korumak için güçlü sendikalara ihtiyaç duyarlar

Çizelge 15: Güçlü sendikalar ekonomi için kötüdür.

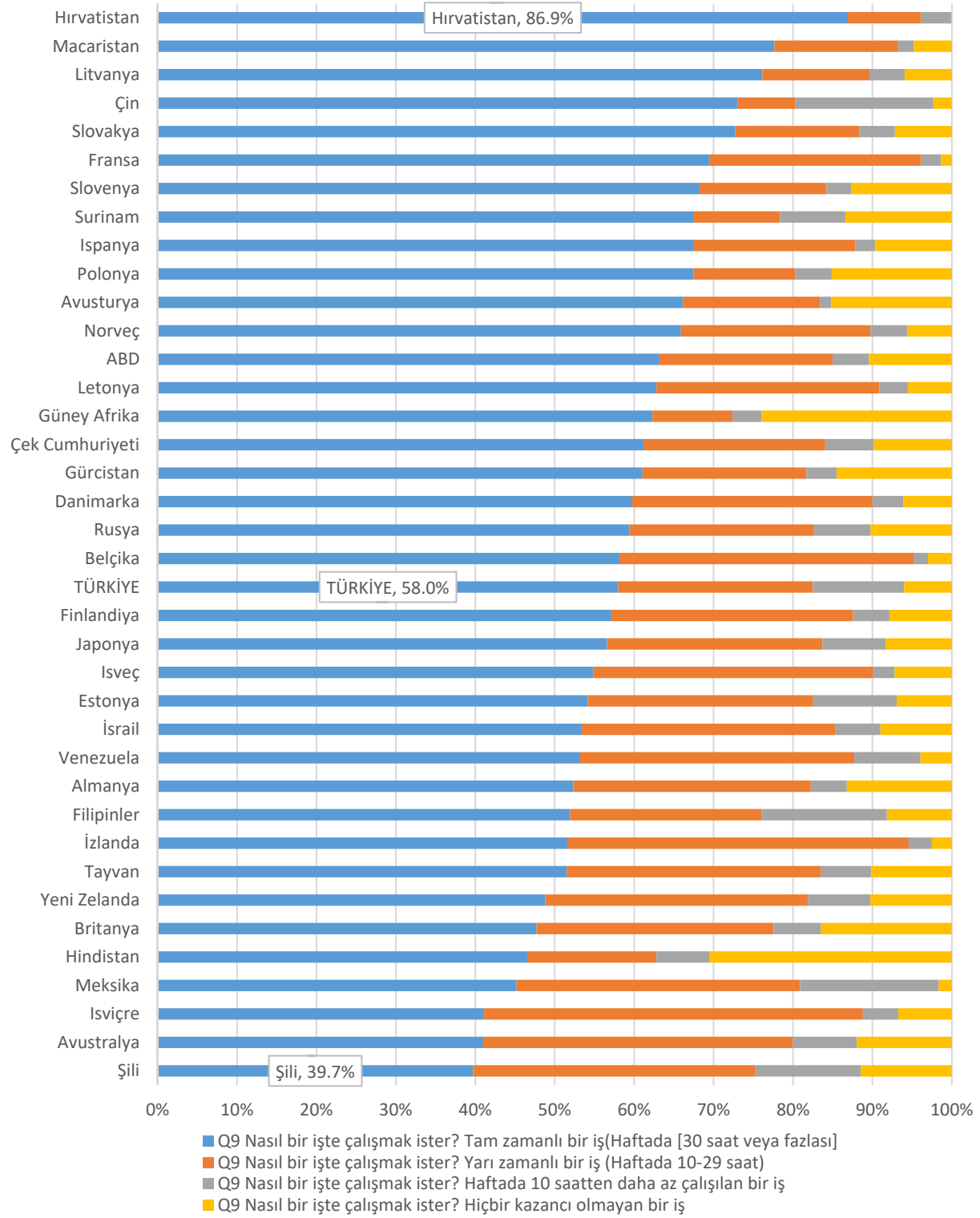

Çalışma Koşulları ve İş

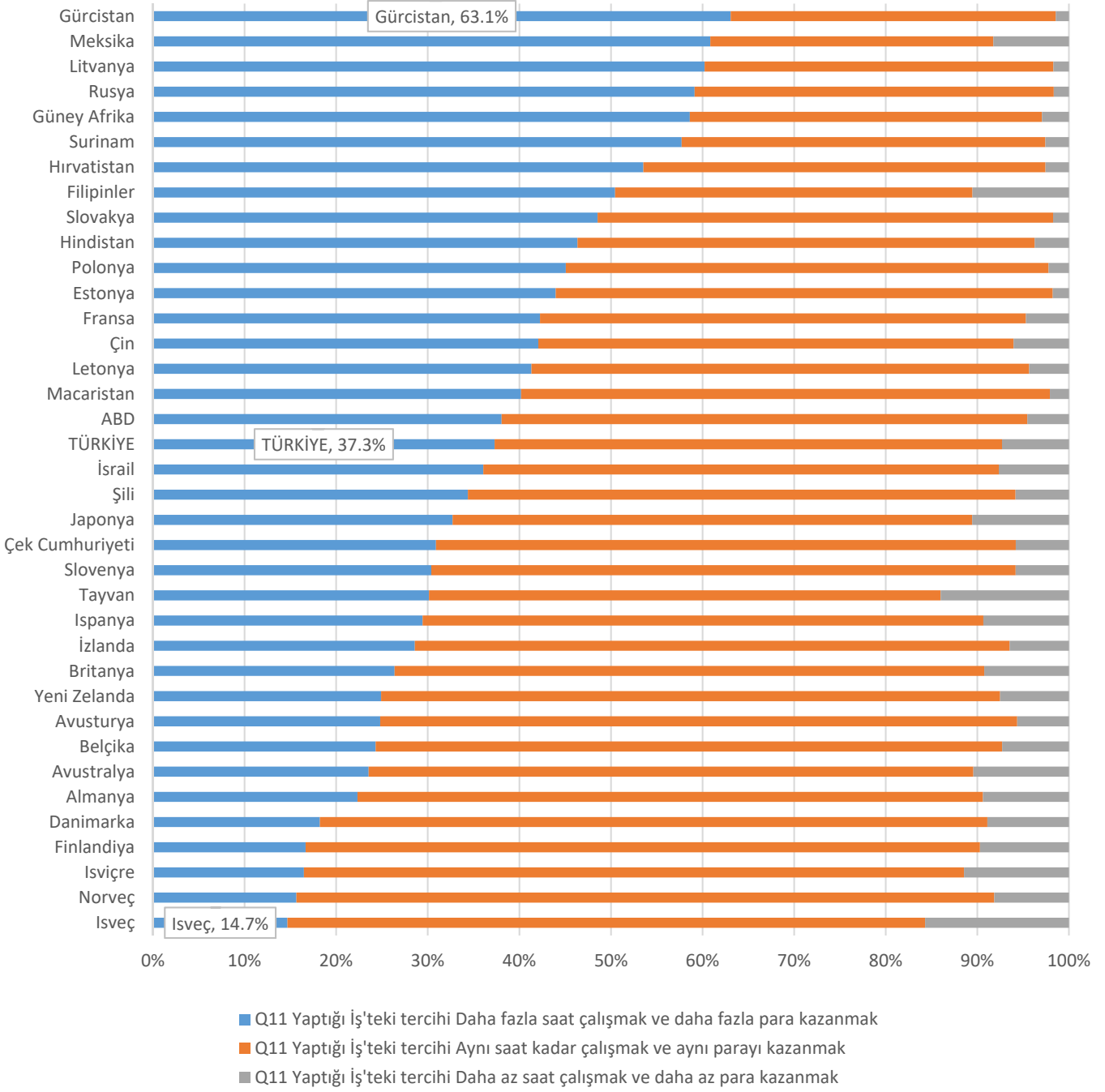
Türkiye’de çoğunluk (deneklerin %58’i kadarı), çalışma koşullarını kendileri belirleyebilse, haftada 30 saatten fazla tam zamanlı olarak çalışmak isteyeceklerini belirtmektedirler (bakınız Çizelge 16). Yine kendi rızaları ile çalışma koşullarını belirleme durumunda, dört denekten birisinin de (%25) yarı-zamanlı çalışmaya eğilim duyacağı anlaşılmaktadır (Çizelge 16). Bu eğilimlerle Türkiye’nin ISSP ülkeleri arasında ortalarda bir yerde bulunduğu, Belçika, Finlandiya, Japonya ve Rusya gibi ülkelere benzer eğilimler taşıyan bir denek çoğunluğuna sahip olduğu gözlemlenmektedir (Çizelge 16).

Türkiye’de deneklerin neredeyse onda dördü kadarı (%38) daha fazla saat çalışıp daha fazla kazanmayı tercih ettiğini belirtmektedir (Çizelge 17). Ancak, deneklerin çoğunluğu (%55) aynı saat ve aynı kazançla çalışmaya devam etme eğiliminde olduğunu da ifade etmektedir (Çizelge 17). Bu yanıtlarla Türkiye yine ISSP ülkeleri arasında ABD, Şili, Macaristan ile İsrail gibi ülkelerle birlikte orta sıralarda yer almaktadır. ISSP ülkelerindeki kazanç artırımını destekleyen eğilimin Türkiye’de de mevcut olduğu göze çarpmaktadır.

Çizelge 16: Kendisi Belirleyebilse Nasıl bir İş'te Çalışmak İster?

Çizelge 17: Yaptığı İş'te Çalışma ve Kazanç hakkındaki Tercihler

Not: Bu Çizelge'de (Çizelge 17) ve bundan sonra Çizelge 54'e kadar sergilenen bütün Çizelgelerde veriler sadece anket sırasında bir işte çalışmakta olan deneklere sorulmuştur.

Yapılan İşin Özellikleri

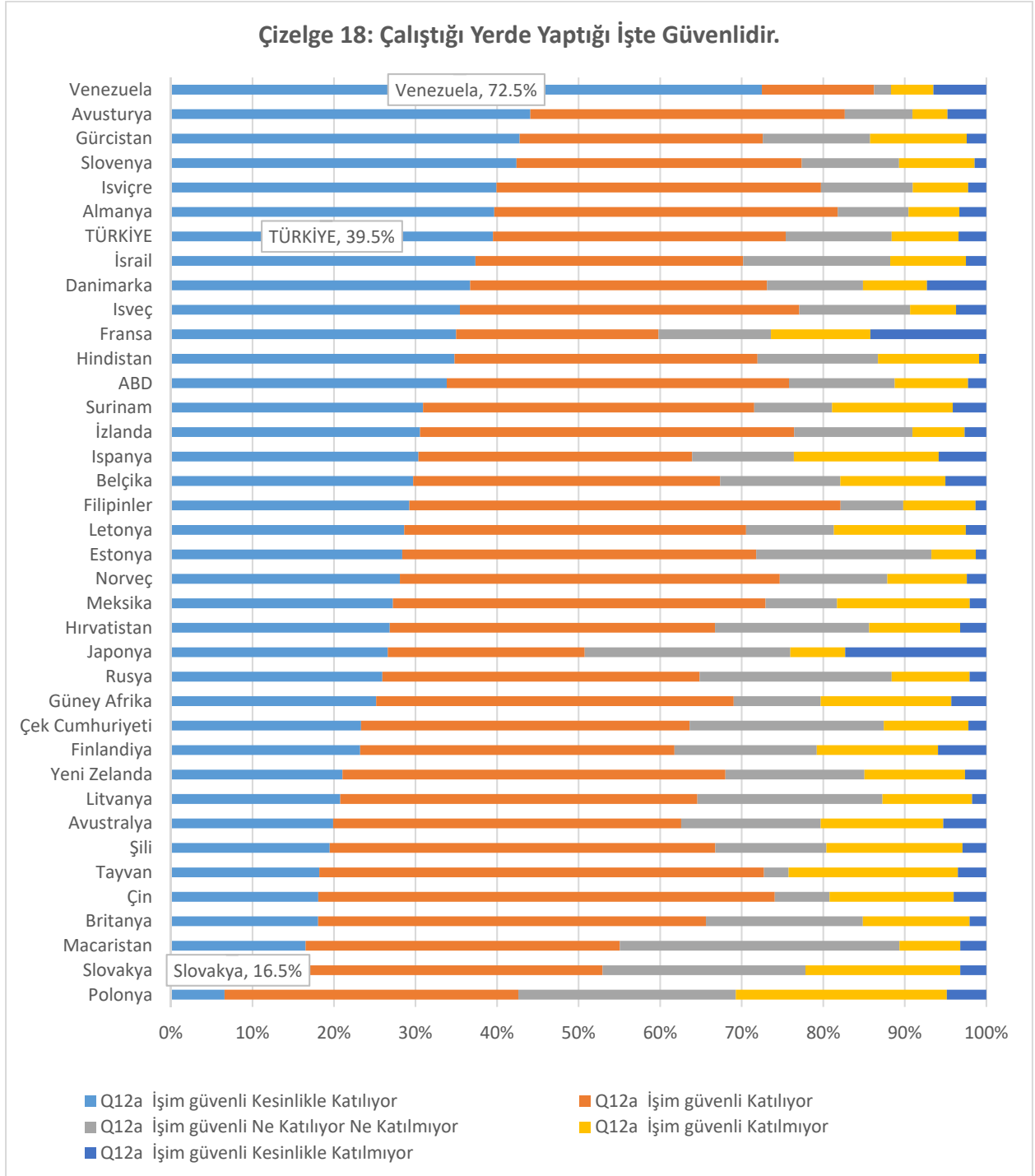
Türkiye'deki denekler, Danimarka, Almanya, İsrail veya İsviçre'dekiler gibi ve pek çok ISSP ülkesine oranla daha yüksek düzeyde çalıştıkları işin uzun dönemli güvenliliği düşünmektedirler (Çizelge 18). İşten çıkartılma veya çalıştıkları şirket veya kurumun iflası gibi olasılıkları düşük olarak gördükleri anlaşılan Türkiye'deki denekler esnek emek piyasası koşullarına göre kolay işten çıkarılabilecekleri düşüncesinde değillermiş gibi görünmektedir.

Türkiye'deki deneklerin verdiği yanıtlar üçte birinden biraz daha azının (%30) çalıştığı işten temin ettikleri gelirlerinin yüksek olduğuna işaret etmesine karşın, bu oran örneğin Japonya, Polonya, Fransa gibi ISSP üyesi ülkeleriyle karşılaştırıldığında bir hayli yüksek durmaktadır (Çizelge 19).

Türkiye'deki deneklerin yanıtları incelendiğinde çalıştıkları işlerde yükselme olanaklarını, tıpkı gelişmekte olan ülkelere Hindistan, Rusya, Meksika ve Filipinler'deki denekler gibi oldukça yüksek olarak algılamakta oldukları görülmektedir (Çizelge 20). Oysa Norveç, Japonya, Fransa veya Polonya gibi AB ülkesi veya gelişmiş ekonomilerde çalışanların algıları bununla taban tabana zıtmış gibi görünüyor. Bu ikinci grup ülkelerde gelirlerin genellikle yüksek olduğu ve işlerindeki konumlarının pek kolay değişmeyecek bir istikrara sahip olduğu anlaşılıyor. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere işteki konumun daha kolay değişerek yükselme yaşanacağı beklentisi göze çarpıyor.

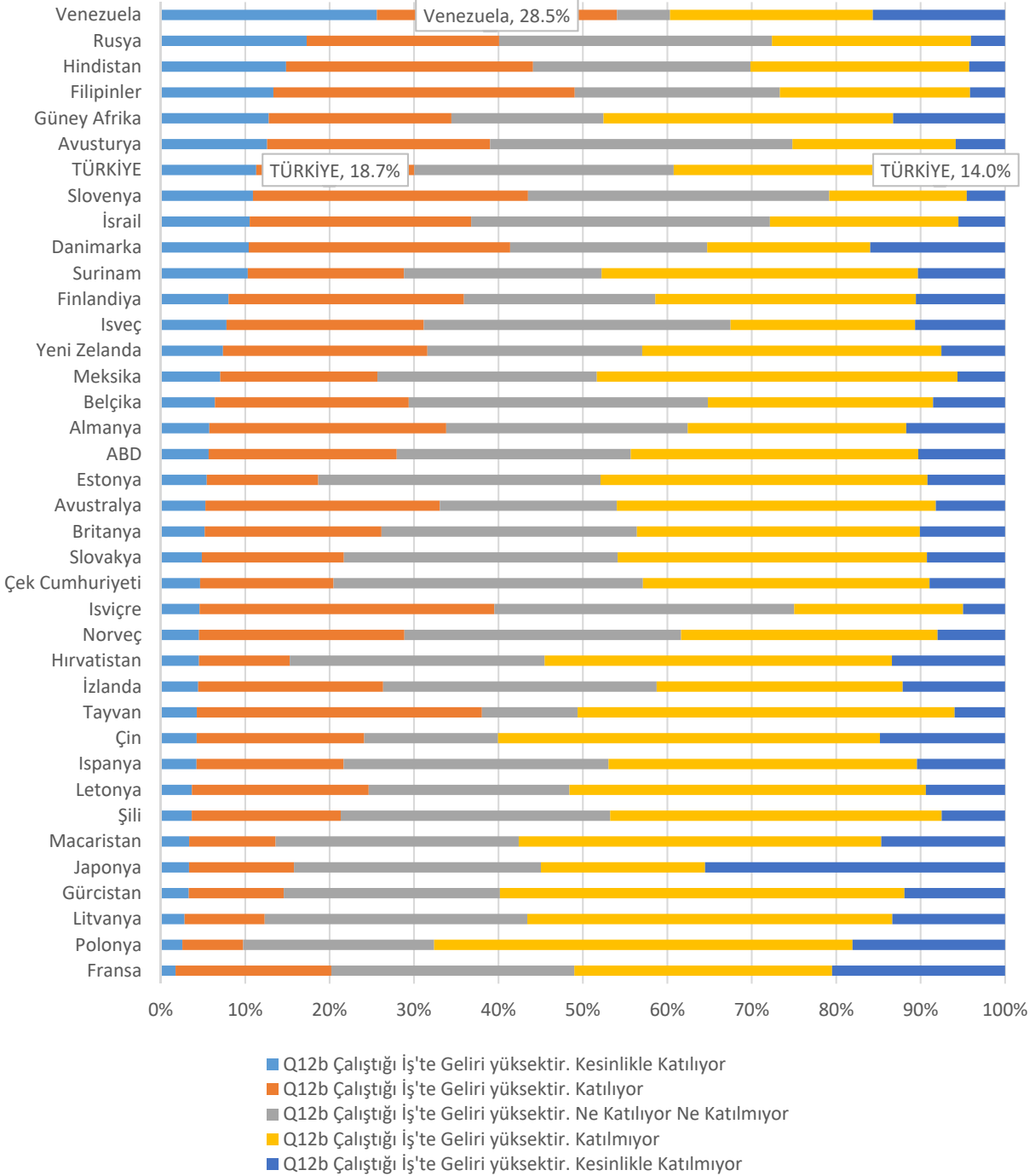
Türkiye'deki deneklerin yanıtlarından anlaşıldığına göre büyük çoğunluk (%62) çalıştıkları işi ilgi çekici bulmuyorlar (Çizelge 21). Bu algı Çin, Tayvan, Şili, Polonya, Litvanya gibi ülkelere de paylaşıyor. Oysa daha güçlü ve gelişmiş ekonomilere sahip olan Avusturya, Danimarka, İsviçre, Almanya gibi ülkelere denekler işlerini çok daha ilginç bulduklarını belirtiyorlar. Aynı eğilimler çalıştıkları işte ne kadar bağımsız oldukları sorulduğunda da ortaya çıkıyor (Çizelge 22). Türkiye daha çok gelişmekte olan ekonomilerle birlikte düşük bağımsız iş görme düzeylerinde olarak görülürken, gelişmiş ekonomilerde bunun tersine iş görmede yüksek bağımsız davranma oranları ortaya çıkmaktadır. Başkalarına yardımcı olacak bir işte çalışıp çalışmadıkları sorulduğunda da benzer bir manzara görülüyor (Çizelge 23). Toplum yararlı bir işte çalışıp çalışmadıkları (Çizelge 24) ve kişisel ilişkilere dayalı bir işte çalışıp çalışmadıkları sorulduğunda (Çizelge 25) Türkiye'deki deneklerin verdiği yanıtlar ISSP ortalamasına yakın bir konumda görülüyor.

Gelişmiş ekonomilere sahip ülkelerde endüstri - ötesi toplumun beyaz yakalıların işgücüne egemen oldukları düşünülecek olursa, o ekonomilerde inisiyatif kullanan, karar alıp uygulayan ofis çalışanlarının egemen olduğu bir hizmet kesiminin mevcudiyetiyle bu farkı açıklamak mümkünmüş gibi gözüküyor.

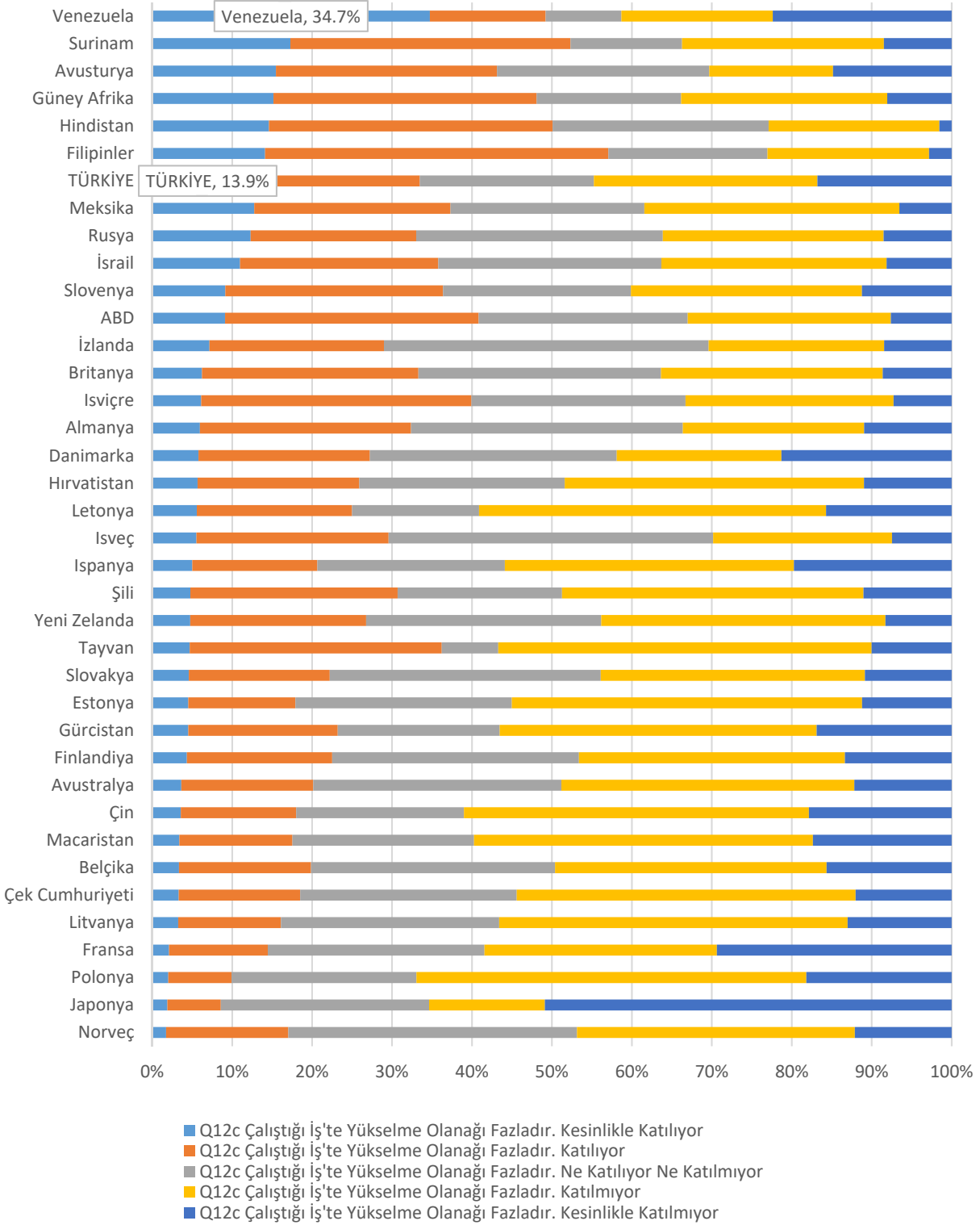
Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında bir işte çalışanlara sorulan sorulardan derlenmiştir.

Çizelge 19: Çalıştığı İş'te Geliri Yüksekdir.

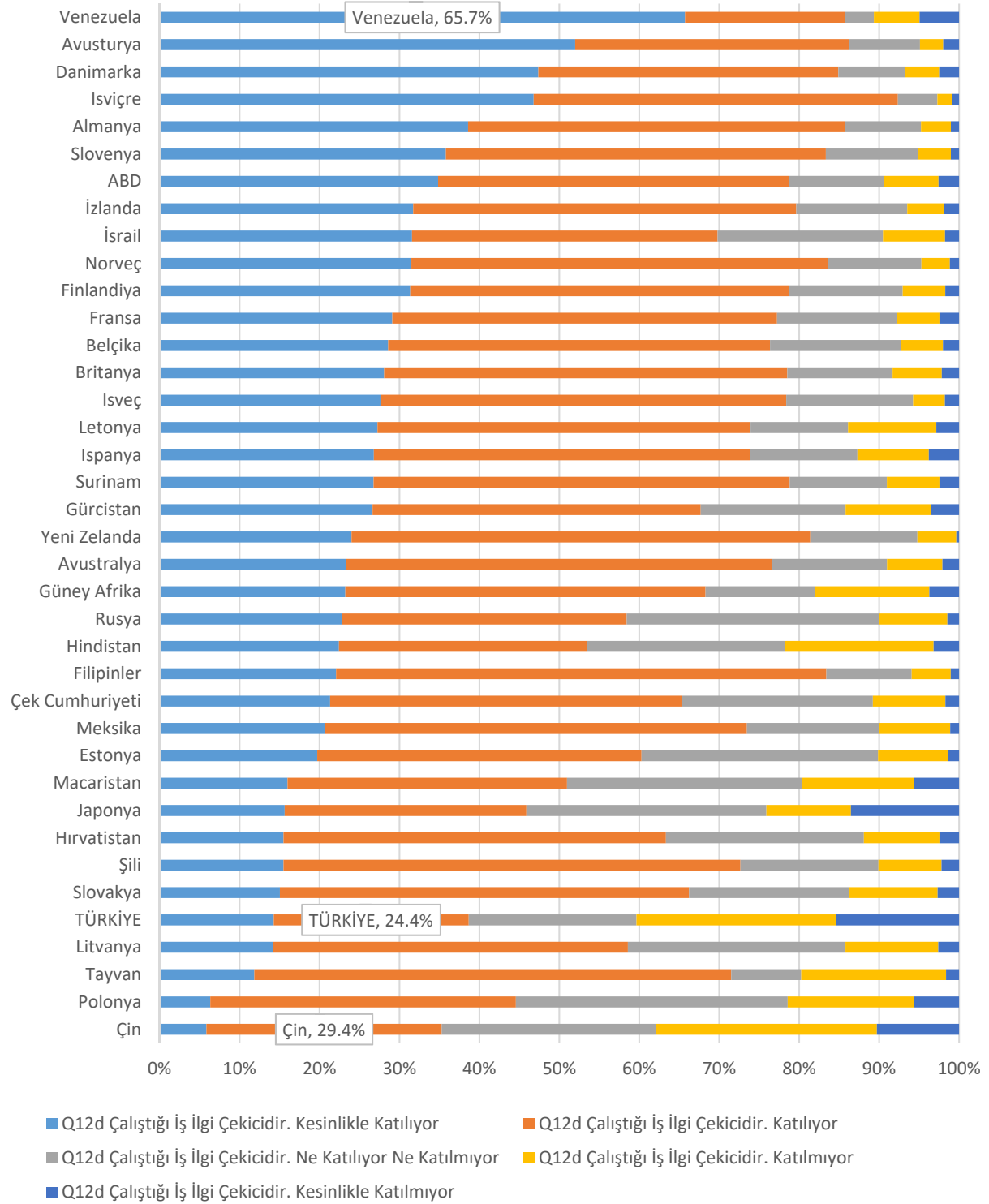
Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında bir işte çalışanlara sorulan sorulardan derlenmiştir.

Çizelge 20: Çalıştığı İş'te Yükselme Olanakları Fazladır.

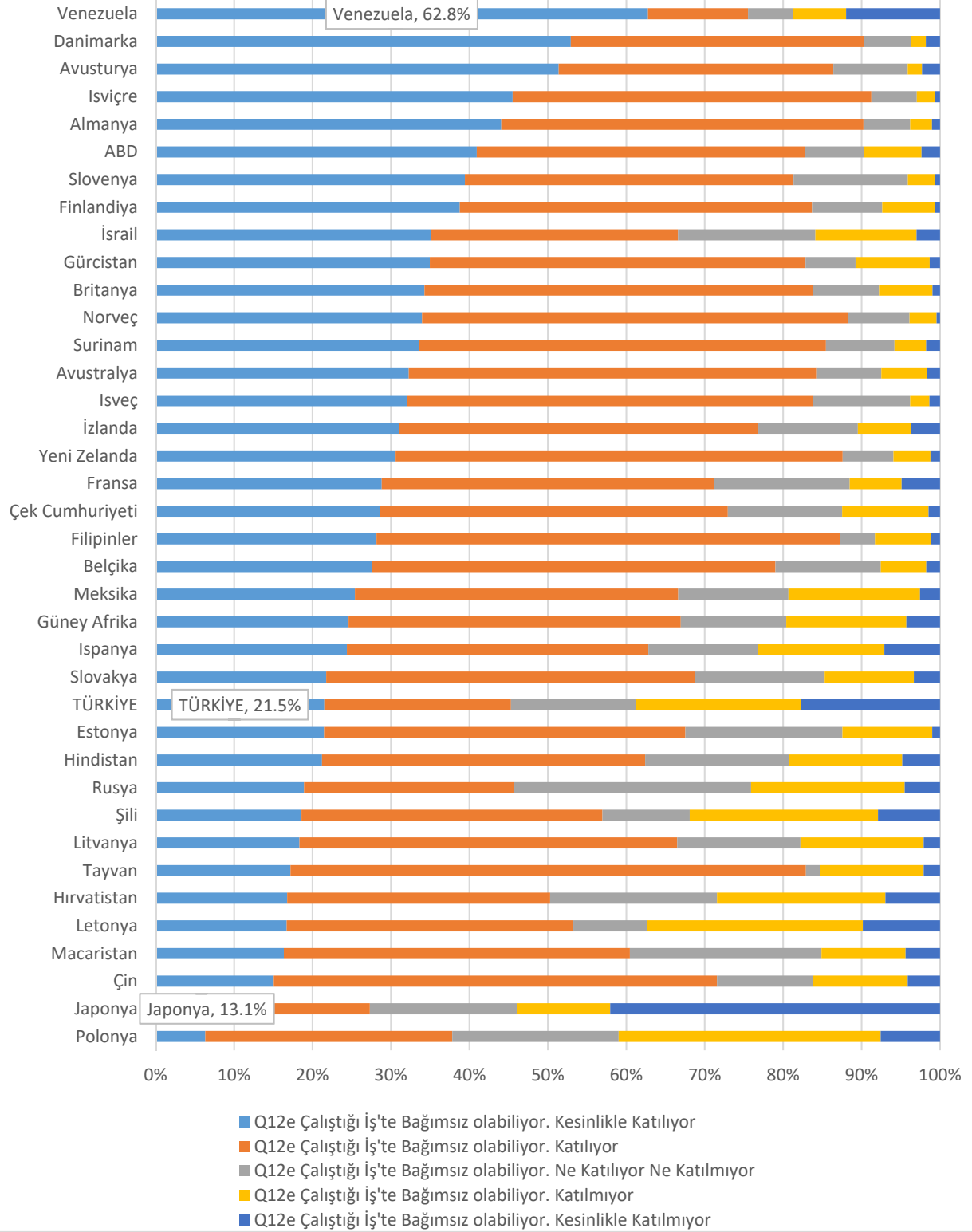
Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında bir işte çalışanlara sorulan sorulardan derlenmiştir.

Çizelge 21: Çalıştığı İş İlgili Çekicidir.

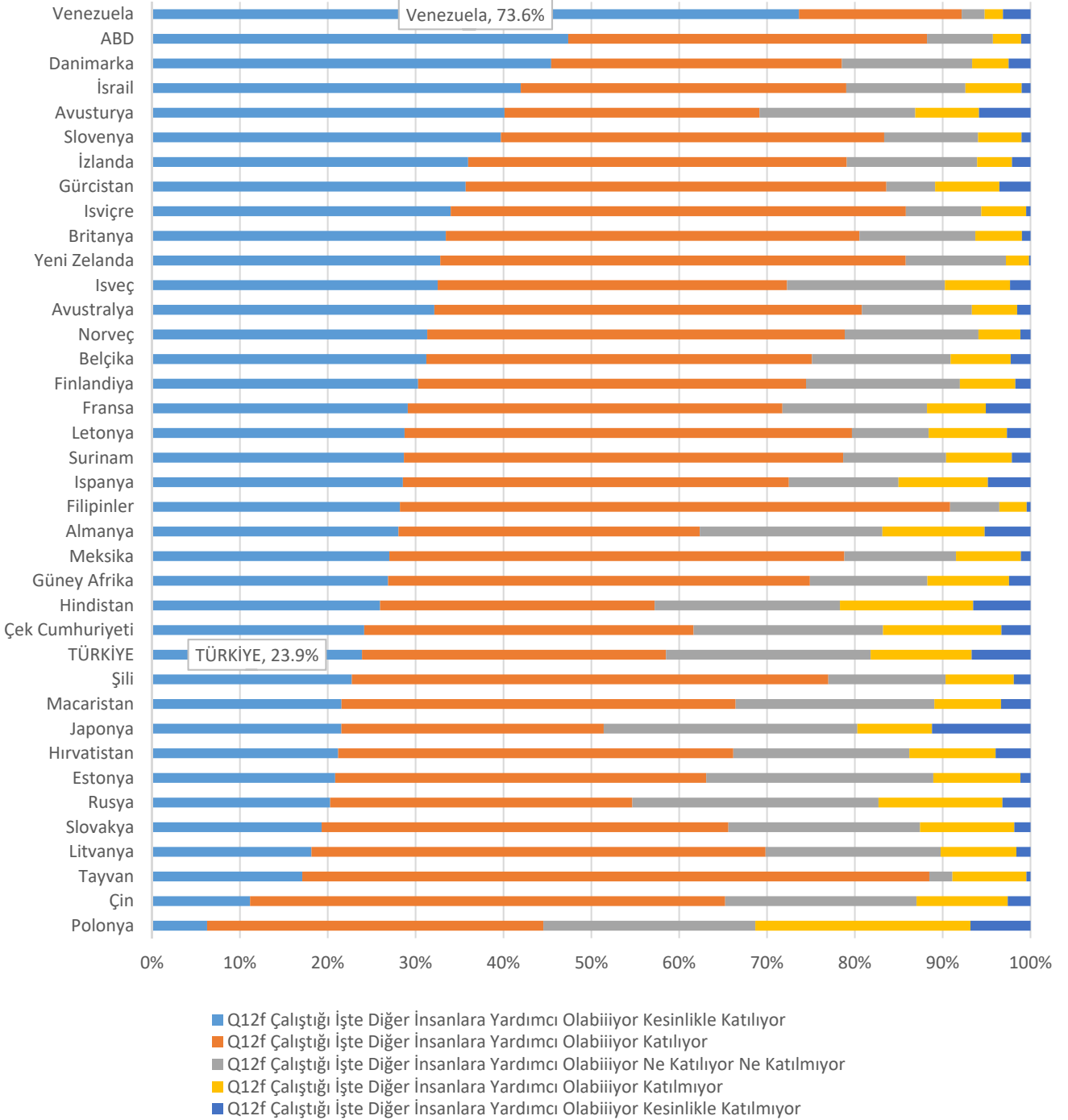
Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında bir işte çalışanlara sorulan sorulardan derlenmiştir.

Çizelge 22: Çalıştığı İş'te Bağımsız Olabiliyor.

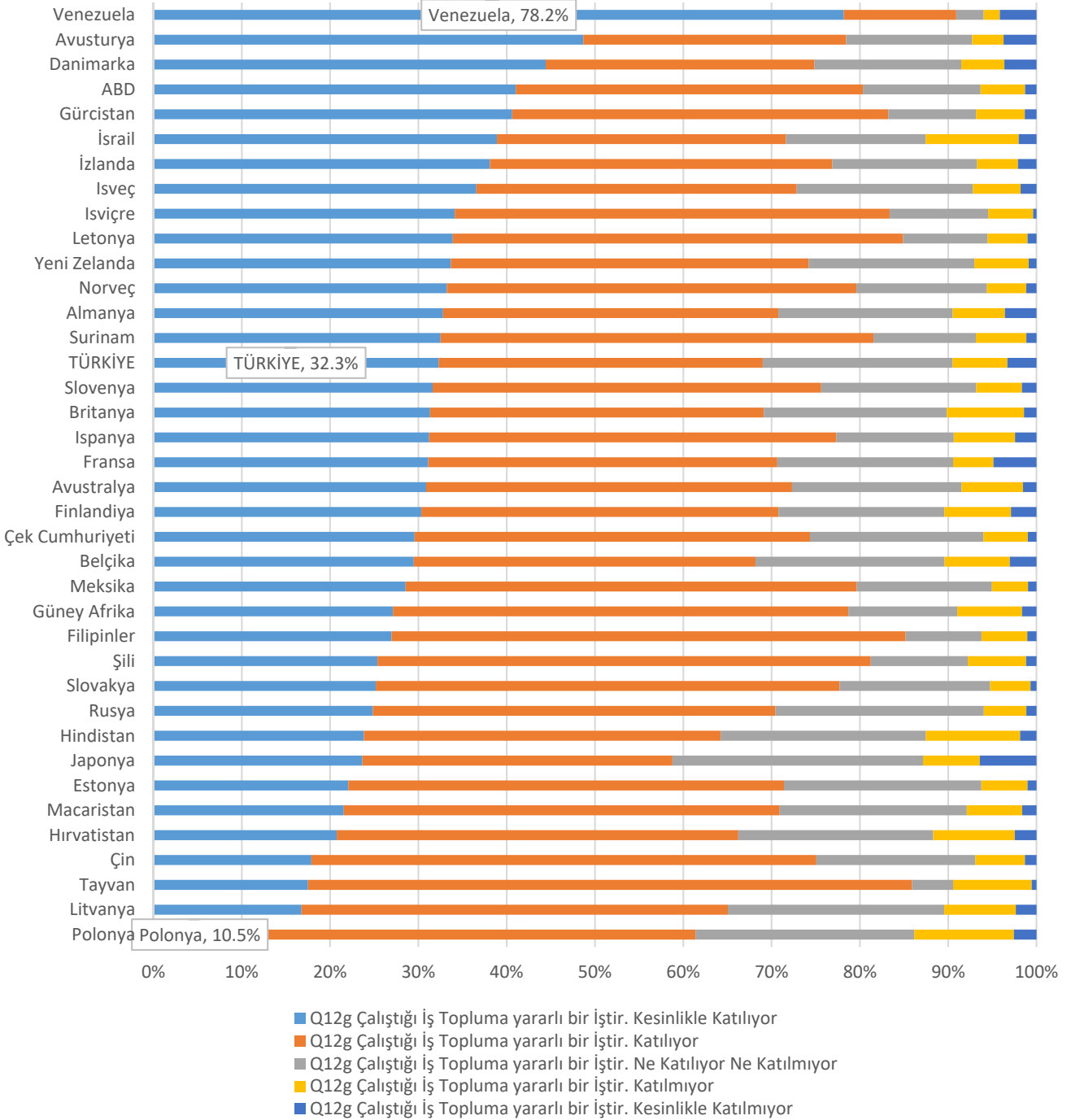
Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında bir işte çalışanlara sorulan sorulardan derlenmiştir.

Çizelge 23: Çalıştığı İşte Diğer İnsanlara Yardımcı Olabiliyor

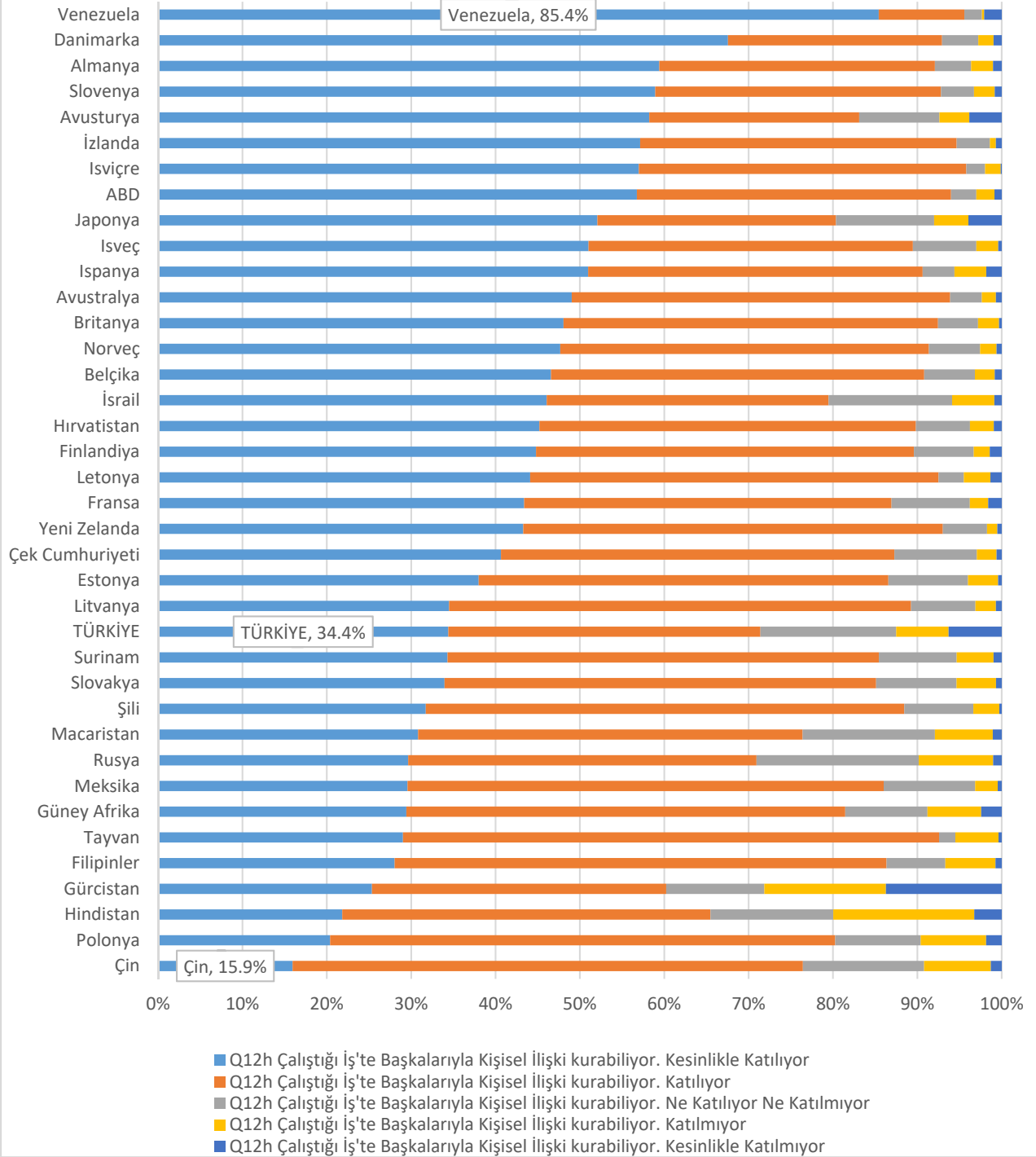
Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında bir işte çalışanlara sorulan sorulardan derlenmiştir.

Çizelge 24: Çalıştığı İş Topluma Yararlı bir İştir.

Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında bir işte çalışanlara sorulan sorulardan derlenmiştir.

Çizelge 25: Çalıştığı İş'te Başkalarıyla Kişisel İlişki Kurabiliyor.

Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında bir işte çalışanlara sorulan sorulardan derlenmiştir.

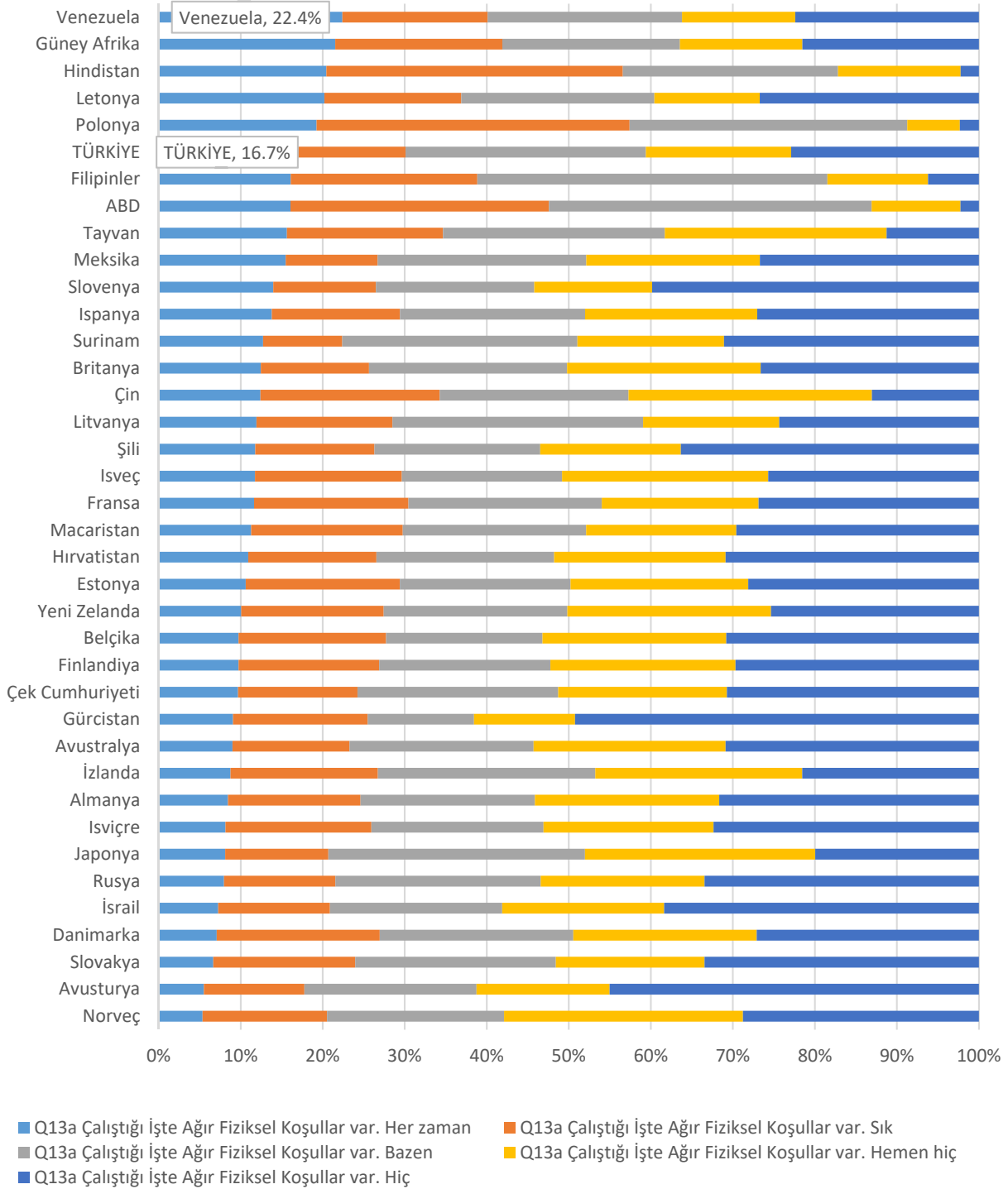
Çalışılan İşteki Zorluklar

Türkiye'deki denekler, çoğu ISSP ülkesine kıyasla fiziksel olarak daha ağır olarak kabul edilebilecek koşullarda çalıştıklarını beyan ediyorlar (Çizelge 26). Bu da Türkiye'deki çalışanların daha büyük bir kısmının mavi yakalı sanayi veya tarım işçisi olmasından kaynaklanıyormuş gibi görünüyor. Nitekim Norveç, Danimarka, Japonya, İsviçre gibi ülkelerin deneklerinden Türkiye'nin konumu bir hayli farklı görünüyor (Çizelge 26). İlginç olan bir diğer husus da Türkiye'deki denekler ISSP ülkeleri arasında en fazla iş stresine sahip olduğunu belirtiyorlar (Çizelge 27). Bu yanıtlarla Venezuela, İspanya ve iş koşullarının çok zorlu ve ağır olduğu dünyaca bilinen Japonya'dan da (Besser, T. L.: 1993, Kim, S. W.: 2008) daha stresli bir iş ortamına işaret ediyorlar.

Türkiye'de deneklerin verdiği yanıtlardan, evden çalışma olanağının oldukça düşük düzeyde olduğu görülüyor (Çizelge 28). Ancak bu konuda Almanya, Tayvan, Macaristan ve Slovakya ile benzerlikler gösterdiği anlaşılan Türkiye'nin ISSP'nin ortalamasına yakın olmadığı da göze çarpıyor. Üstelik Türkiye'deki denekler Meksika, Çin ve Filipinler'deki gibi gelişmekte olan ülkelerle birlikte hafta sonu da çalışmak zorunda olduklarını en sık belirtenler arasında yer alıyorlar (Çizelge 29).

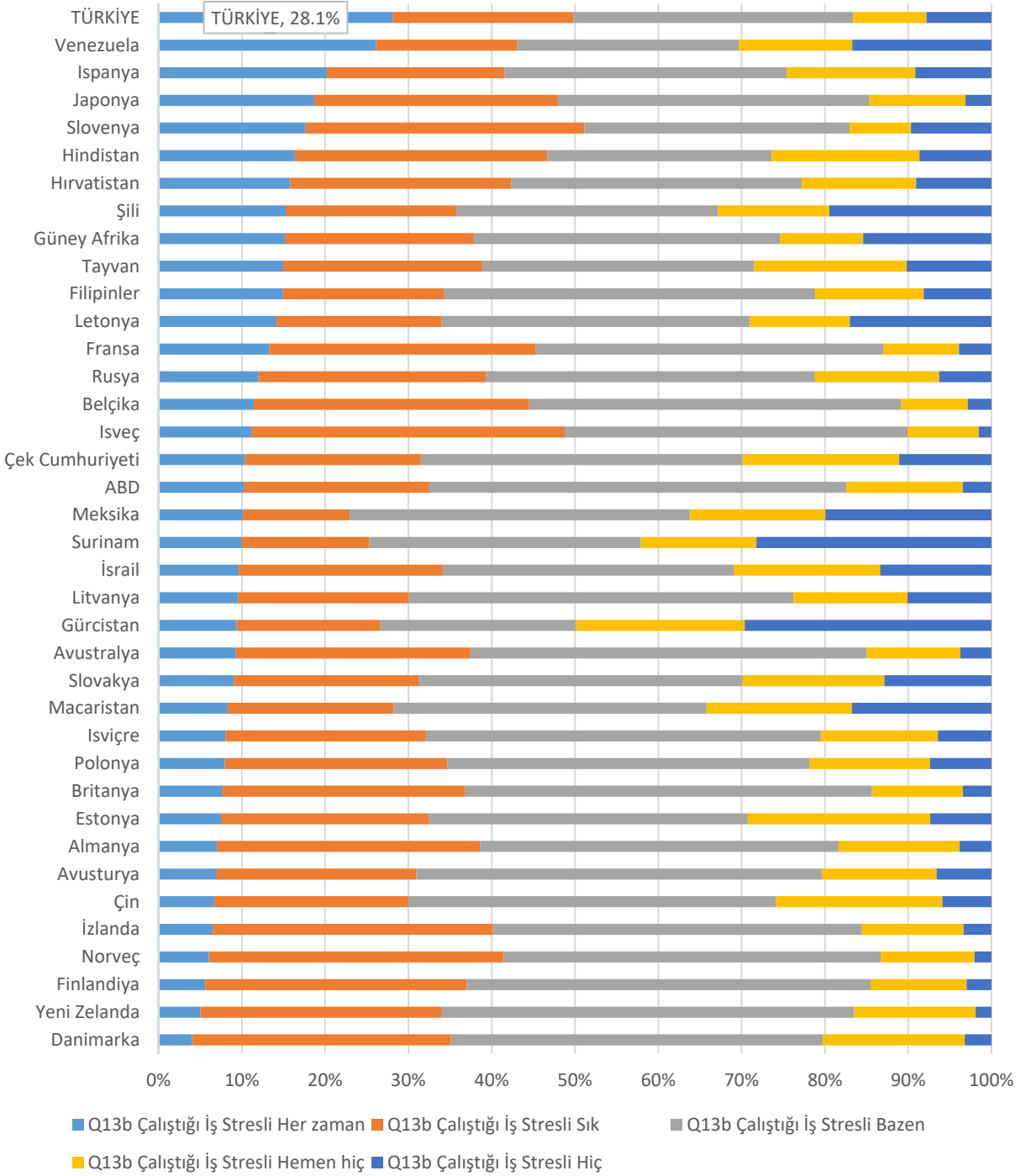
Ağır fiziksel koşullarda, işyerine gitmek suretiyle, stresli bir ortamda ve hafta sonları da çalışma gerektiren bir iş ortamı Türkiye'deki iş görme ortamını tanımlıyormuş gibi gözüküyor. Daha önce verilen yanıtlarla birleştirildiğinde uzun saatler ve nispeten tatminkâr bir gelirle çalışılan, ancak ilginç gelmeyen bir çalışma hayatı tablosu Türkiye'de mevcutmuş gibi görünüyor.

Çizelge 26: Çalıştığı İş'te Ağır Fiziksel Koşullara Maruz Kalma

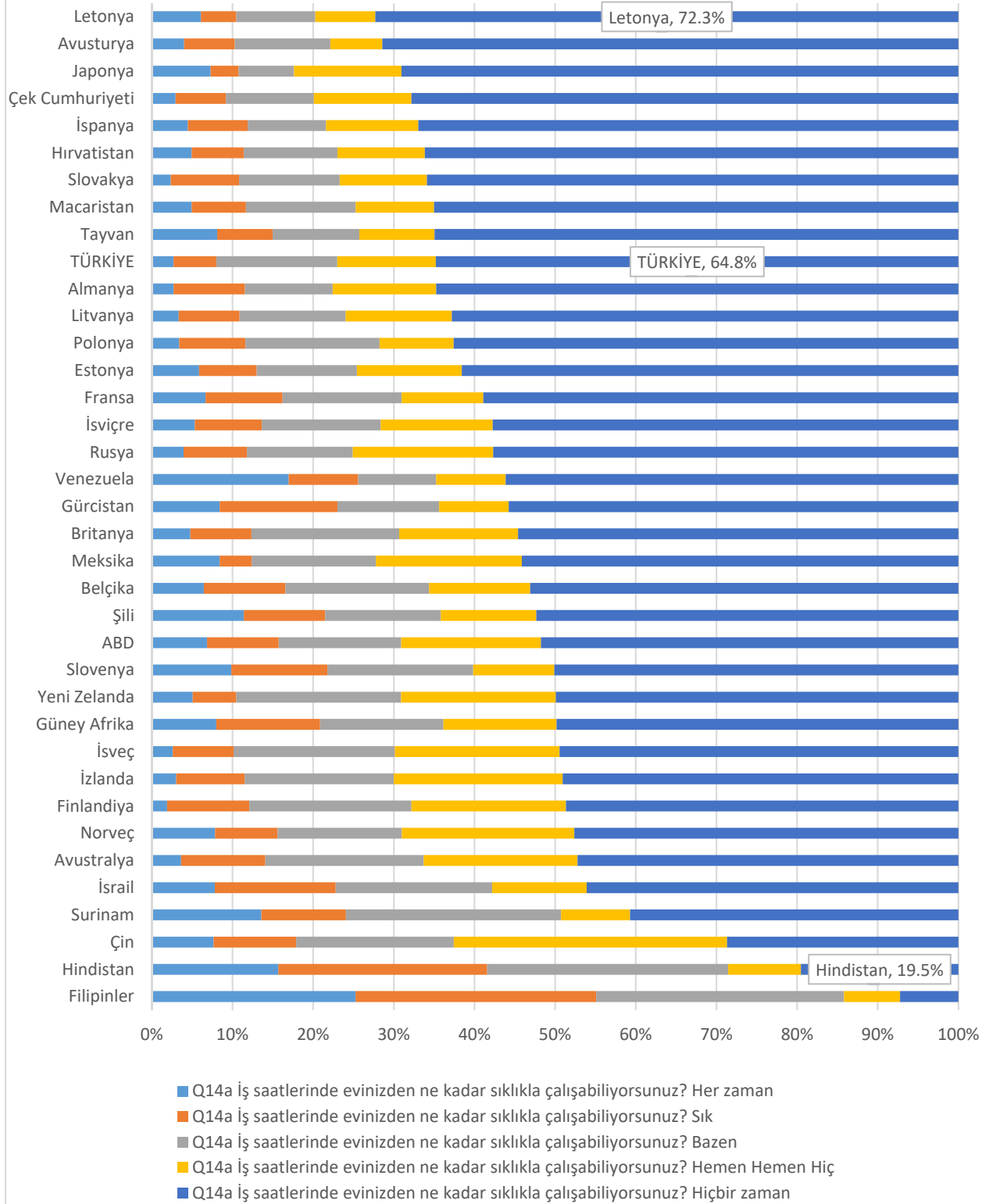
Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında bir işte çalışanlara sorulan sorulardan derlenmiştir.

Çizelge 27: Çalıştığı İş Stresli mi?

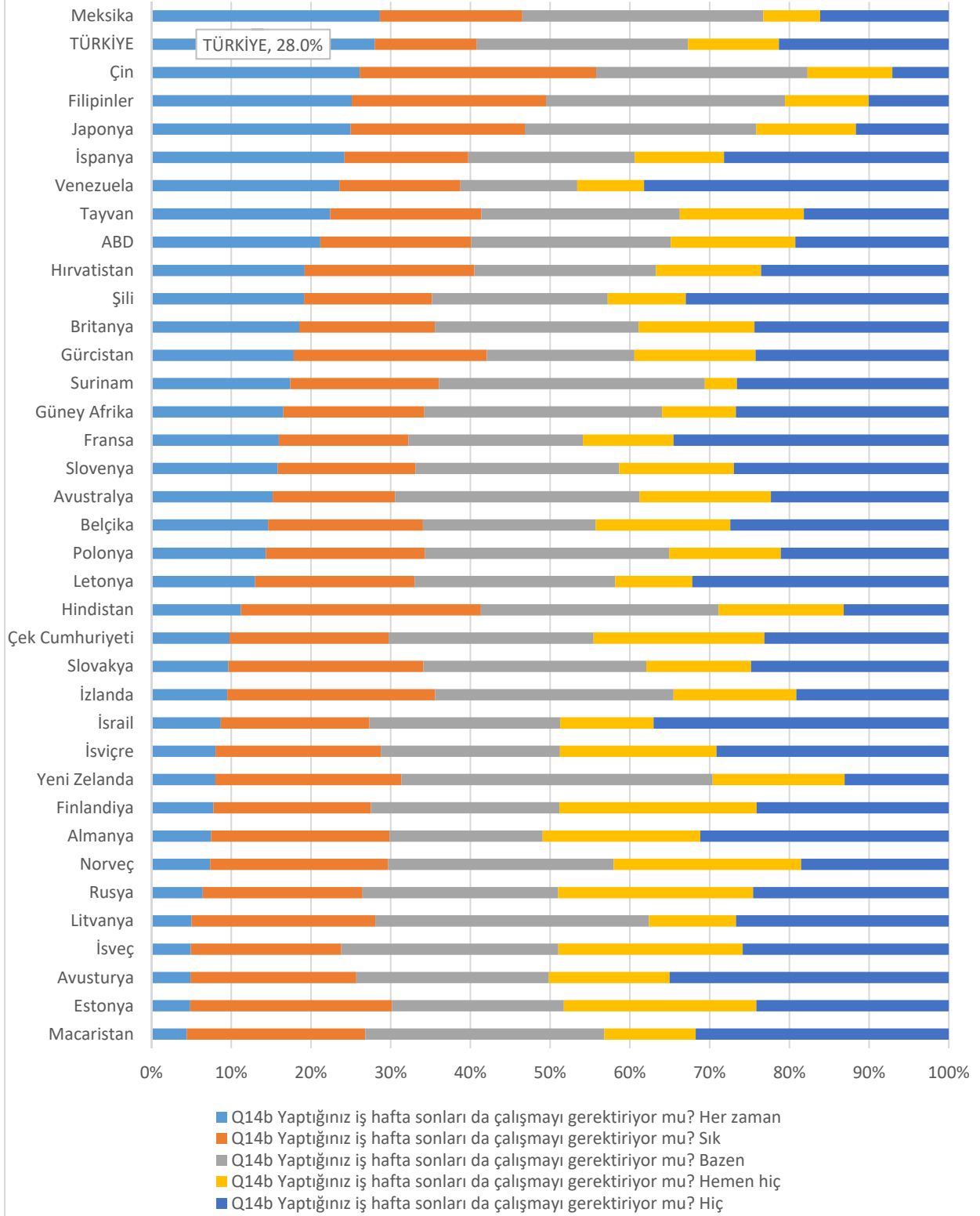
Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında bir işte çalışanlara sorulan sorulardan derlenmiştir.

Çizelge 28: İş saatlerinde evinizden ne kadar sıklıkla çalışabiliyorsunuz?

Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında bir işte çalışanlara sorulan sorulardan derlenmiştir.

Çizelge 29: Yaptığınız iş hafta sonları da çalışmayı gerektiriyor mu?

Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında bir işte çalışanlara sorulan sorulardan derlenmiştir.

Çalışma Koşullarının Esnekliği

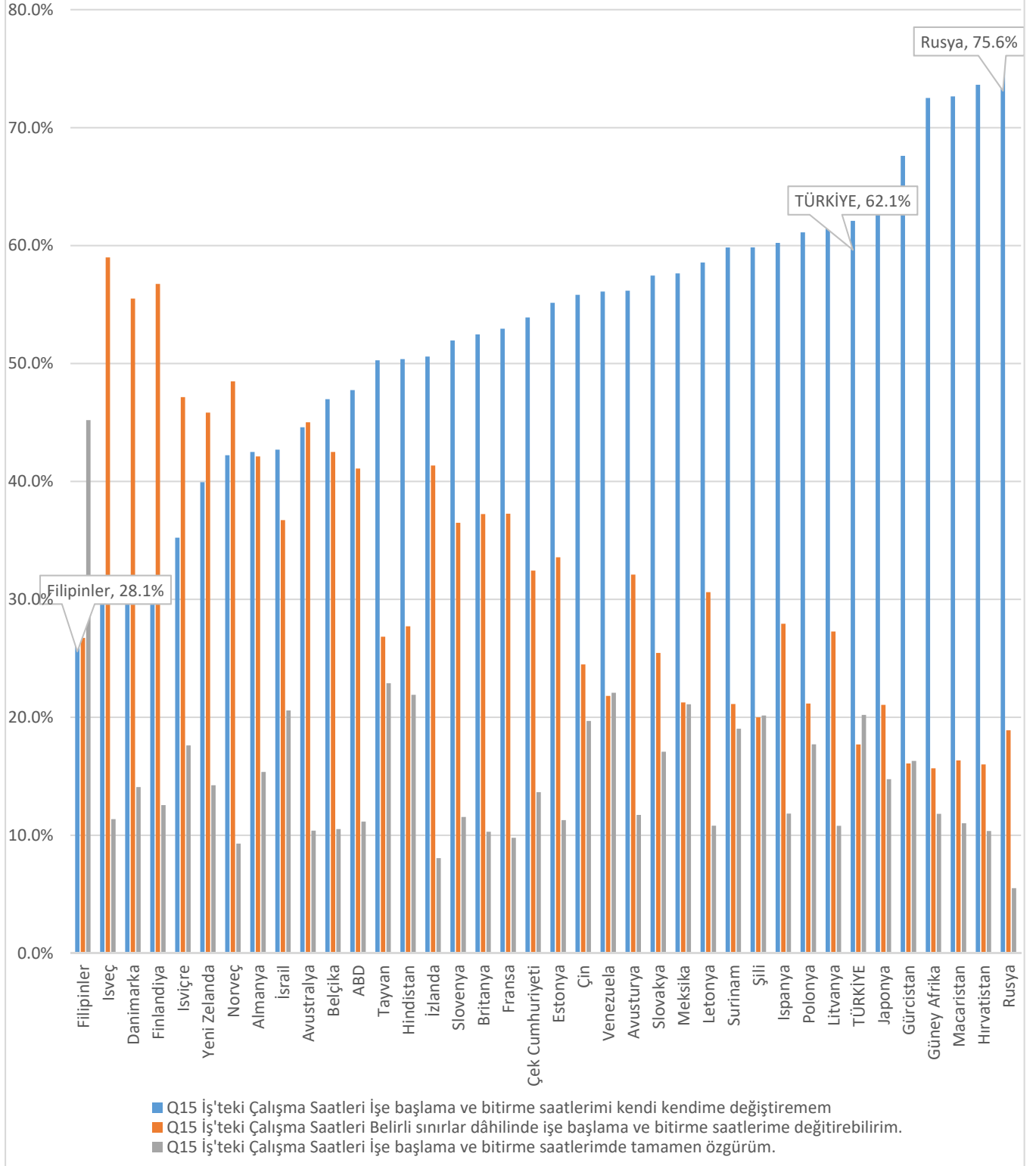
Türkiye’de çalışılan işte çalışma saatlerinin pek de esnek bir içerikte olmaması daha önceki sergilenen bulgular ışığında şaşırtıcı olmamalıdır. Türkiye’deki denekler, Gürcistan, Güney Afrika, Şili gibi gelişmekte olan ülkelerdekilerle birlikte çok yüksek oranlarda işverenleri tarafından belirlenen saatler dâhilinde çalıştıklarını ifade ediyorlar (Çizelge 30). Bu bulgular bir kez daha endüstri-ötesi bir toplumun beyaz yakalılarında çok endüstri toplumunun mavi ve beyaz yakalıları gibi davrandıklarına işaret ediyor.

Türkiye’deki denekler Filipinler, Hindistan ve Venezuela’dakiler gibi genellikle belirgin saatlerde çalışmakla birlikte bu saatlerin kendi kararlarına dayalı olmadan, işyeri veya işveren tarafından zaman zaman değiştirilebilen bir içerikte olduğunu belirtiyorlar (Çizelge 31). Çizelge 32’deki bulgulara göre Türkiye’deki deneklerin yarısı kadarı (%52) işini yaparken mesaisinin nasıl bir içerikte olacağına kendisinin karar veremediğini bildiriyor. Bu bulgular da bir kez daha kendisinin inisiyatif alıp, yaratıcı üretim mesaisi kullanmayan, böylece endüstri-ötesi toplumun beyaz yakalı çalışanı olmayan bir iş davranışına işaret ediyor.

Türkiye’deki deneklerin önemli bir çoğunluğu (%63) çalışma saatleri sırasında işten izin almalarının hiç de zor veya pek de zor olmadığını söylüyorlar (Çizelge 33). Türkiye’nin bu açıdan Britanya, Norveç, Finlandiya ve Şili ile aynı konumda olduğu görülüyor (Çizelge 33). Bu bulgular, örneğin Japonya gibi çalışma koşulları çok sıkı olan dünyanın üçüncü büyük ekonomisinden gelen yanıtlardan bir hayli farklılık gösteriyor. Türkiye’de bu konuda çalışma disiplini ve verimlilikle ilgili bir sorunun olabileceği, yoksa çalışma hayatının endüstri-ötesi toplumlardakine benzer bir esneklik içermediğini düşünmemiz için yeterli neden olduğu daha önceki bulgulardan anlaşılıyor.

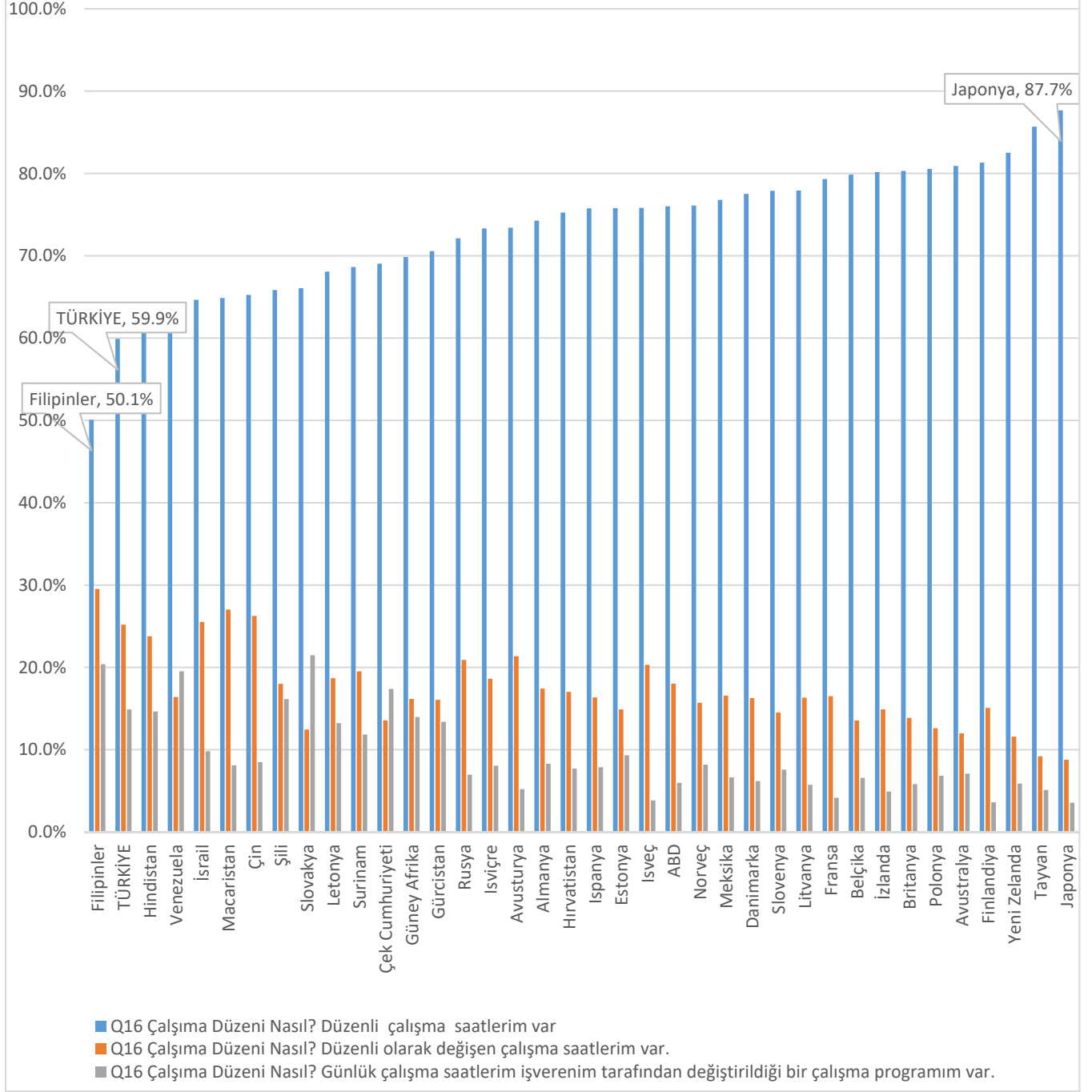
Aile hayatının çalışma hayatına müdahalesi açısından Türkiye’deki deneklerin verdiği yanıtlar daha çok Japonya, Fransa, Almanya, ABD gibi ülkelerin deneklerinin verdiği yanıtlarla paralellik göstermektedir (Çizelge 34). Bu yanıtlar da sanki aile hayatından kaynaklanan sorunlar yüzünden işten izin almanın Türkiye’de pek yaygın olmadığı gibi bir izlenim doğuruyor. İşin çalışanın aile hayatına olan etkisi incelendiğinde de Türkiye’nin Hindistan, Yeni Zelanda ve Britanya ile birlikte bu etkinin en az olduğu ülkeler arasında yer aldığı görülmektedir (Çizelge 35).

Çizelge 30: İş'teki Çalışma Saatleri

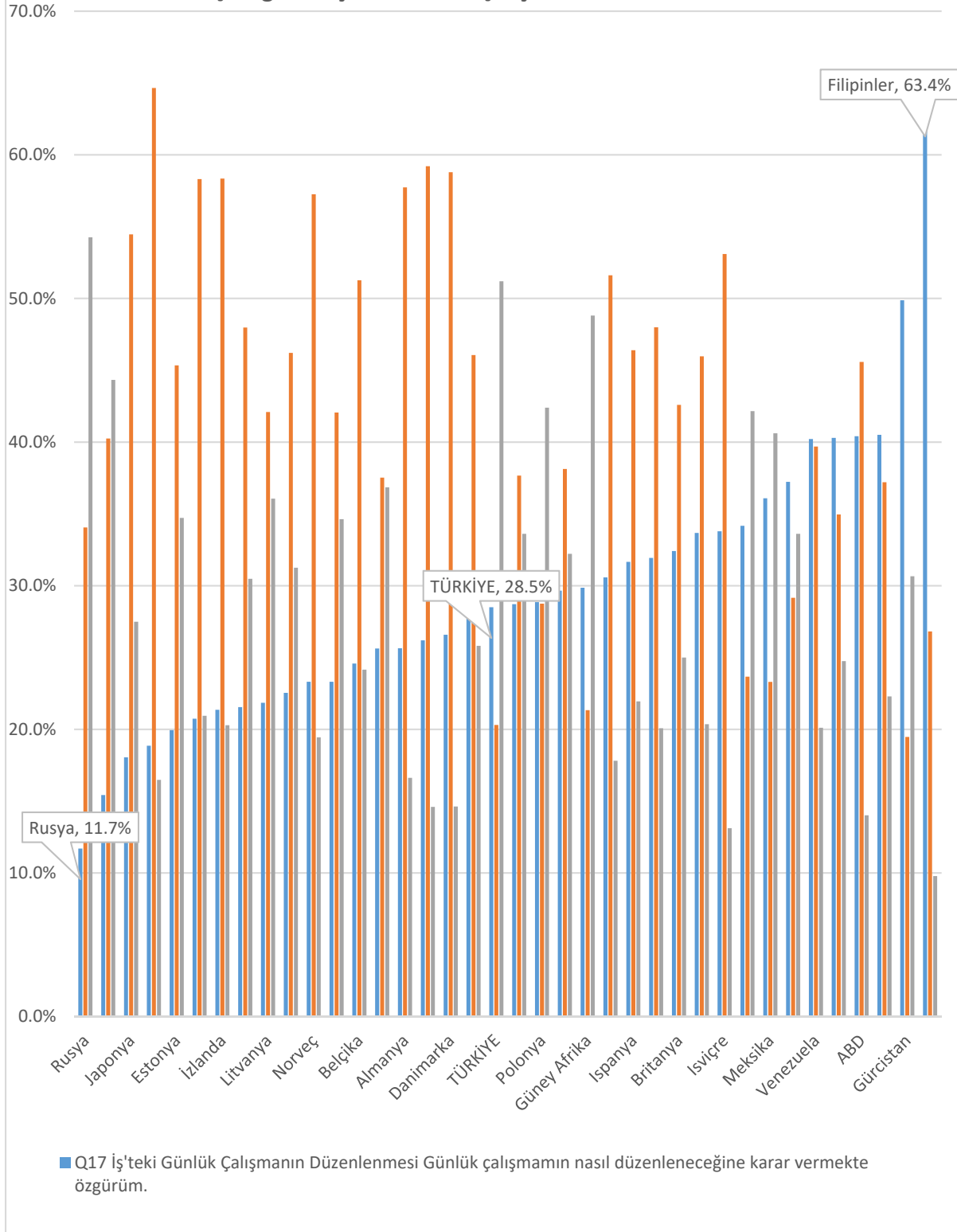
Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında bir işte çalışanlara sorulan sorulardan derlenmiştir.

Çizelge 31: Çalışma Düzeni Nasıl?

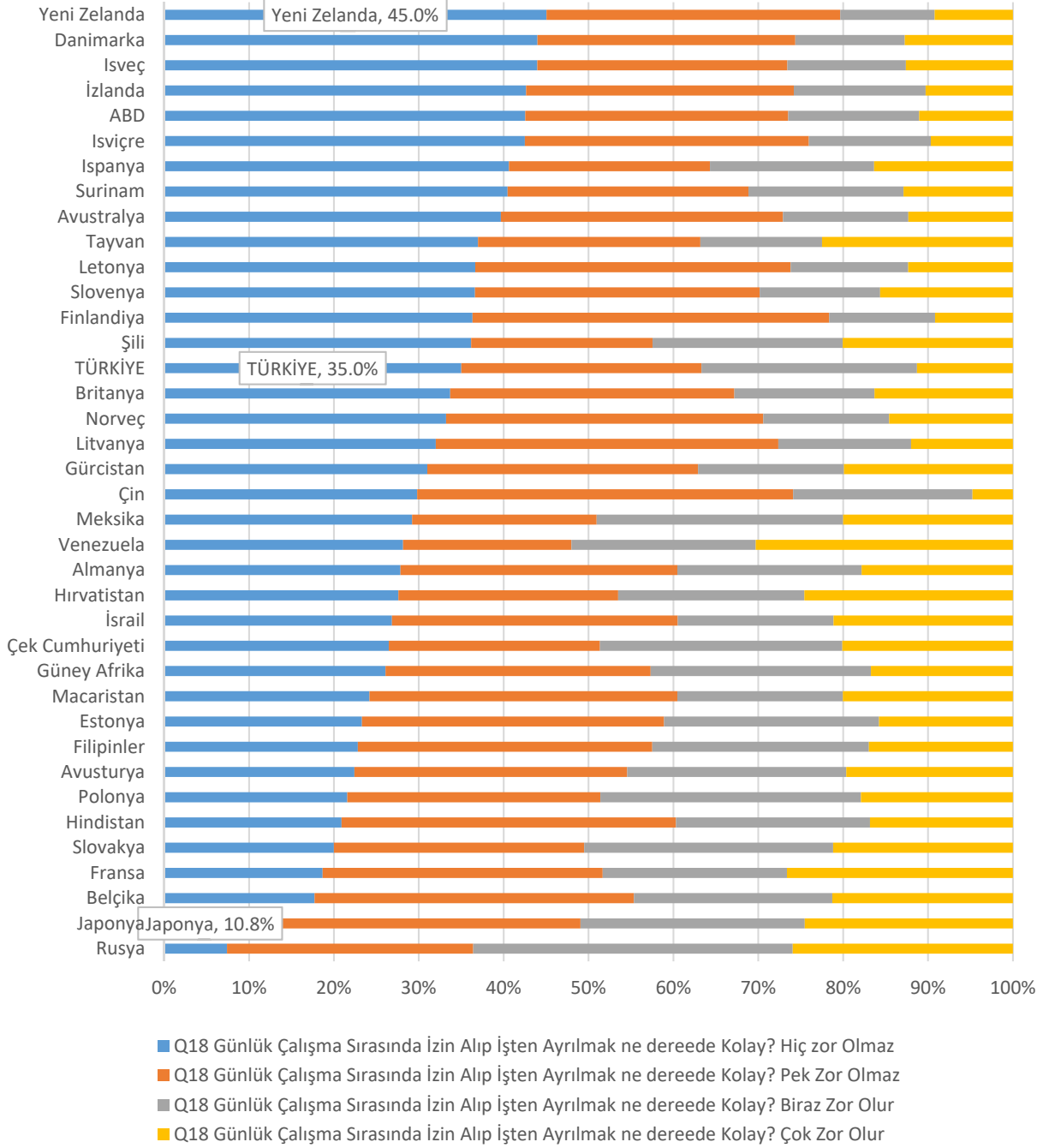
Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında bir işte çalışanlara sorulan sorulardan derlenmiştir.

Çizelge 32: İş'teki Günlük Çalışmanın Düzenlenmesi

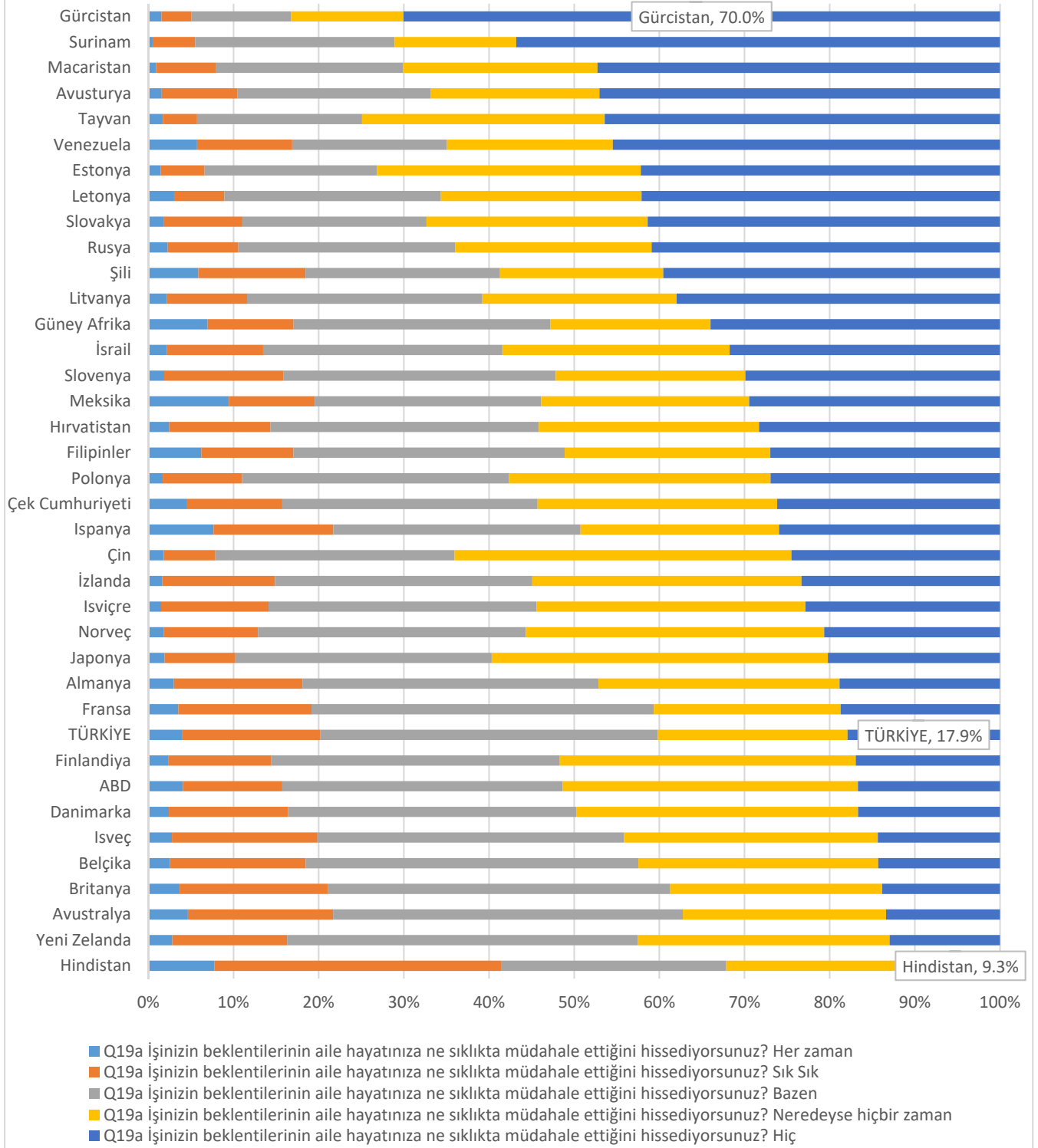
Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında bir işte çalışanlara sorulan sorulardan derlenmiştir.

Çizelge 33: Günlük Çalışma Sırasında İzin Alıp İşten Ayrılmak ne dereede Kolay?

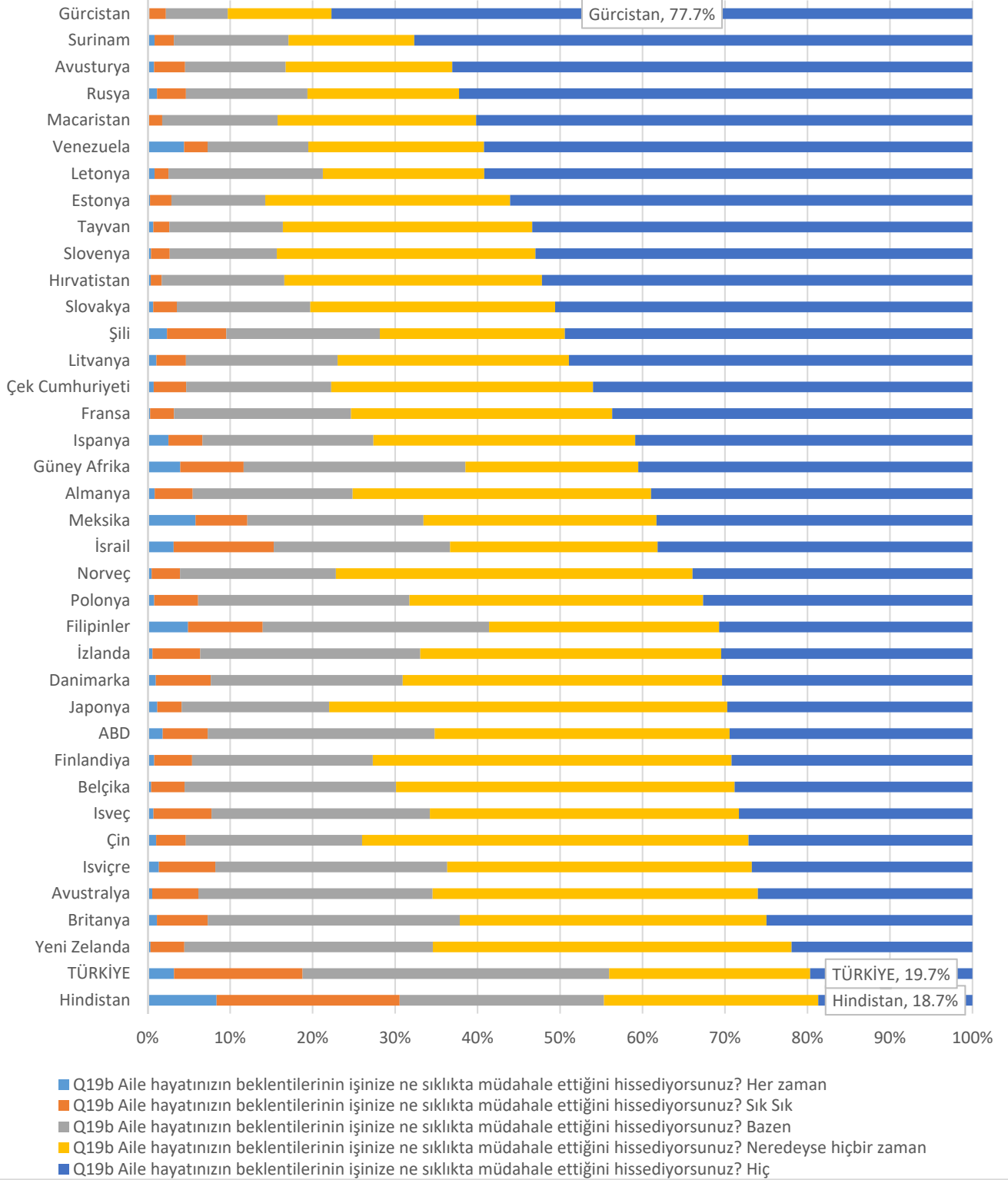
Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında bir işte çalışanlara sorulan sorulardan derlenmiştir.

Çizelge 34: İşinizin beklentilerinin aile hayatınıza ne sıklıkta müdahale ettiğini hissediyorsunuz?

Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında bir işte çalışanlara sorulan sorulardan derlenmiştir.

Çizelge 35: Aile hayatınızın beklentilerinin işinize ne sıklıkta müdahale ettiğini hissediyorsunuz?

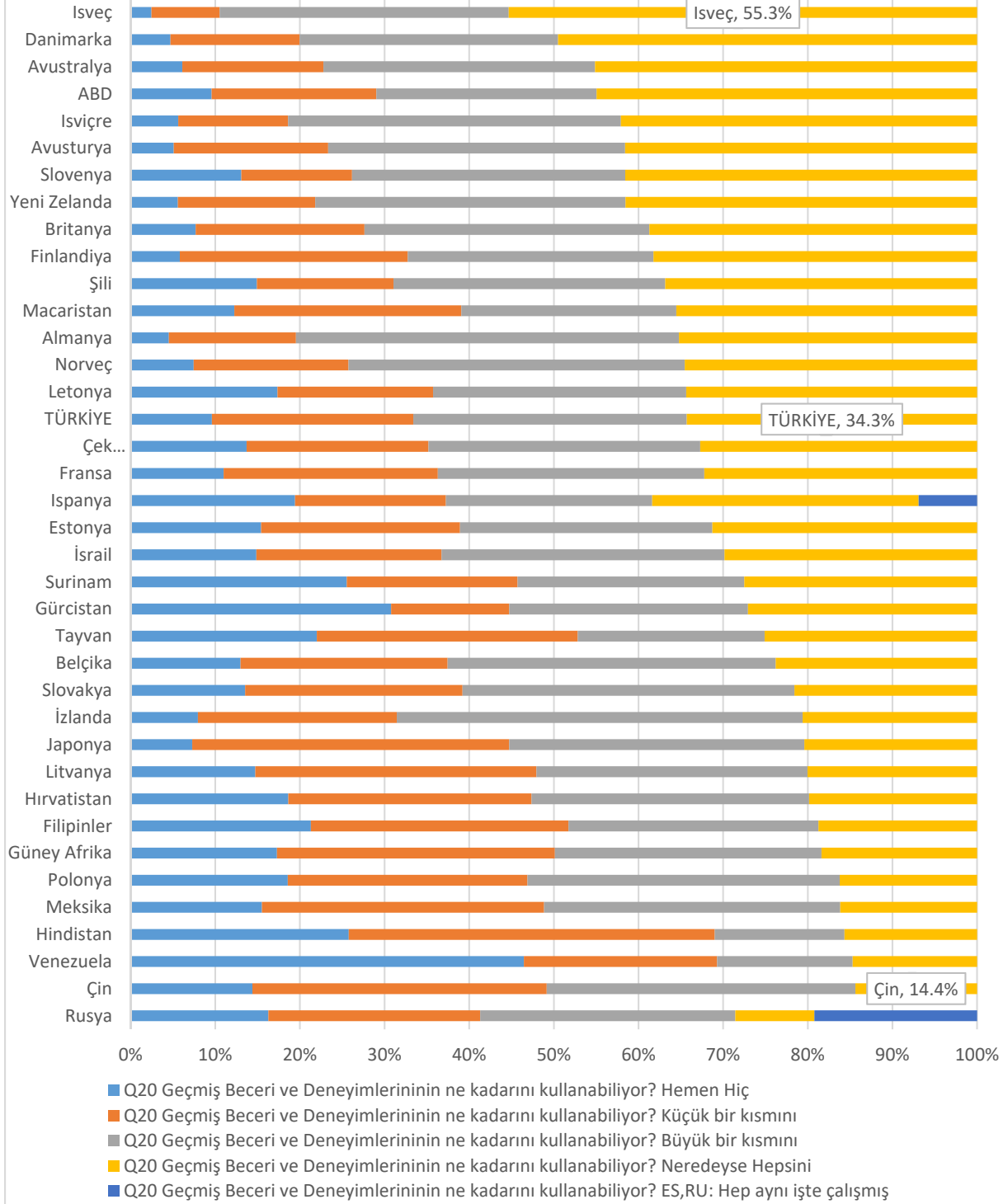

Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında bir işte çalışanlara sorulan sorulardan derlenmiştir.

İş, Deneyim ve Beceri

Türkiye'deki deneklerin verdikleri yanıtlara göre geçmişteki deneyim, beceri ve kazanılan yeteneklerden hâlihazırda çalıştığı işte yararlanma oranının ISSP ülkeleri ortalamaları düzeyinde olduğu görülmektedir (Çizelge 36). Bu konuda İskandinav ülkelerinin deneyim ve kazandıkları beceri ve yetenekleri yeni işlerinde kullanmakta en başarılı ülkeler oldukları, Çin, Rusya, Hindistan, Venezuela gibi gelişmekte olan ülkelerin ise bu konuda en başarısız ISSP üyeleri oldukları anlaşılmaktadır (Çizelge 36). Bu fark anlaşılabilir bir içeriktedir. Gelişmekte olan ülkelerde emeğin tarımdan yeni ayrılarak sanayi işçisi haline dönüşmesiyle eskiden tarım çalışanı olarak kazandığı beceri ve yeteneklerin kullanılabilmesi bir sanayi kesimi işi bulması olasılığı düşüktür. Bu açıdan gelişmekte olan ülkelerden çok farklı olmayan Türkiye'nin Letonya, Çek Cumhuriyeti, Fransa gibi ülkelerle aynı düzeyde eski beceri ve deneyimlerini kullanma olanağı bulunduğunu ifade eden deneklere sahip olması daha zor açıklanabilecek bir içeriktedir.

Çizelge 36: Geçmiş Beceri ve Deneyimlerinin ne kadarını kullanabiliyor?

Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında bir işte çalışanlara sorulan sorulardan derlenmiştir.

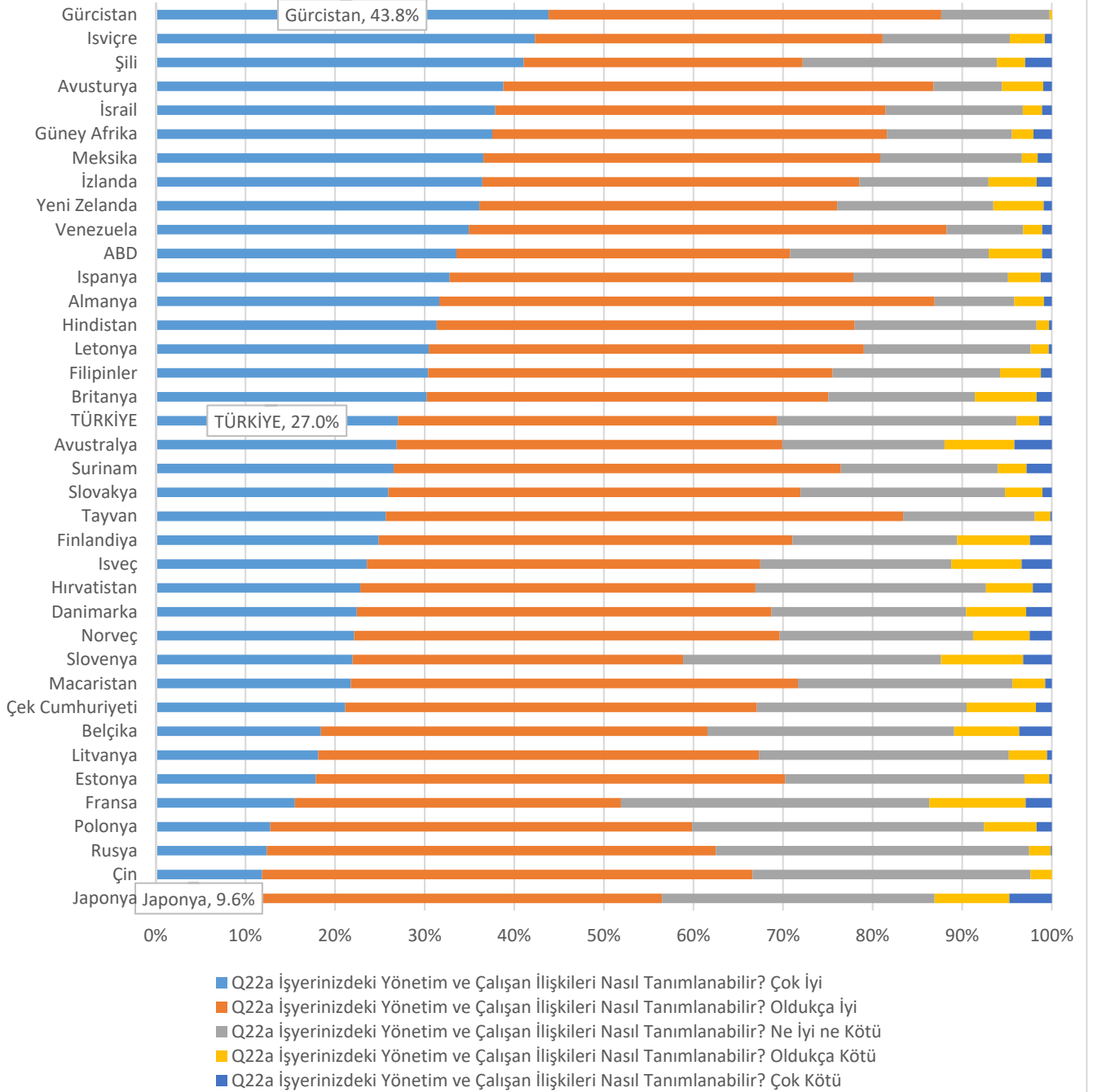
İş Ortamı ve İlişkileri

ISSP saha araştırmalarına göre deneklerin gözünde en iyi çalışma ve iş ilişkileri ortamı Gürcistan, İsviçre, şili, Avusturya ve İsviçre’de, en kötü çalışma ve iş ilişkileri ortamı ise Japonya, Çin, Rusya, Polonya ve Fransa’da bulunmaktadır (izelge 37). Türkiye’deki deneklerin verdiği yanıtla ra göre ülke bu iki ucun arasında hemen hemen ISSP ortalamasına isabet eden bir konumdadır.

İş arkadaşları arasındaki ilişkiler açısından yine en kötü ilişkiler Japonya, Çin, Rusya ve Polonya’daki denekler tarafından rapor edilmekte, en iyi iş arkadaş ilişkileri ise İsviçre, şili, Avusturya, İsrail’deki denekler tarafından dile getirilmektedir (izelge 38). Türkiye’deki deneklerin verdiği yanıtla ra bu kez birinci grup ülkelere yakın düşmekte, çalışma ortamındaki iş arkadaşlıklarının Türkiye’de de pek iyi olmadığı görülmektedir (izelge 38).

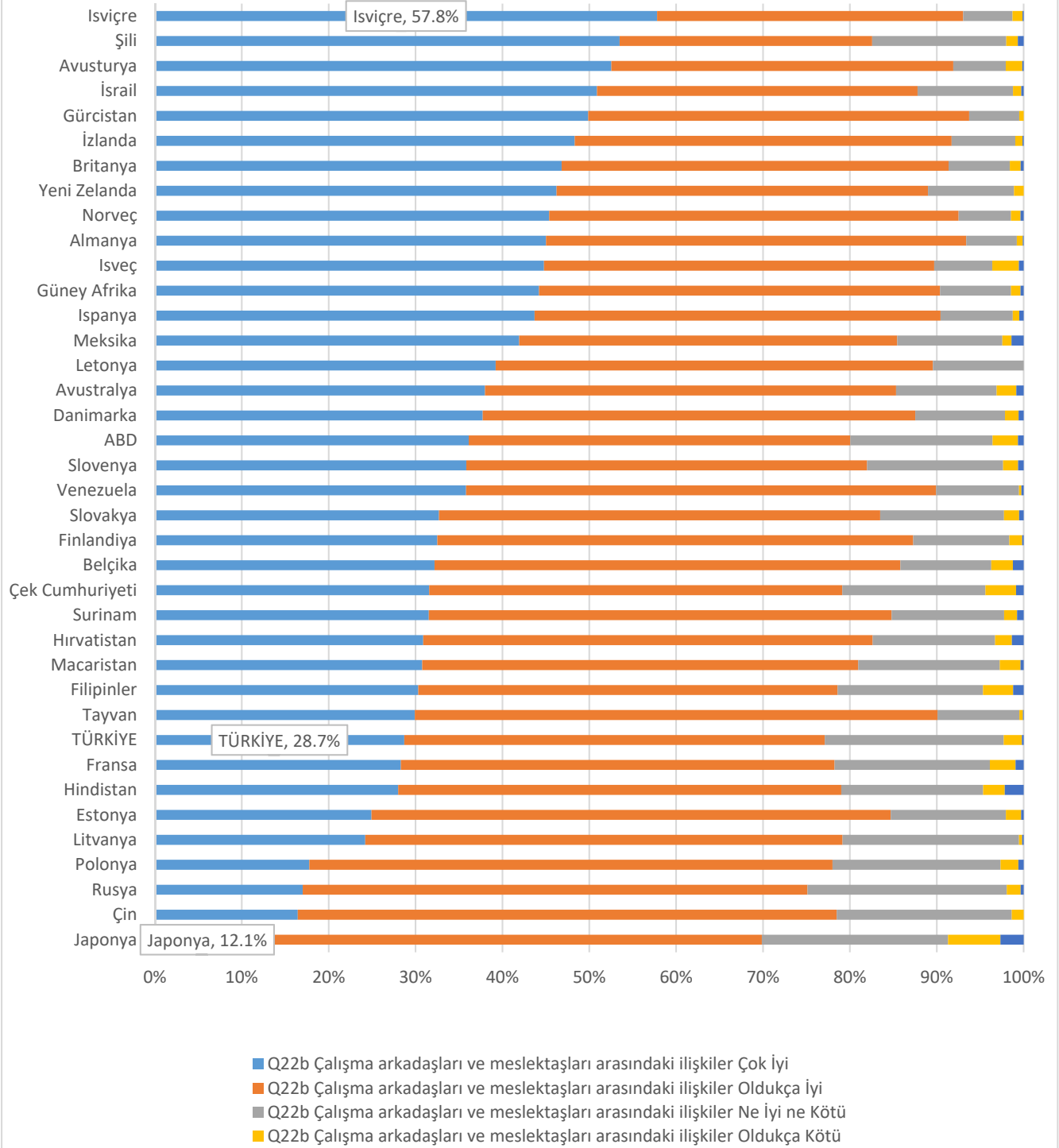
Türkiye’deki deneklerin verdiği yanıtla rdaki bu uyumsuzluk hiyerarşik iş ilişkilerine yönelik beklentilerle yatay iş ilişkilerden beklediklerinin tamamen birbirinden farklı olmasından kaynaklanıyor olabilecek içeriktedir. Ast – st ilişkileri deneklerin gözünde iyi olarak tanımlanırken, aynı düzeydeki çalışanlar veya iş arkadaşları ile olan ilişkilerin iyi olarak tanımlanmaması, ikincilerin daha çok rekabete dayalı olmasından dolayı olabilir. Birinci tür hiyerarşik ilişkilerden hem fazla bir beklenti olmazken, kısa zamanda yükselme olanağı bulunacağı varsayımının yaygın olması nedeniyle bu ilişkilerin kısa sürede değişebileceği için iyi olarak algılanması da söz konusu olabilir.

Çizelge 37: İşyerinizdeki Yönetim ve Çalışan İlişkileri Nasıl Tanımlanabilir?

Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında bir işte çalışanlara sorulan sorulardan derlenmiştir.

Çizelge 38: Çalışma arkadaşları ve meslektaşları arasındaki ilişkiler

Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında bir işte çalışanlara sorulan sorulardan derlenmiştir.

İşte Tatmin ve Memnuniyet

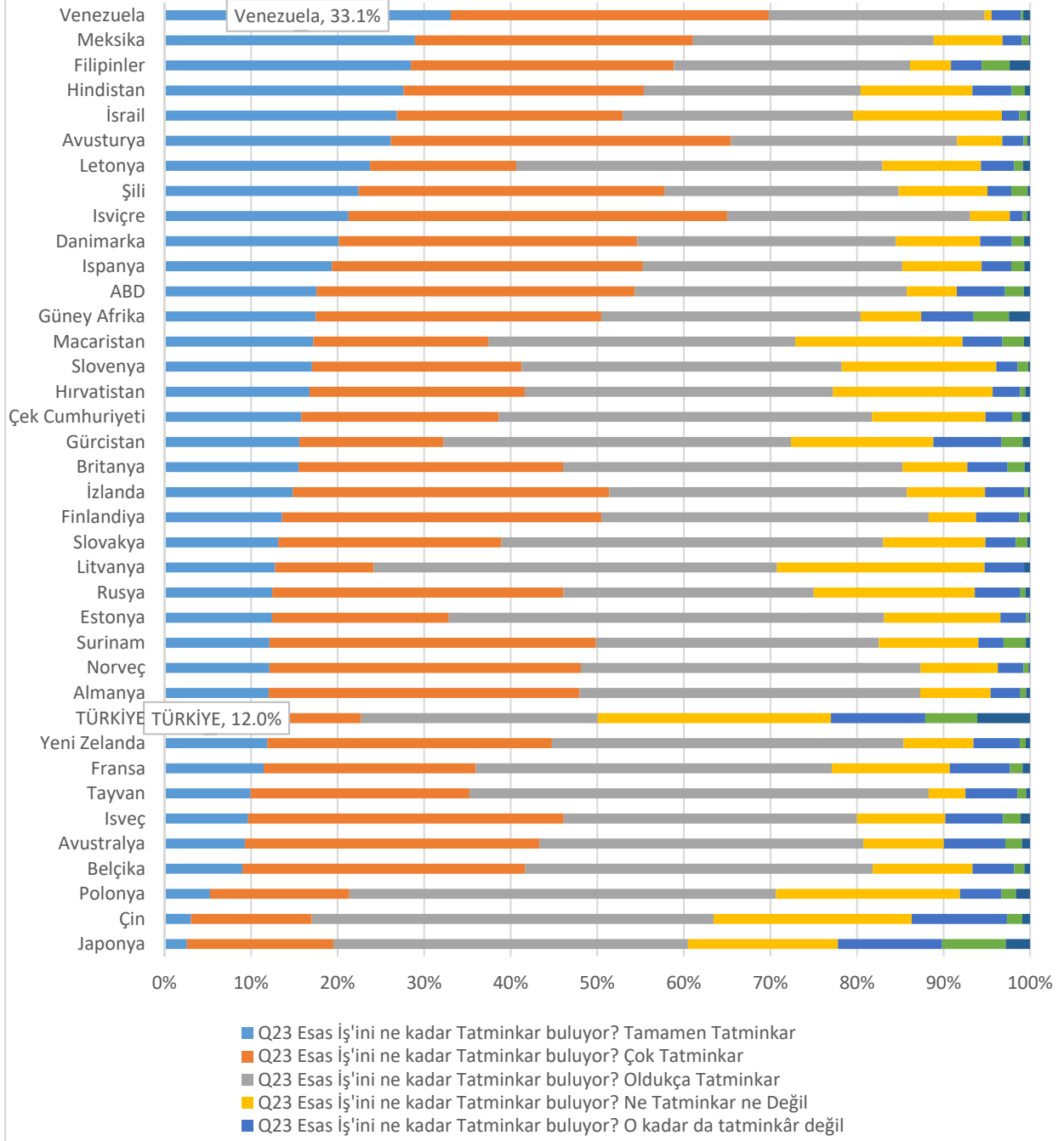
ISSP ülkelerinden yine Japonya başta olmak üzere Çin, Polonya ve Belçika yaptığı esas işinden en az tatminkâr olduğunu belirten deneklere sahiptir (Çizelge 39). Buna karşılık, Venezuela, Filipinler, Meksika ve Hindistan işi en fazla tatminkâr bulduğunu ifade eden deneklere sahiptir (Çizelge 39). Türkiye, Almanya ve Yeni Zelanda'yla birlikte ilk grup tatmin düzeyi düşük ülkelere oldukça yakındır (Çizelge 39).

ISSP ülkeleri arasında Polonya, Litvanya ve Fransa esas çalıştığı işyerinin başarısı için gönüllü olarak daha fazla çalışmaya razı olacak en az sayıda deneye sahip olan ülkelerdir (Çizelge 40). Bunların tersine esas çalıştığı işyerinin başarısı için gönüllü olarak çalışmaya en fazla eğilimli denekler Venezuela, ABD ve Meksika'da mevcutmuş gibi görünmektedir (Çizelge 40). Türkiye'deki denekler de Avusturya ve Tayvan'la birlikte iki grubun hemen hemen tam ortasında bir konumda bulunmaktadır (Çizelge 40). Bu durumda işleri kötüleşmeye başlayan bir işyerinin çalışanlarından isteyebileceği desteğin Türkiye'de de en çok çalışanların yarıya yakınından gelebileceğini düşünebiliriz.

ISSP ülkelerinden Polonya, Litvanya ve Çin'deki denekler çalıştıkları esas işlerinden hemen hiç gurur duymamakta, buna karşılık Venezuela, İspanya ve Danimarka'daki denekler ise çalıştıkları esas işlerinden bir hayli gurur duyduklarını belirtmektedirler (Çizelge 41). Türkiye'deki denekler Slovakya ve Gürcistan'dakilerle birlikte ISSP ülkeleri dağılımının ortalarında bir yerde bulunmaktadır (Çizelge 41). Çalıştıkları işyerinden gurur duyan Türkiye'deki denek oranı da işten gurur duyan deneklere paralel bir görüntü arz etmektedir (Çizelge 42).

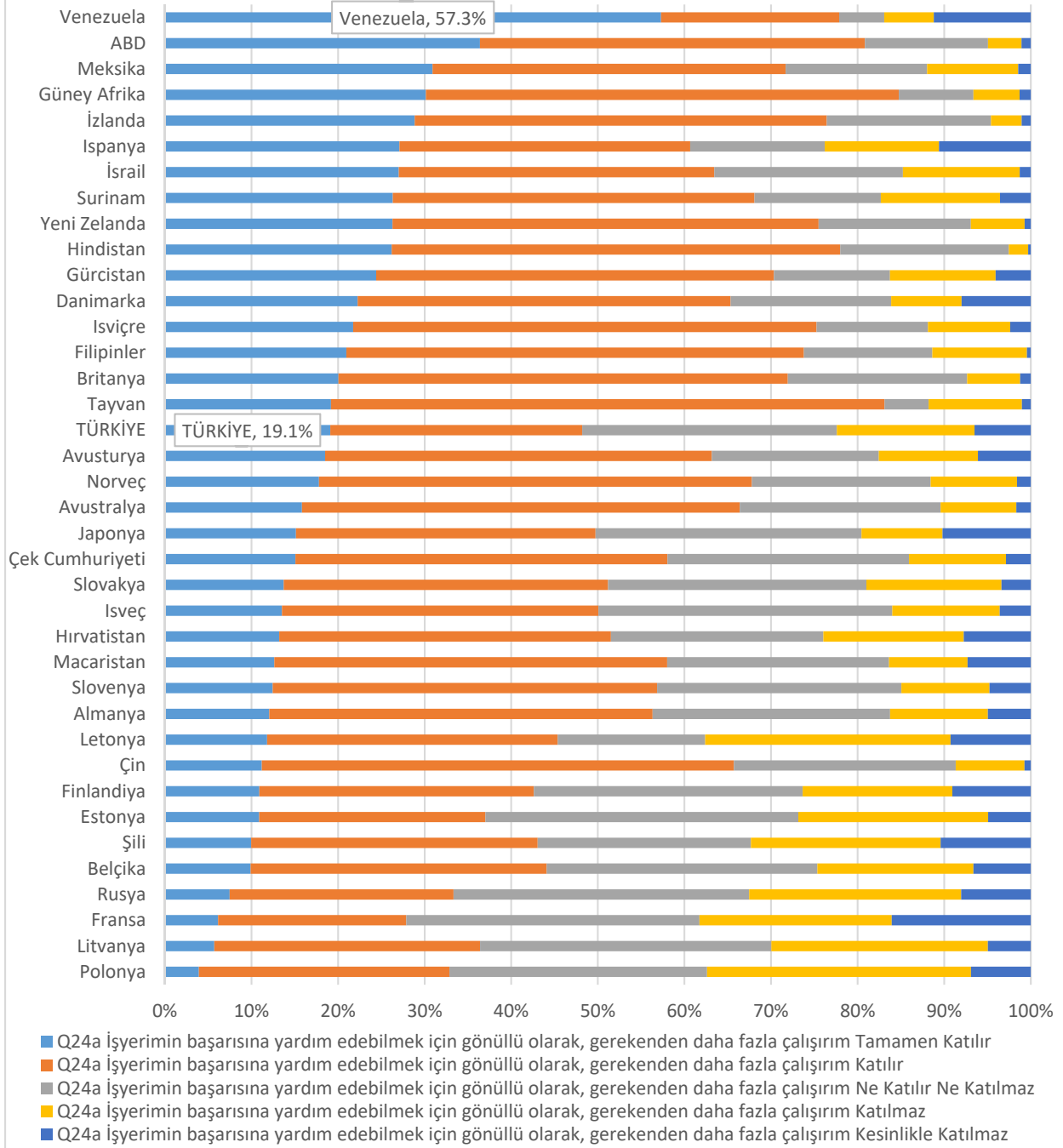
Türkiye'de şu anda çalışmakta olduğu işte kalmak için daha yüksek kazanç temin edecek bir işi tamamen reddetmek eğiliminde olan denek oranı %15 civarındayken, tamamen tersine aynı koşulları kabul etme eğiliminde olanların oranı %20 civarındadır (Çizelge 43). Bu haliyle Türkiye'deki denekler tüm ISSP içerisinde işte kalma eğiliminde olan ülke deneklerine benzer bir eğilim sergilemektedirler (Çizelge 43). Hem işten tatmin olmama, hem işinden gurur duymama eğilimleri fazla iken işinden daha fazla kazanç sağlayacak başka bir işe geçmekte çekingen davranan deneklerin görece çokluğu, Türkiye'de ilginç bir tezat teşkil ediyormuş gibi görünmektedir. Bu bulguların doğal sonucu olarak eğer şansı olsa başka bir işe geçme eğilimi sorulduğunda bunu kesinlikle isteyen Türkiye'deki denek oranları Venezuela ve Hindistan'ın arkasından ISSP ülkeleri arasında en önden üçüncü sıradadır (Çizelge 44).

Çizelge 39: Esas İş'ini ne kadar Tatminkar buluyor?

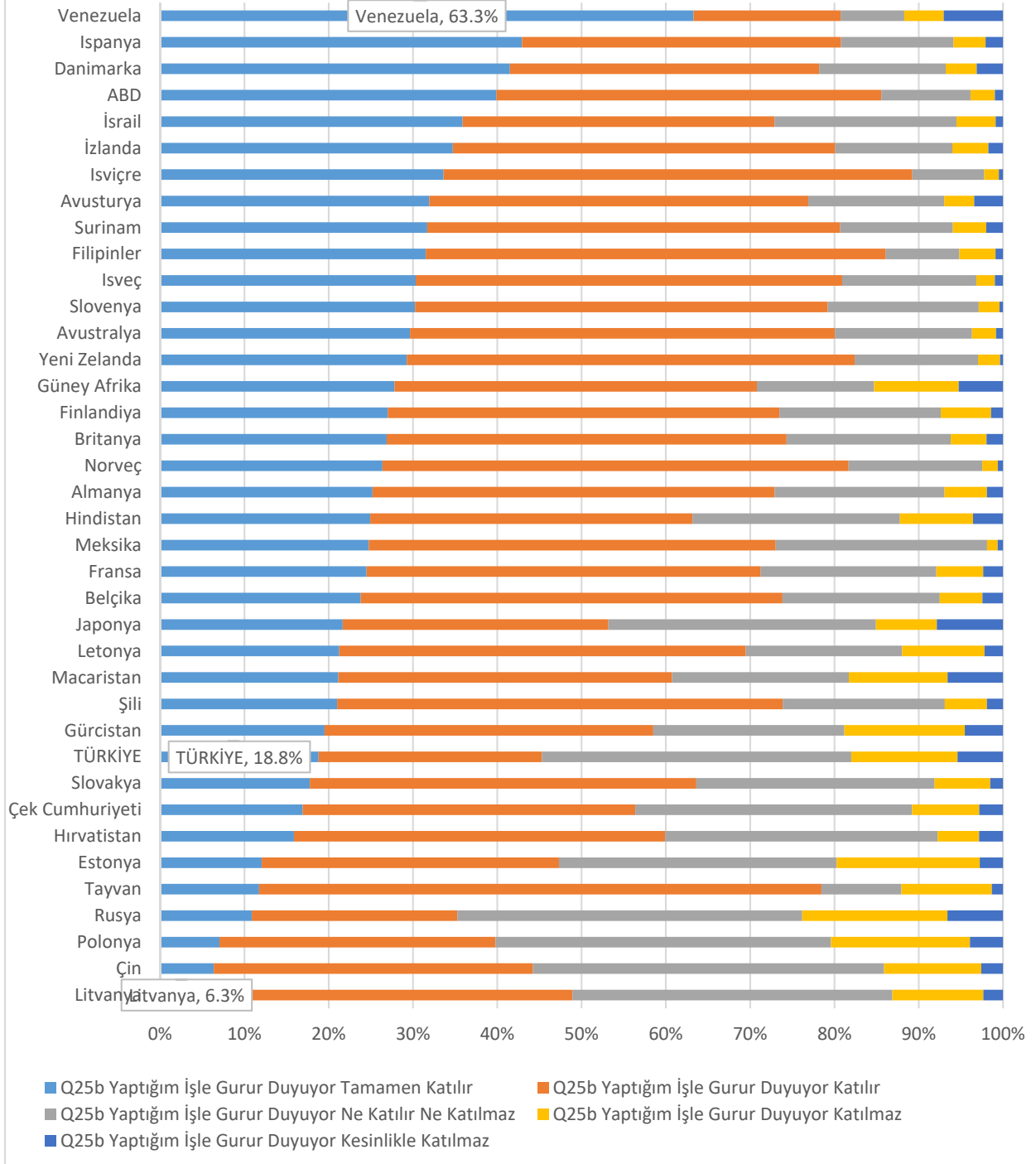
Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında bir işte çalışanlara sorulan sorulardan derlenmiştir.

Çizelge 40: İşyerinin Başarısına İçin Gönüllü Olarak Daha Fazla Çalışır

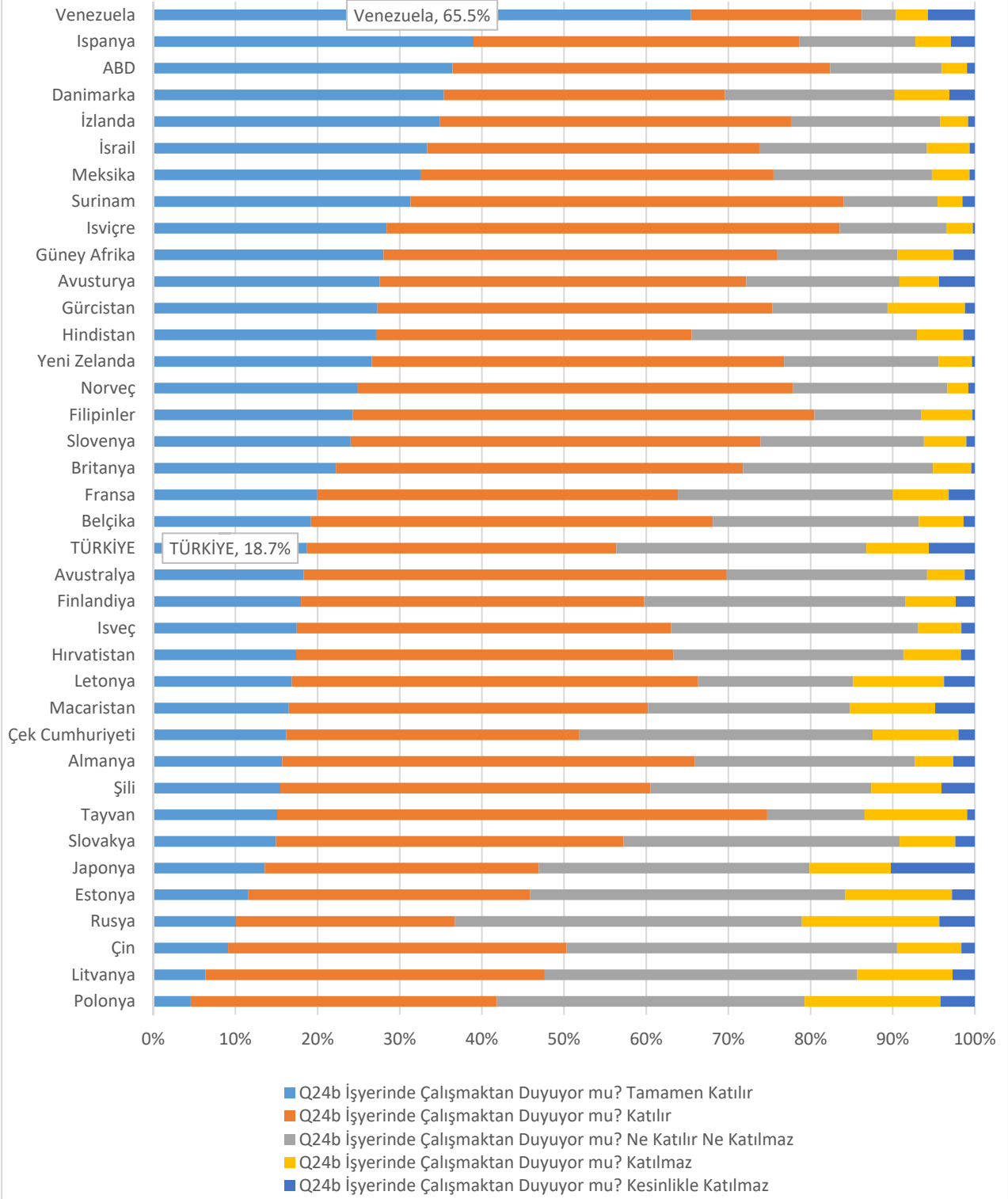
Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında bir işte çalışanlara sorulan sorulardan derlenmiştir.

Çizelge 41: Yaptığı İşle Gurur Duyuyor

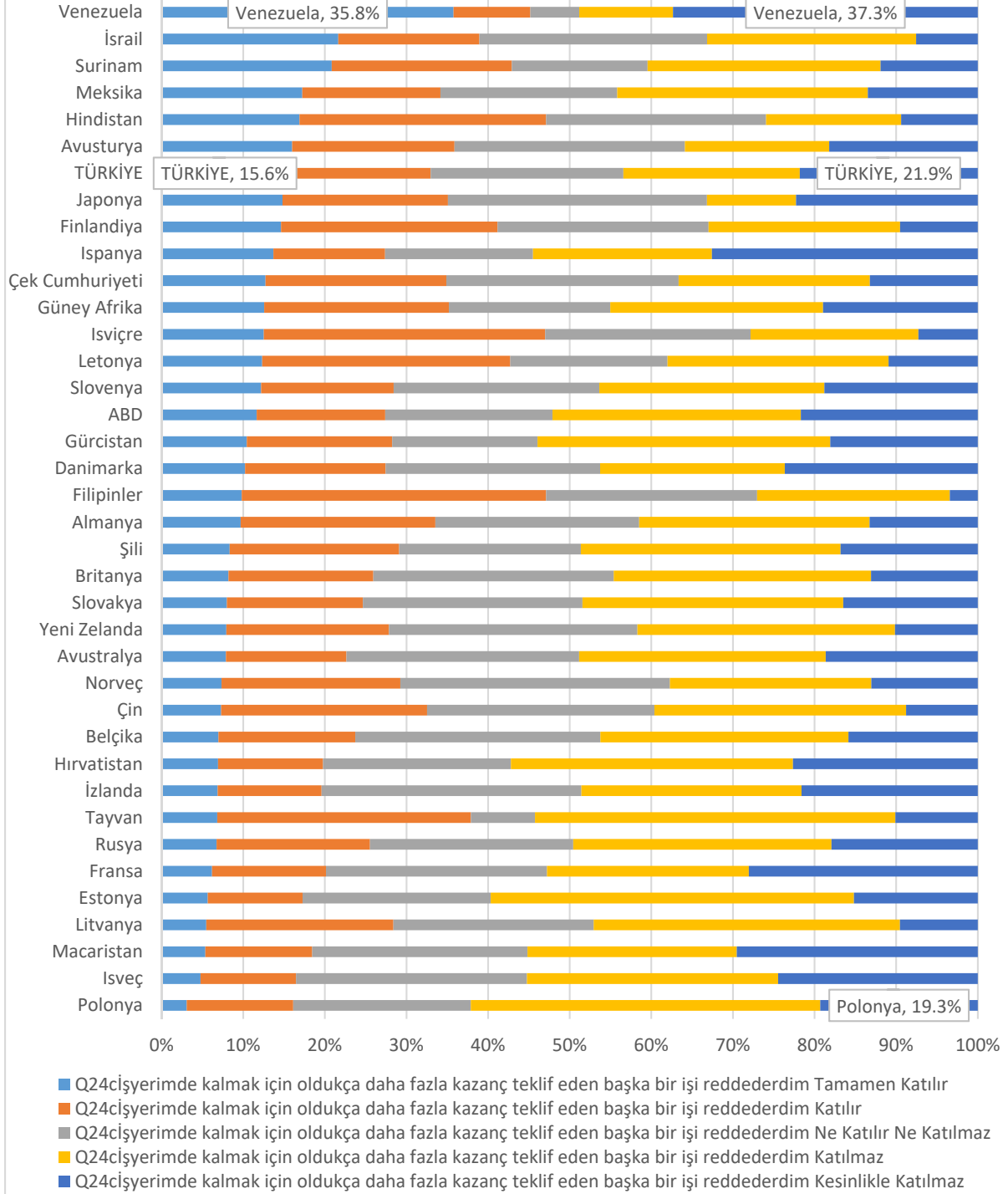
Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında bir işte çalışanlara sorulan sorulardan derlenmiştir.

Çizelge 42: İşyerinde Çalışmaktan Gurur Duyuyor

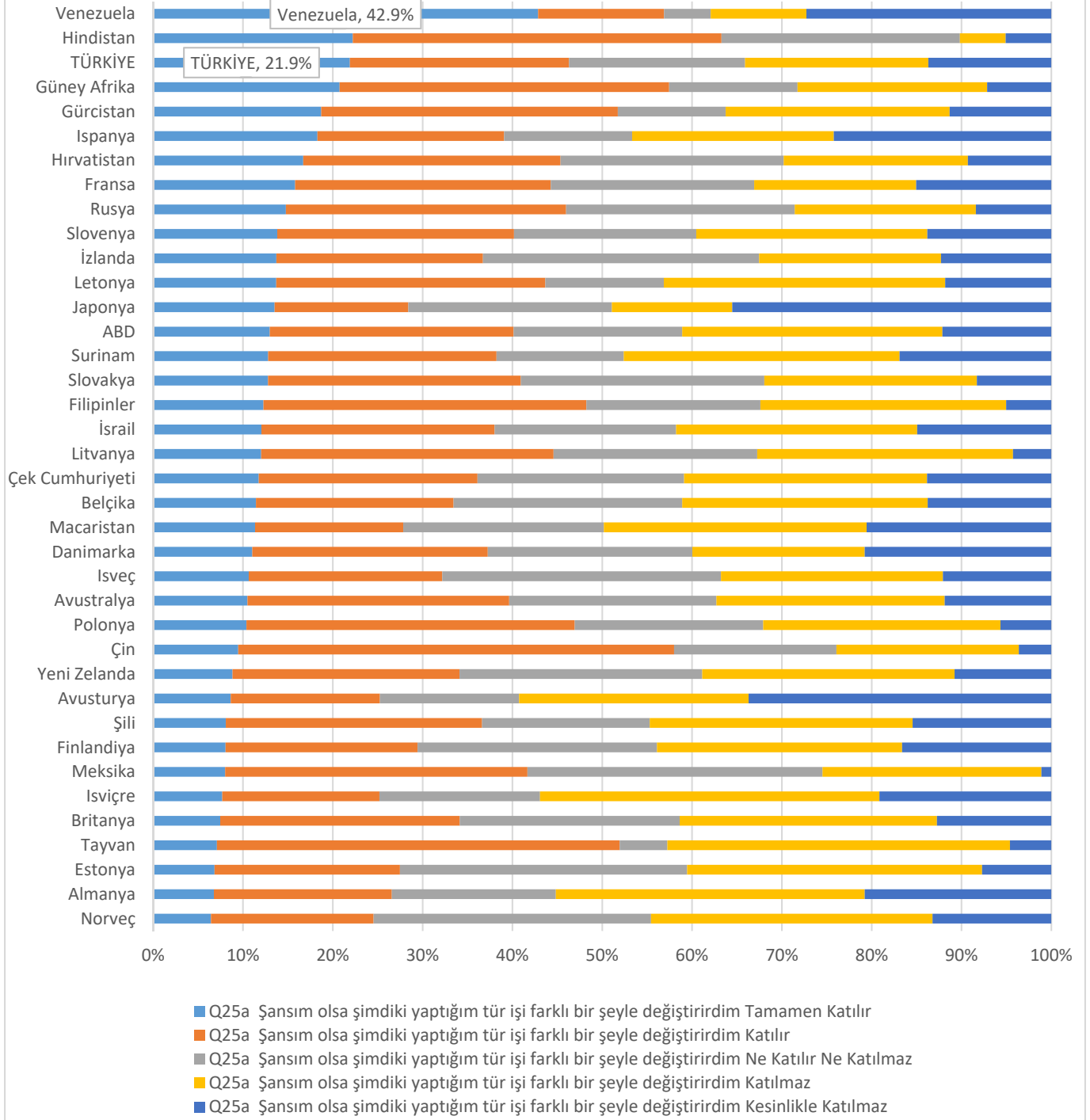
Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında bir işte çalışanlara sorulan sorulardan derlenmiştir.

Çizelge 43: İşyerimde kalmak için oldukça daha fazla kazanç teklif eden başka bir işi reddederdim

Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında bir işte çalışanlara sorulan sorulardan derlenmiştir.

Çizelge 44: Şansı olsa şimdiki yaptığı tür işi farklı bir şeyle değiştirdi.

Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında bir işte çalışanlara sorulan sorulardan derlenmiştir.

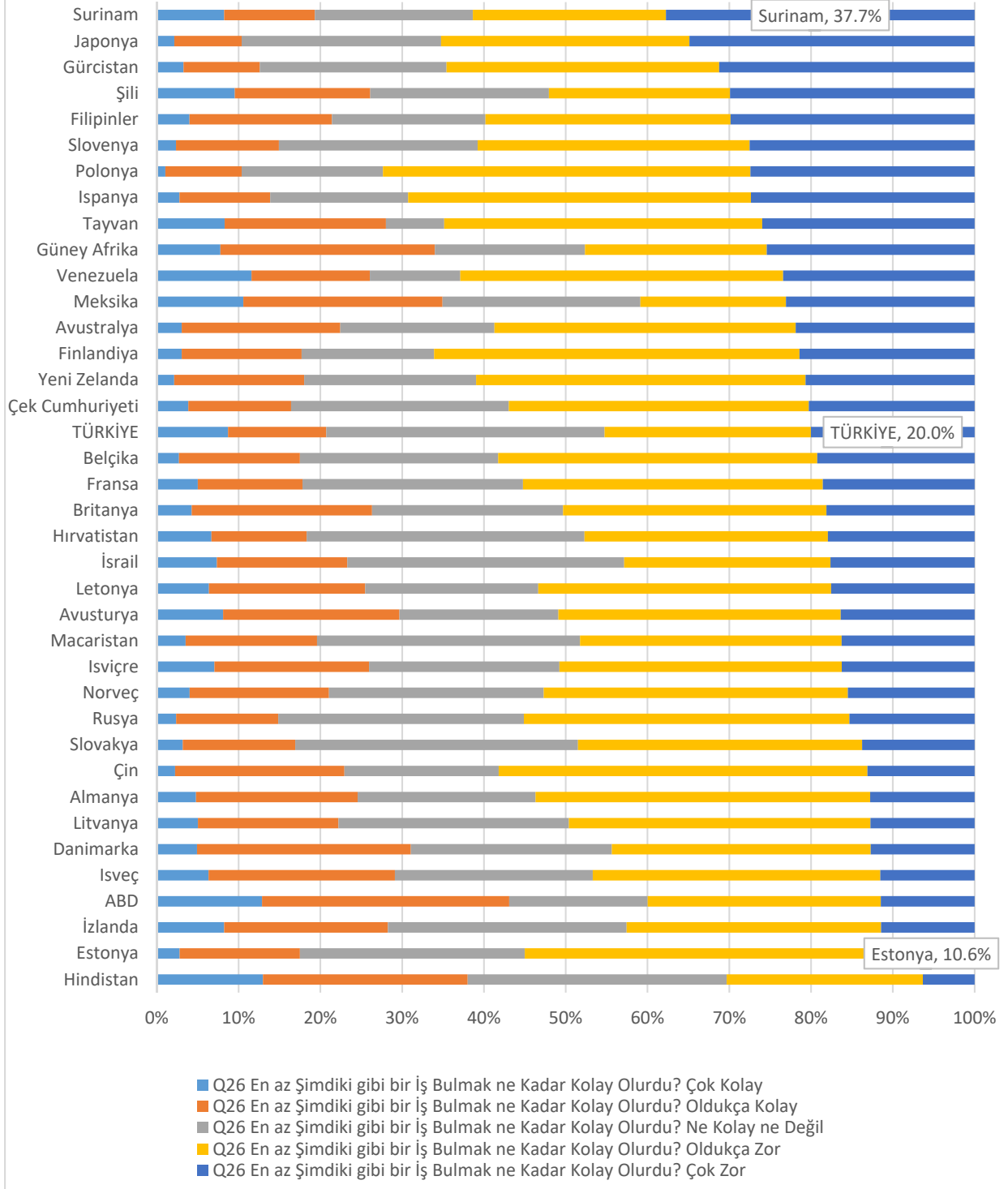
Piyasa Koşulları ve Yeni İş Bulma Olanakları

ISSP ülkeleri arasında Hindistan, Estonya ve İzlanda'daki denekler iş piyasasının yeni iş bulmak için fevkalade olumlu olduğunu ve tersine olarak da Surinam, Japonya ve Gürcistan'daki deneklerle yeni bir iş bulmanın fevkalade zor olduğunu ifade etmektedirler (Çizelge 45). Türkiye'deki denekler Çek Cumhuriyeti ve Belçika ile birlikte bu iki ucun hemen hemen ortasında yer almakta, yeni iş bulma konusunda ne karamsar ne de iyimser olmayan bir orta noktada yer almaktadırlar (Çizelge 45). ISSP ülkeleri arasında Japonya, Slovenya, Avusturya ve Macaristan 2 ay gibi kısa bir dönemde yeni bir iş bulma olasılığını en zayıf olarak gören deneklere sahiptirler (Çizelge 46). Aynı hususta en iyimser ISSP ülkeleri Meksika, Filipinler, Venezuela ve Fransa olup, Türkiye'deki deneklerin yanıtları da, Estonya ve Danimarka'yla birlikte bu ikinci grup ülkelere görece olarak yakındır (Çizelge 46).

Venezuela, İspanya ve Filipinlerdeki deneklerin işlerini kaybetmekten ISSP'deki ülkeler arasında en fazla kaygı duyan ülkelere yaşadıkları görülmektedir (Çizelge 47). Bunlara karşılık İzlanda, Finlandiya ve İsveç bu konuda en az kaygı belirten deneklere sahiptirler (Çizelge 47): Türkiye'deki denekler ise bu iki ucun yine hemen hemen tam ortasına isabet eden bir konumu Belçika ve Avustralya ile paylamaktadırlar (Çizelge 47).

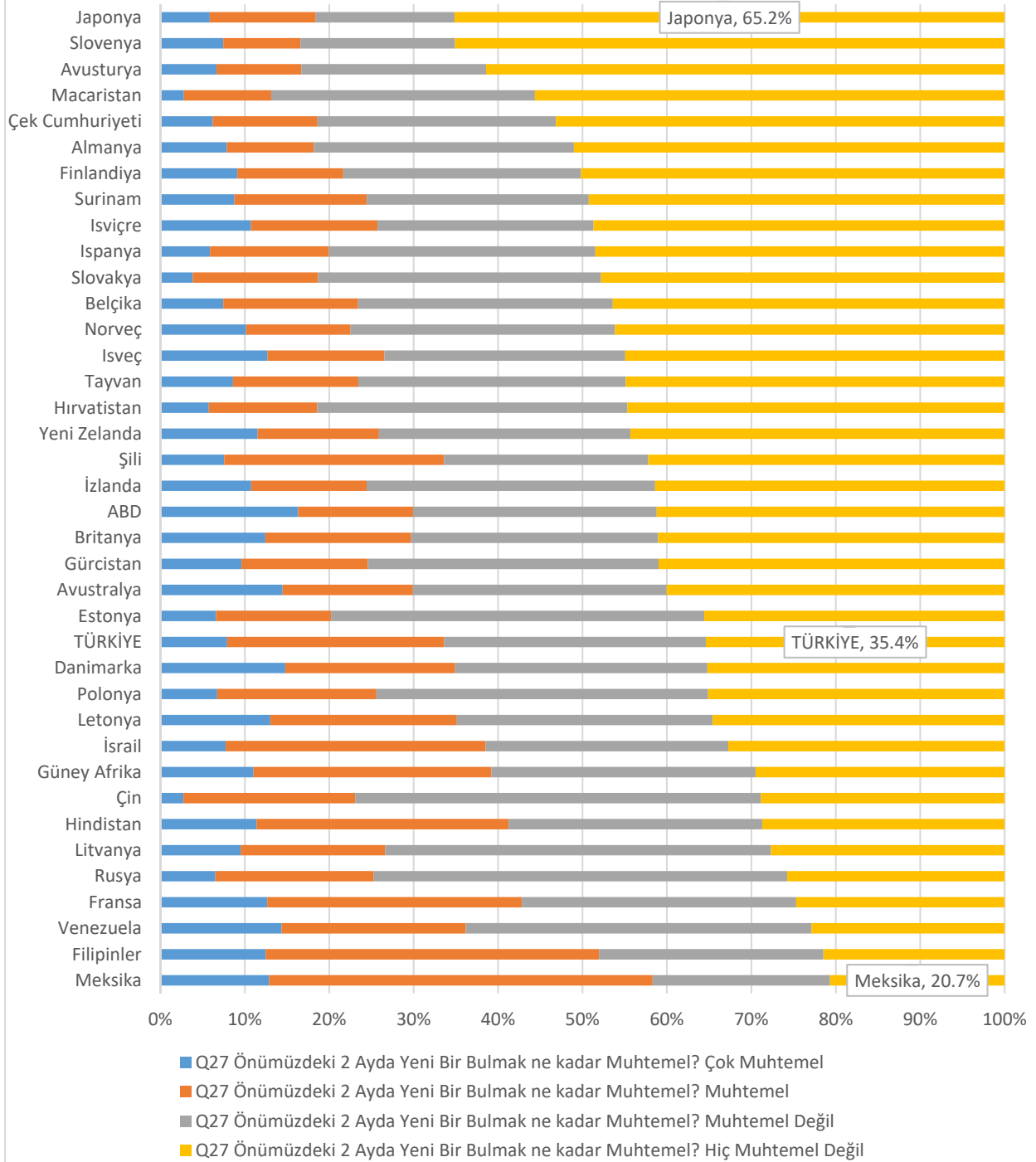
Türkiye'deki emek piyasası koşullarında kısa dönemde (iki ay) iş bulmanın hiç de kolay olmadığı ancak daha uzun dönemde iş bulmanın mümkün olduğu ve işin kaybedilmesinden de fazla kaygı duyulmadığını düşünen deneklerin ağırlıkta olduğu bir görüntü ortaya çıkmaktadır. Özellikle Raporumuzun giriş kısmında gösterdiğimiz gibi genç işsizliğin OECD raporlarına göre 34 üye ülke arasında ilk sıralarda geldiği Türkiye'deki koşullarda, işsizlik ve işsiz kalma konusundaki kaygısızlık içeren bu algıların ilginç olduğunu belirtmek isteriz.

Çizelge 45: En az Şimdiki gibi bir İş Bulmak ne Kadar Kolay Olurdu?

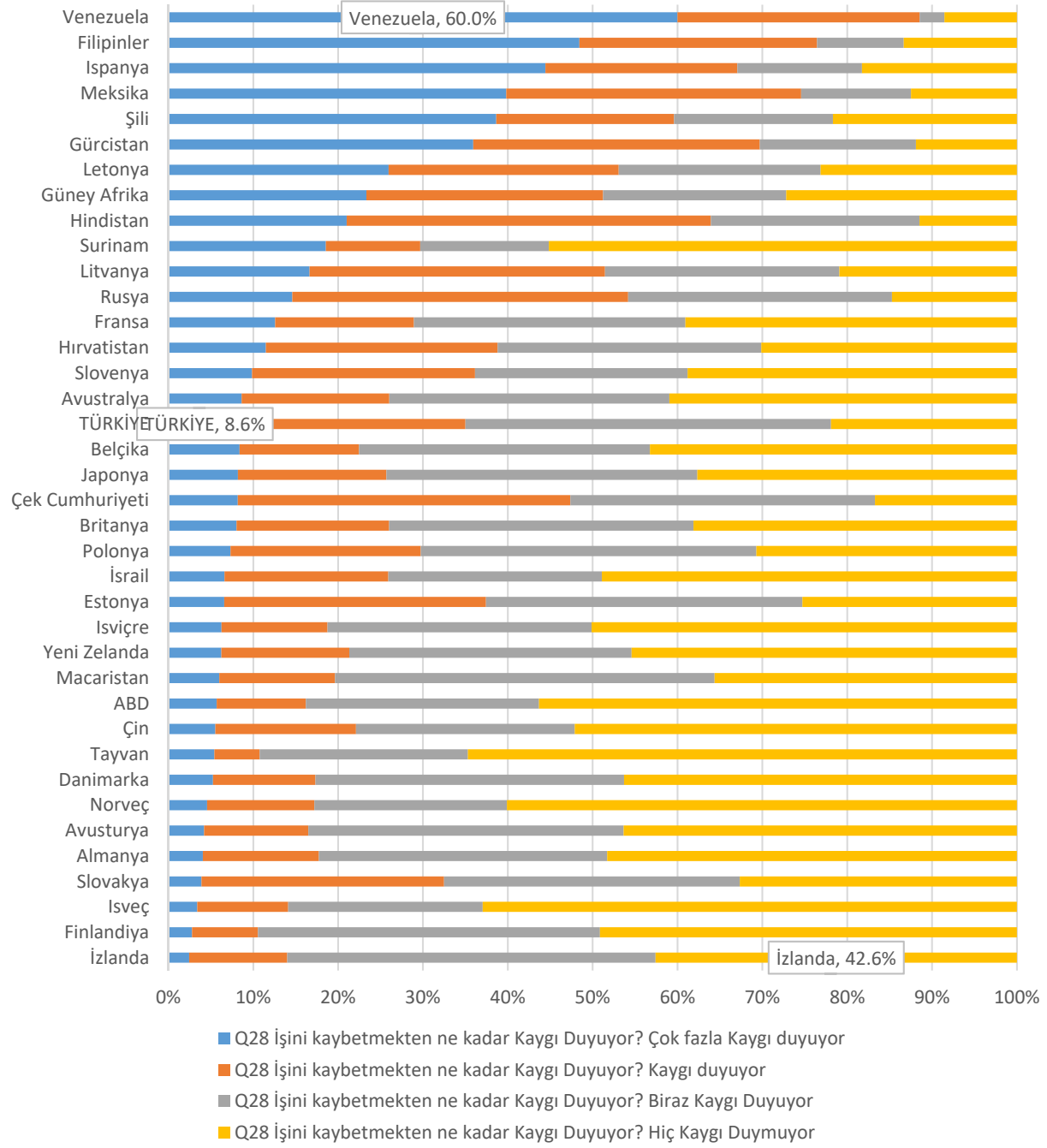
Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında bir işte çalışanlara sorulan sorulardan derlenmiştir.

Çizelge 46: Önümüzdeki 2 Ayda Yeni Bir İş Bulmak ne kadar Muhtemel?

Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında bir işte çalışanlara sorulan sorulardan derlenmiştir.

Çizelge 47: İşini kaybetmekten ne kadar Kaygı Duyuyor?

Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında bir işte çalışanlara sorulan sorulardan derlenmiştir.

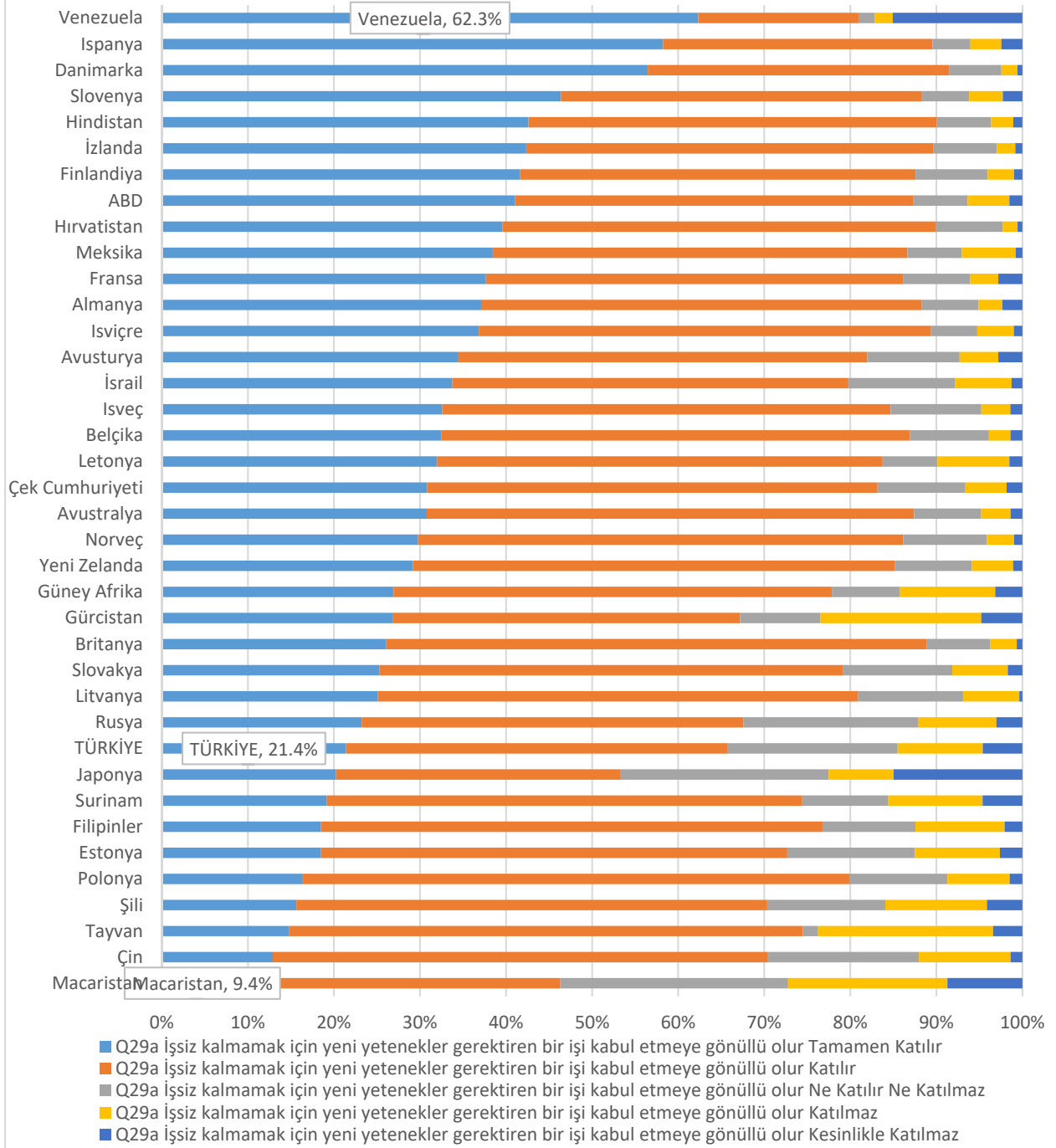
İşsizlik Tehlikesi ve İş Arama

Şimdi işsiz kalma ve iş arama olgusuna, ülkedeki işsizlik oranlarının yüksekliği dolasıyla arz ettiği önem açısından biraz daha yakından bakmak istiyoruz.

Çizelge 48’te de görüldüğü üzere Türkiye ISSP ülkeleri arasında işsiz kalmak durumunda ve yeni iş bulmak için yeni yetenekler gerektiren bir işte çalışmaya isteksiz olan deneklere sahip olan ülkeler arasında yer almaktadır. Macaristan, Çin ve Tayvan bu tür bir değişime en isteksiz ülkeler olurken Türkiye’deki denekler de Japonya ve Rusya ile bu gruba çok uzak olmayan bir ara ile izlemektedirler (Çizelge 48). İş bulmak için yeni yetenek gerektiren bir atılım düşünülmezken, Türkiye’deki deneklerin onda dördü kadarı (%41) aynı işte başka bir işyerinde daha düşük ücreti kabul etme eğiliminde olduklarını ifade etmektedirler (Çizelge 49). İşsiz kalmamak için geçici işi kabul etme eğilimi ise daha düşük bir düzeyde, fakat ISSP ülkeleri ortalamasına yakın bir düzeyde seyretmektedir (Çizelge 50). İşsiz kalmamak için daha uzun bir yolculukla her gün işe gitmek konusunda Türkiye’deki denekler İspanya ve Danimarka’nın arkasından ISSP ülkeleri arasında üçüncü sırada (Çizelge 51), hatta ülke içinde başka bir yere taşınmaya rıza göstermede de İspanya, Venezuela ve Hindistan’ın arkasından, ISSP ülkeleri arasında dördüncü sırada (Çizelge 52) ve başka bir ülkeye taşınmakta da Venezuela’dan sonra ikinci sırada gelmektedir (Çizelge 53).

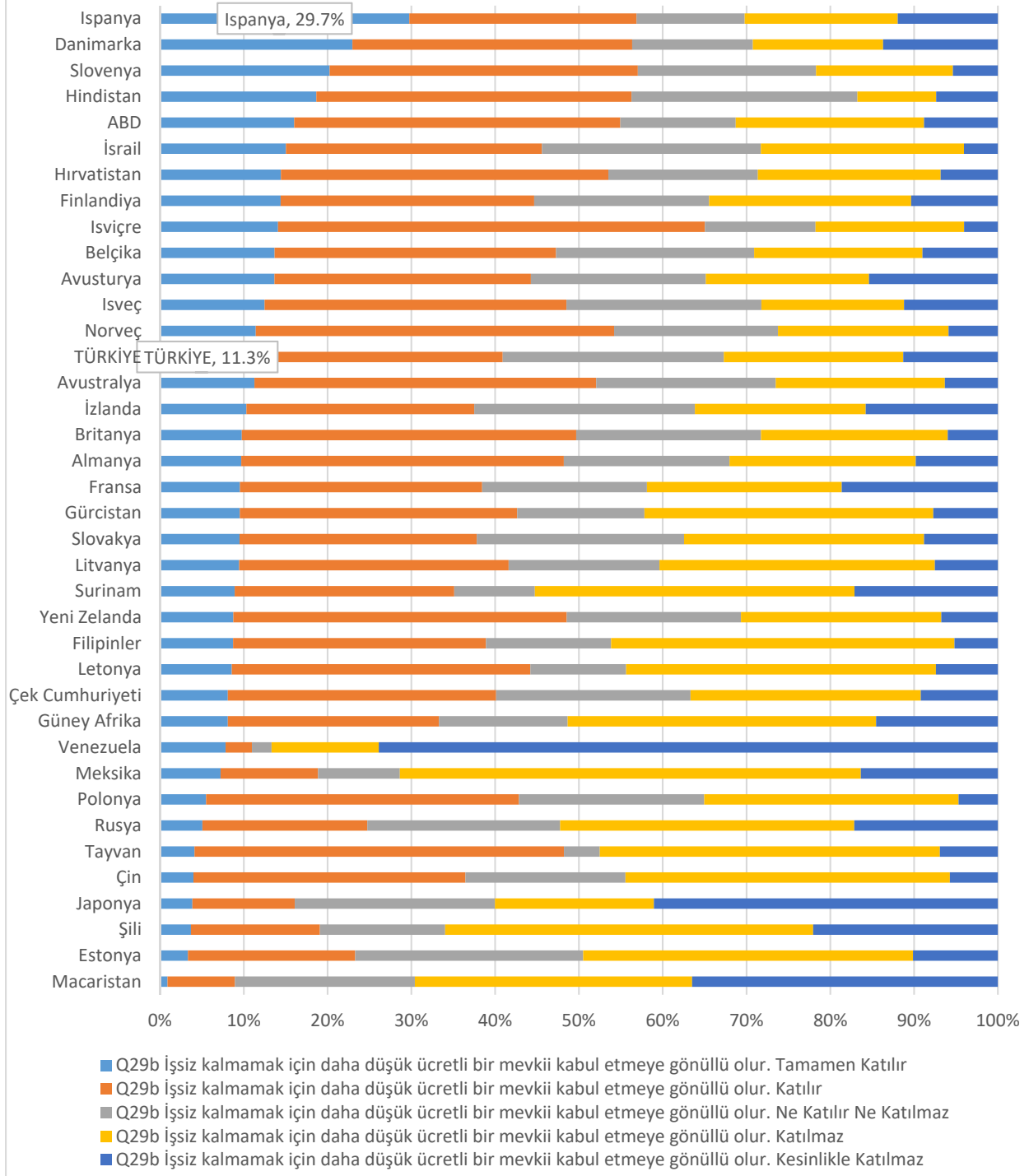
Yeni yetenek ve beceriler geliştirmeyi reddetmek, yeniliklere açık olmamak ve yeni tür iş yapmaya eğilim duymamak ama daha azına razı olmak gibi bir eğilim muhafazakârlığın bir tezahürü olduğundan, bu bulgular Türkiye’nin içinde bulunduğu muhafazakâr zihniyet ve ruh hali ile uyumlu bir görüntüye işaret ediyormuş gibi görünmektedir.

Çizelge 48: İşsiz kalmamak için yeni yetenekler gerektiren bir işi kabul etmeye gönüllü olur

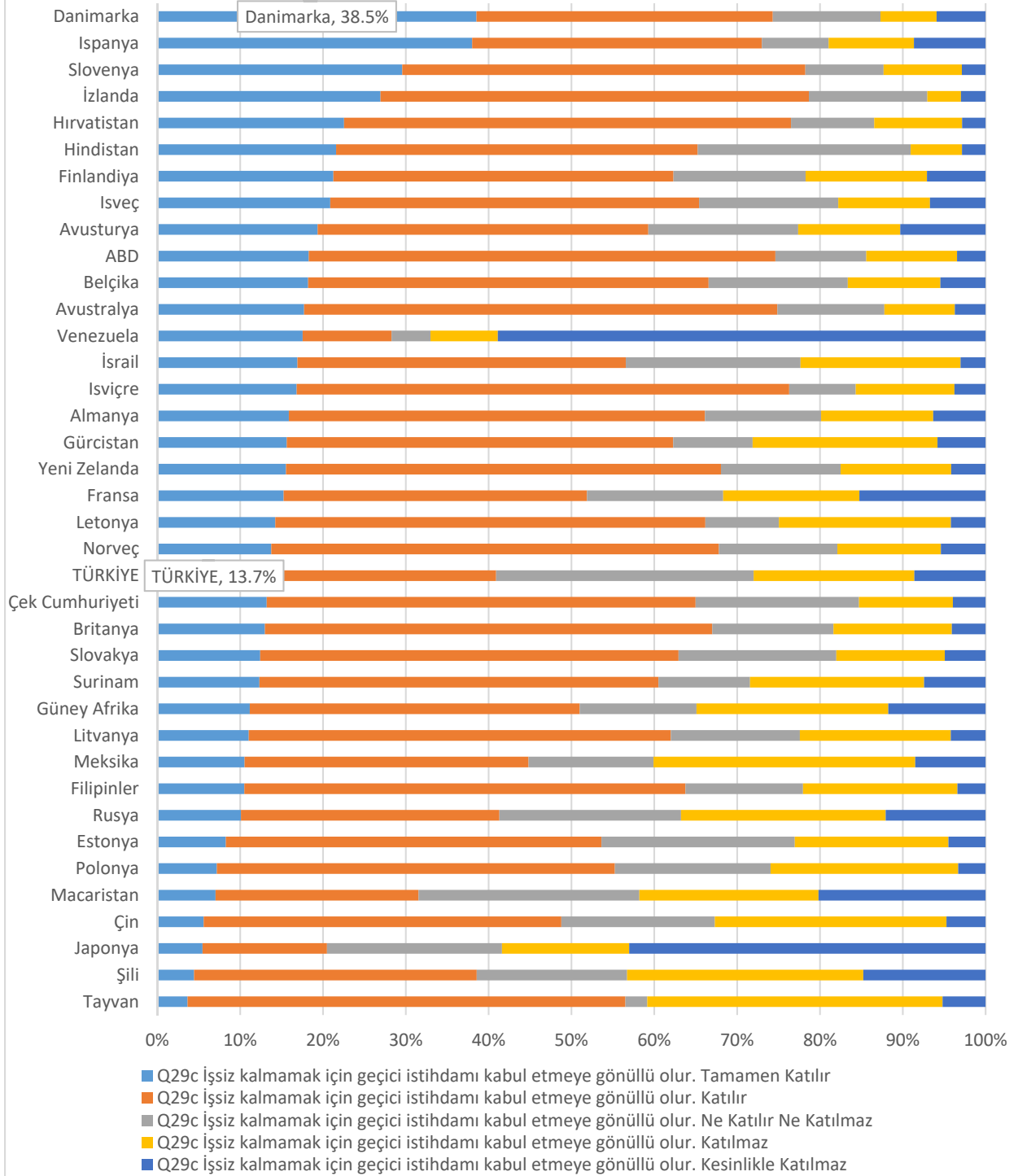
Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında bir işte çalışanlara sorulan sorulardan derlenmiştir.

Çizelge 49: İşsiz kalmamak için daha düşük ücretli bir mevkii kabul etmeye gönüllü olur.

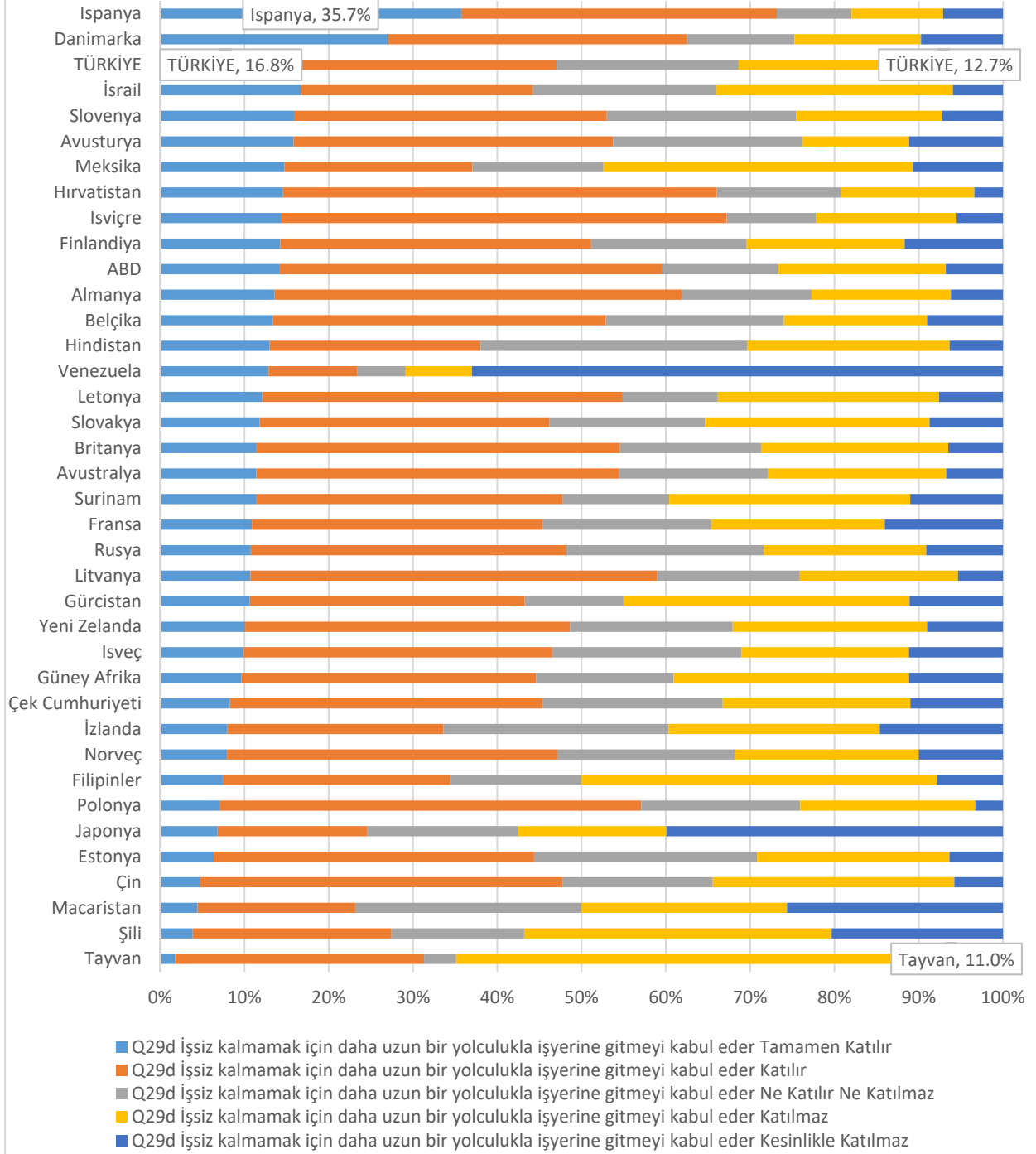
Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında bir işte çalışanlara sorulan sorulardan derlenmiştir.

Çizelge 50: İşsiz kalmamak için geçici istihdamı kabul etmeye gönüllü olur.

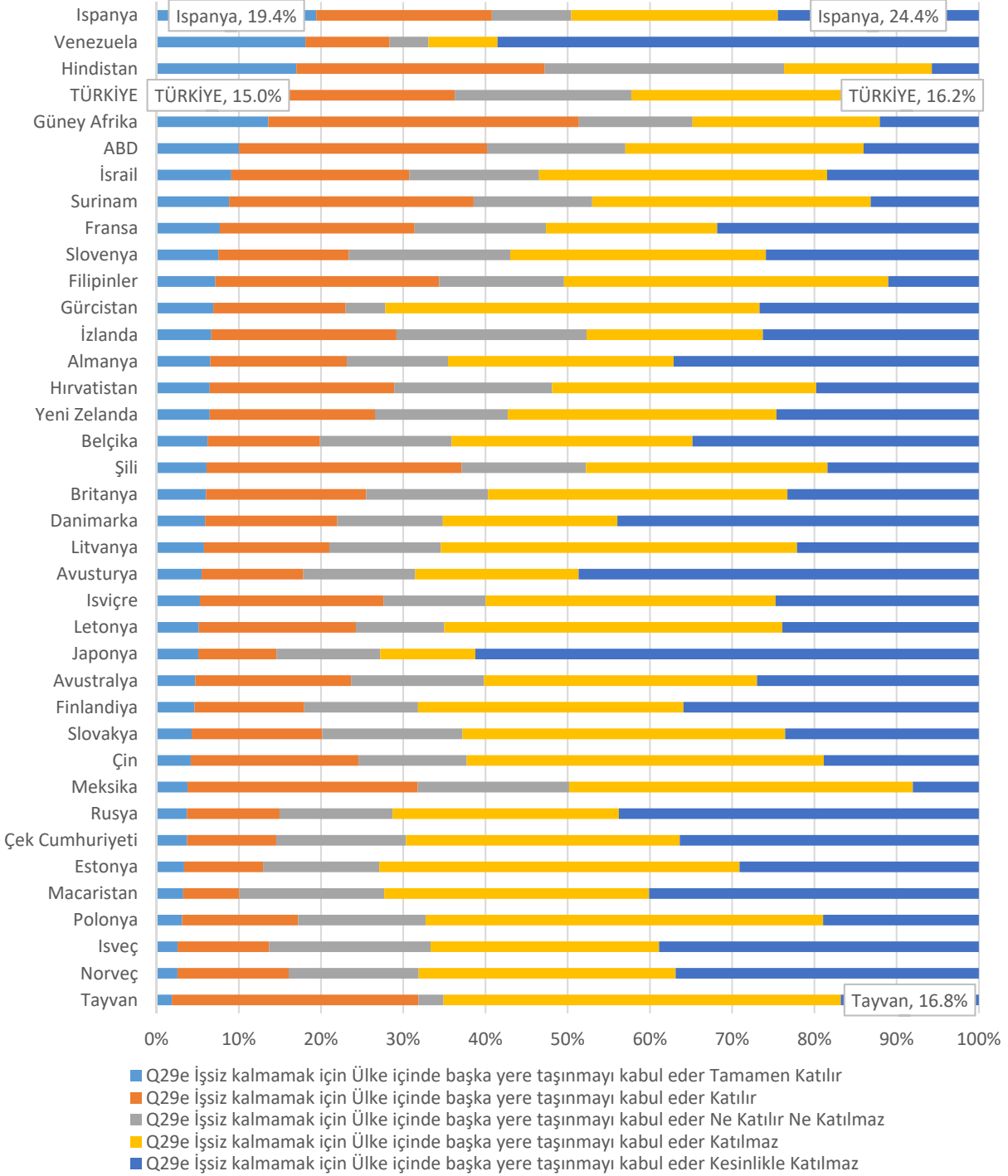
Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında bir işte çalışanlara sorulan sorulardan derlenmiştir.

Çizelge 51: İşsiz kalmamak için daha uzun bir yolculukla işyerine gitmeyi kabul eder

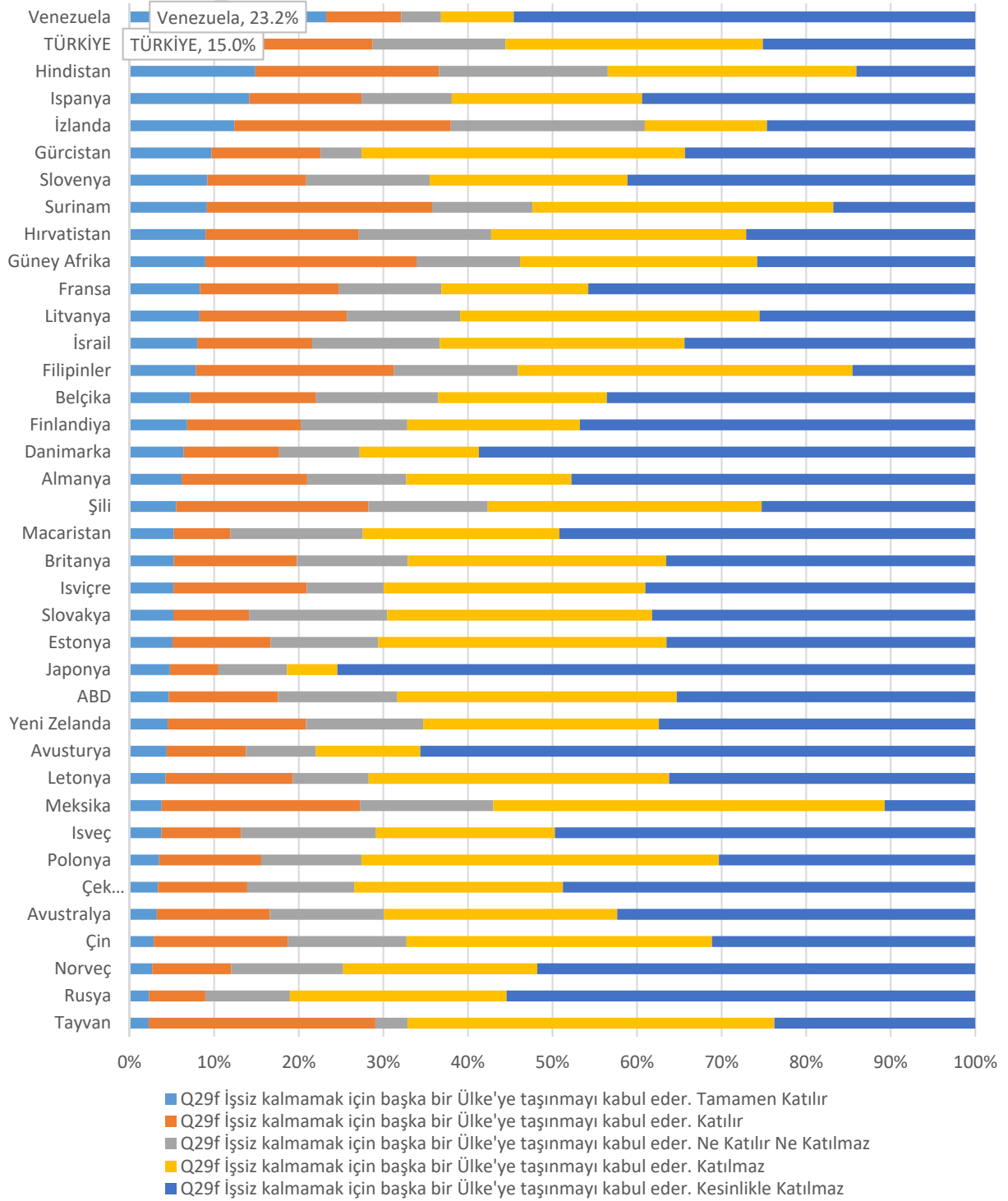
Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında bir işte çalışanlara sorulan sorulardan derlenmiştir.

Çizelge 52: İşsiz kalmamak için Ülke içinde başka yere taşınmayı kabul eder

Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında bir işte çalışanlara sorulan sorulardan derlenmiştir.

Çizelge 53: İşsiz kalmamak için başka bir Ülke'ye taşınmayı kabul eder.

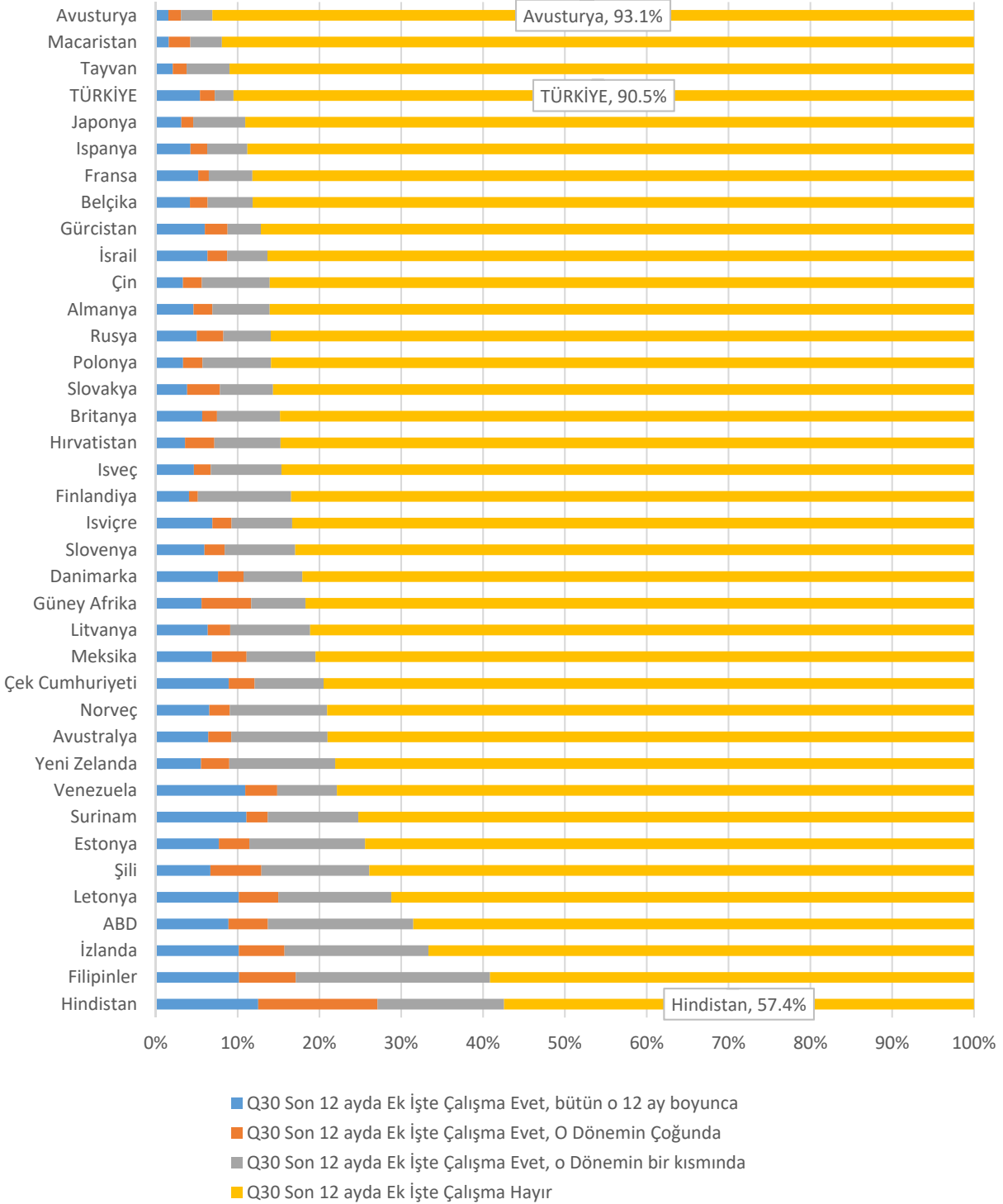
Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında bir işte çalışanlara sorulan sorulardan derlenmiştir.

Ek İşte İstihdam

Ek iş bularak çalışmak suretiyle kazancını ve ailesinin refahını artırma eğilimi içinde olanların oranı Türkiye’de tüm ISSP ülkeleri arasında en sondan Avusturya, Macaristan ve Tayvan’dan sonra ve Japonya’nın da hemen önünde dördüncü sırada gelmektedir (Çizelge 54). Son yıl (12 ay) boyunca ek işte çalışmak Türkiye’de bir istisnayımış gibi görünmektedir. İşsizliğin yaygın olduğu bir ortamda, ek iş olanaklarının da oldukça mütevazı bir boyutta olması da yadırganacak bir husus değildir. Ekonominin iş yaratma konusunda bir daralma veya yeterince hız kazanmadığı izlenimini de doğuran bu yanıtlar, makro verilerde yine büyüme eğilimine girmiş olan Türkiye ekonomisi görüntüsüyle pek de uyuşmamaktadır.

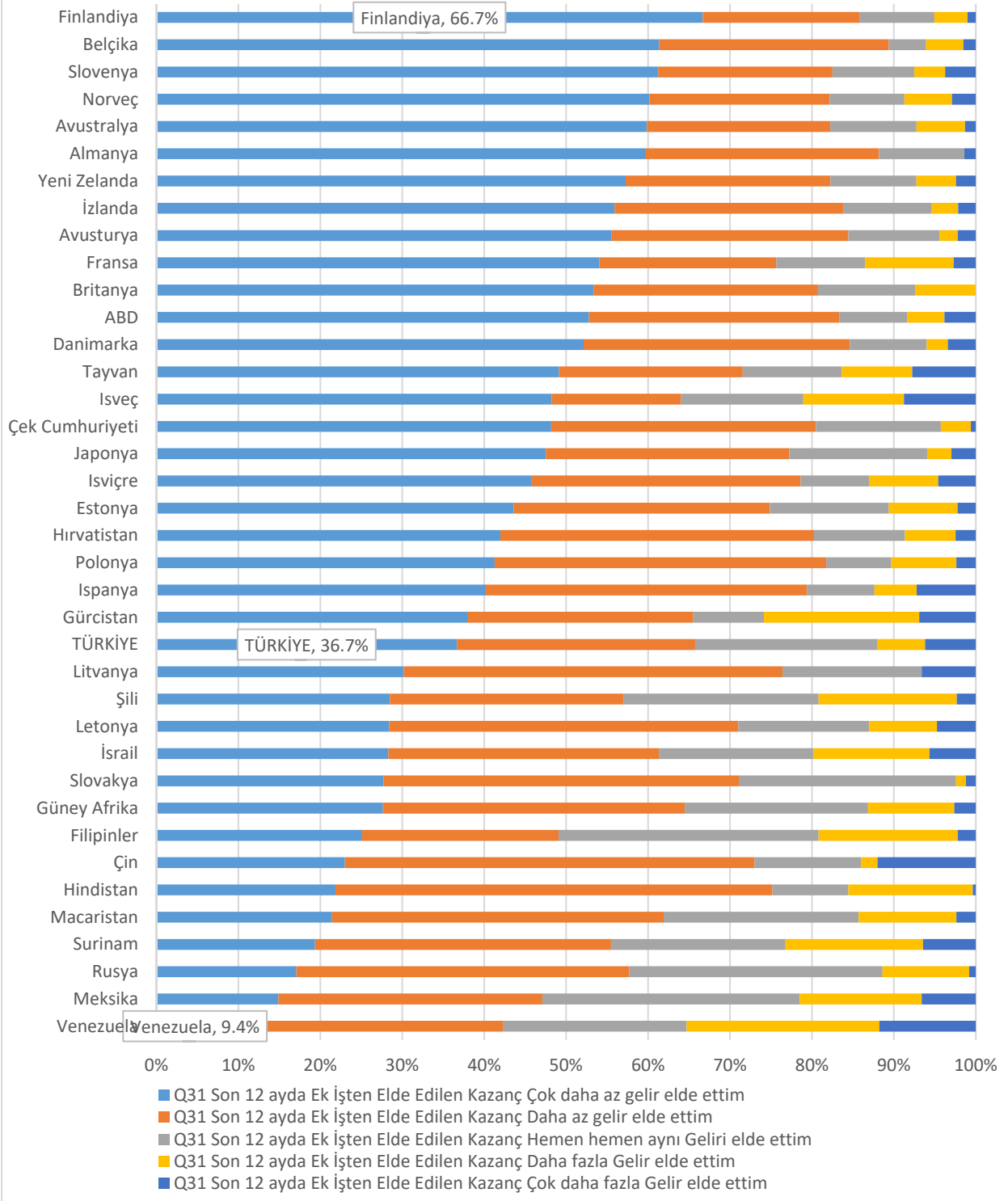
Ek iş bularak daha fazla gelir elde etmekte Venezuela ilk sırada yer alırken Türkiye’deki deneklerin verdiği yanıtlar da yukarı sıralarda Gürcistan ve Litvanya’nın arasında, çoğunlukla gelişmekte olan ekonomiler içinde yer almaktadır (Çizelge 55). Ek işte en az gelir temini Finlandiya, Belçika, Slovenya ve Norveç’te gerçekleşiyormuş gibi gözükmektedir (Çizelge 55). Ek işten en fazla Venezuela, Çin, Meksika, Surinam gibi gelişmekte olan ülkelerde çalışan denekler yüksek gelir elde ediliyorlarmış gibi görünmektedir. Bazı AB üyesi ekonomilerde de, örneğin İsveç, İspanya, Litvanya gibi, ek işten esas işe oranla daha fazla gelir temin etmenin mümkün olabildiği görülmektedir.

Çizelge 54: Son 12 ayda Ek İşte Çalışma

Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında bir işte çalışanlara sorulan sorulardan derlenmiştir.

Çizelge 55: Son 12 ayda Ek İşten Elde Edilen Kazanç

Not: Bu Çizelge'deki veriler anket sırasında Ek bir işte çalıştığını belirtenlere sorulmuştur.

İşsizlik ve İşsizlikle Yaşam

ISSP saha araştırması sırasında işsiz olmakla birlikte geçtiğimiz yıl boyunca kazanç karşılığı işlerde çalışanların ISSP ülkeleri arasında Hindistan dışında, %40'lardan daha az olmayan oranlarda olduğu görülmektedir (Tablo 6).

Son çalıştıkları işten en az memnun olan denekler ISSP ülkeleri arasında Japonya, Tayvan ve Çin gibi Uzak Doğu ülkelerinin denekleriymiş gibi durmaktadır (Çizelge 56). ISSP ülkeleri arasında Hindistan, Danimarka ve Filipinli denekler ise son yaptıkları işte en fazla memnuniyet belirten denekler arasında yer almaktadırlar (Çizelge 56). Türkiye'deyse en son yaptığı işten çok tatminkâr olduğunu belirten denek oranı %22 ile bu iki ucun ortalarında Finlandiya ve Avusturya arasında yer almaktadır (Çizelge 56).

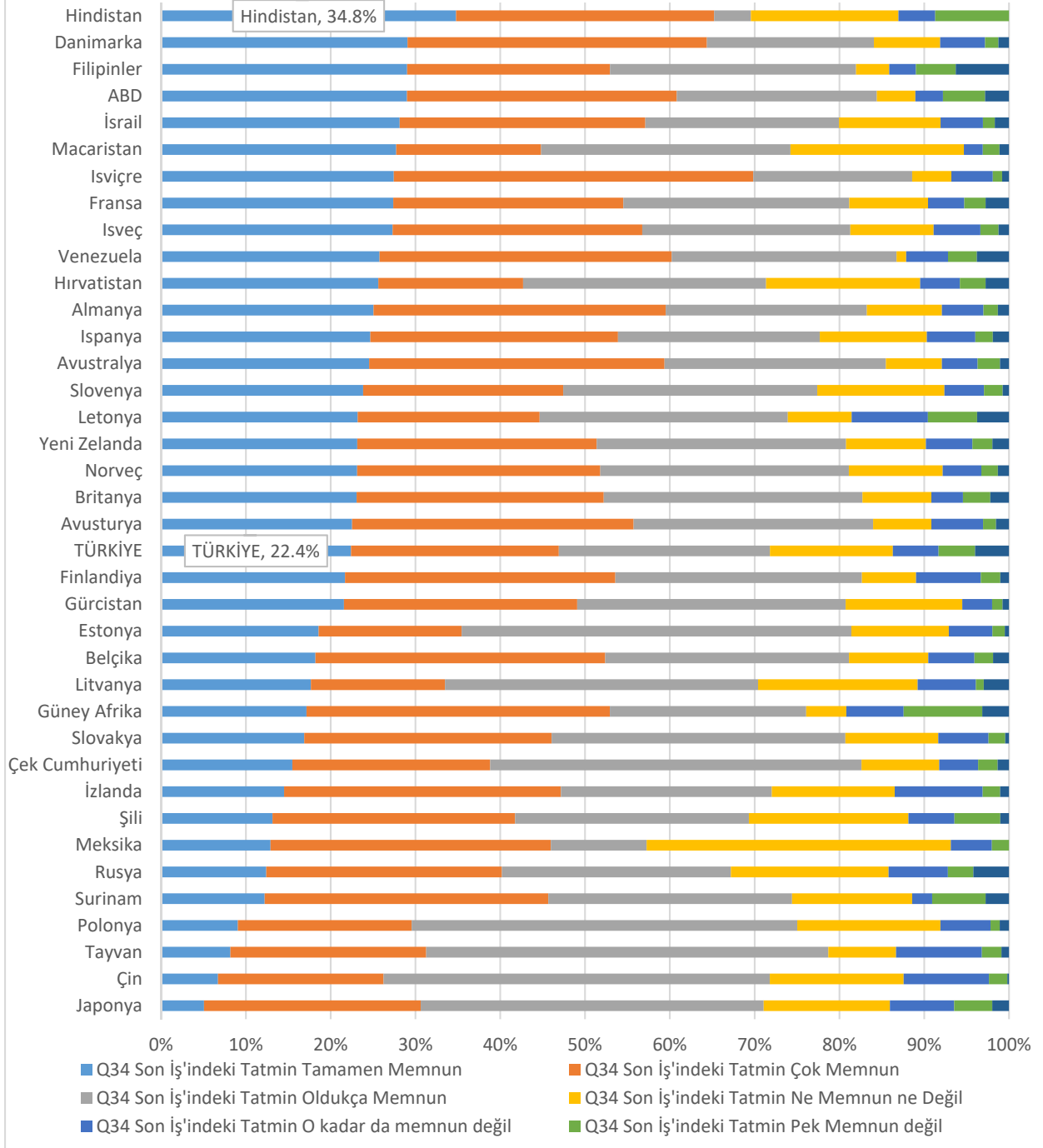
Türkiye'deki deneklerin onda dördü kadarı (%43) eğer bulabilirlerse, ücretli bir işte çalışmak eğiliminde olduklarını belirtmektedirler (Tablo 7). Bu oran ne liste sonundaki Avusturya kadar düşük (%24), ne de liste başındaki Meksika (%74) kadar yüksek düzeydedir (Tablo 7). Bu oranla Türkiye yine ISSP ülkeleri arasında ortalama bir pozisyonda bulunmaktadır. Ancak, yeni bir iş bulma ihtimali sorulduğunda Türkiye'deki denekler bu ihtimalin hiç bulunmadığını belirten %28 ile ISSP ülkeleri arasında en kötümser konumdadır (Çizelge 57). Ancak, ilginç olan Türkiye'deki deneklere iş bulamama konusundaki kaygıları sorulduğundaysa ilk sırayı Hindistan'a terk ederek, Venezuela, İspanya ve Güney Afrika gibi ülkelerin arkasında üst sıralarda yer almaya devam etmektedirler (Çizelge 58). Türkiye'nin karşı karşıya olduğu en önemli sorun olarak görülen işsizlik bu kez de deneklerin algılarını sergileyen buradaki bulgularla teyit edilmektedir.

Genel kitle için mutasavver bir yeni iş konusunda verilen yanıtlara karşılık işsizlere aynı sorular sorulduğunda farklı bir görüntü ortaya çıkmaktadır. İşsizler, iş için yeni yetenek geliştirmeyi, daha düşük ücretle çalışmayı, daha uzun yolculuk ederek işe gitmeyi, başka bir kente veya ülkeye gitmeyi görece olarak yüksek oranlarda kabul eden bir görüntü çizmektedirler (Çizelge 59 – Çizelge 64). Şu anda iş aramakta olduğunu belirten işsiz denek oranı %47 civarındadır (Tablo 8). Ancak bunlardan yeni yetenek ve beceri geliştirmek için eğitim alan oranı yine ISSP ülkeleri arasında fevkalade düşük bir düzey olan tüm işsiz deneklerin %8'i seviyesinde kalmaktadır (Tablo 9). Tüm olumsuz koşullara karşın yetenek değişikliği yaparak iş bulma olanaklarını genişletecek değişime açık olabilen işsiz oranının %8'de kalmış olması, yukarıda belirtilen tutum değişikliğinin davranışlara yansımadığını ve muhafazakâr

zihniyet ortamının gücünü bir kez daha ortaya koyduğuna işaret etmekteymiş gibi görünmektedir.

Tablo 6: Yıl boyunca veya daha uzun süre Kazanç karşılığı Çalıştığı İş Var mı?		
Ülkeler	Evet	Hayır
Hindistan	1.7%	98.3%
Venezuela	43.4%	56.6%
Filipinler	49.2%	50.8%
Meksika	50.5%	49.5%
Çin	51.5%	48.5%
Güney Afrika	52.3%	47.7%
Surinam	53.1%	46.9%
Şili	54.5%	45.5%
TÜRKİYE	56.1%	43.9%
Japonya	62.2%	37.8%
Gürcistan	64.8%	35.2%
İspanya	71.3%	28.7%
Rusya	73.2%	26.8%
Belçika	75.2%	24.8%
İsveç	75.6%	24.4%
Slovenya	76.4%	23.6%
Finlandiya	76.7%	23.3%
Polonya	76.8%	23.2%
Tayvan	77.1%	22.9%
Hırvatistan	78.0%	22.0%
Estonya	80.9%	19.1%
Macaristan	82.3%	17.7%
Britanya	82.5%	17.5%
Fransa	83.4%	16.6%
Litvanya	83.8%	16.2%
Letonya	86.5%	13.5%
Norveç	86.6%	13.4%
İsrail	86.8%	13.2%
İsviçre	87.2%	12.8%
Çek Cumhuriyeti	89.2%	10.8%
ABD	89.2%	10.8%
Yeni Zelanda	89.4%	10.6%
Almanya	90.1%	9.9%
Avusturya	90.3%	9.7%
Avustralya	92.0%	8.0%
Danimarka	92.3%	7.7%
İzlanda	94.8%	5.2%
Slovakya	95.2%	4.8%
Not: Anket sırasında işi olmadığını belirtenlere soruldu.		

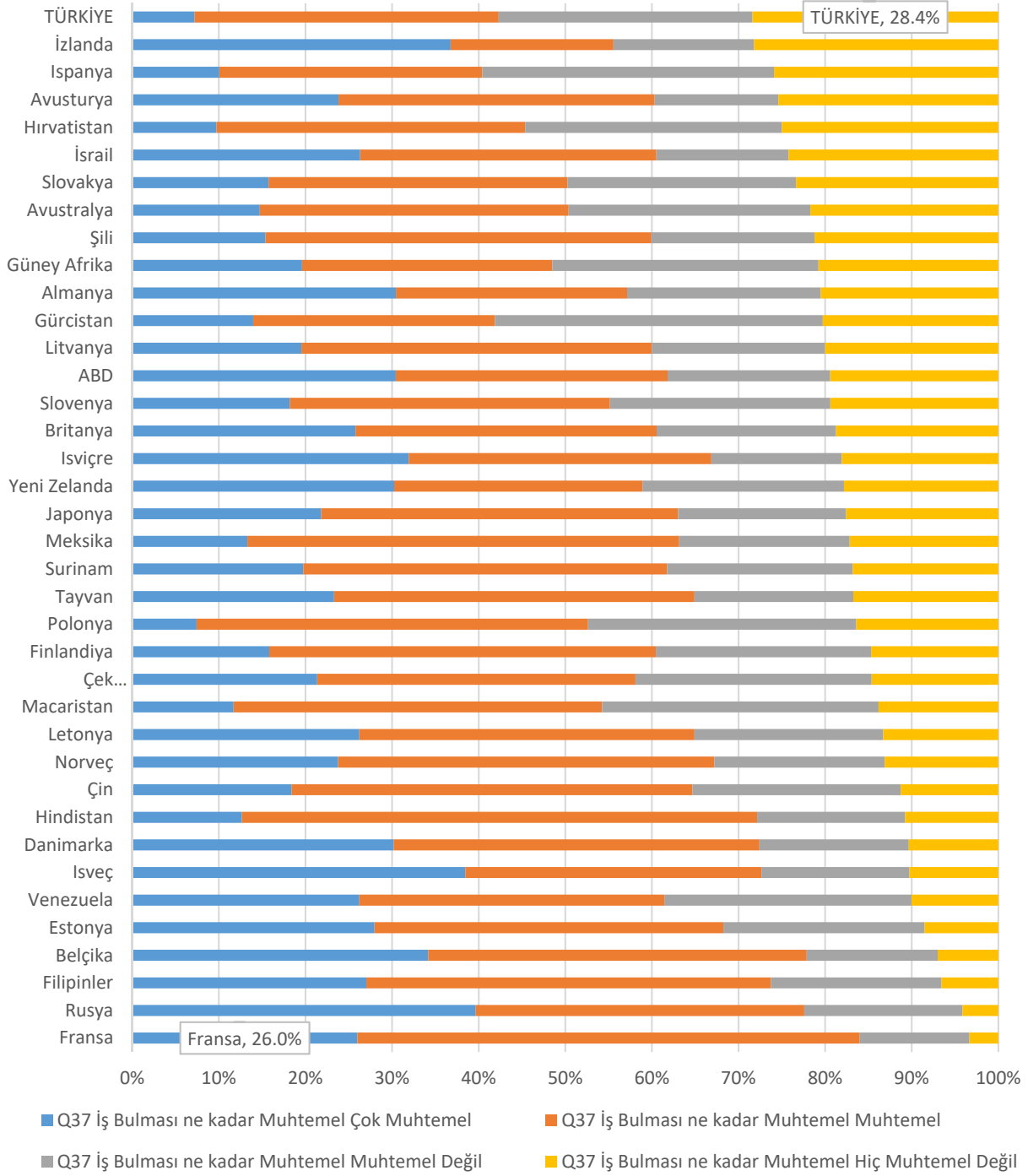
Çizelge 56: Son İş'i ne kadar Tatminkardı

Not: Anket sırasında işi olmadığını belirtenlere soruldu.

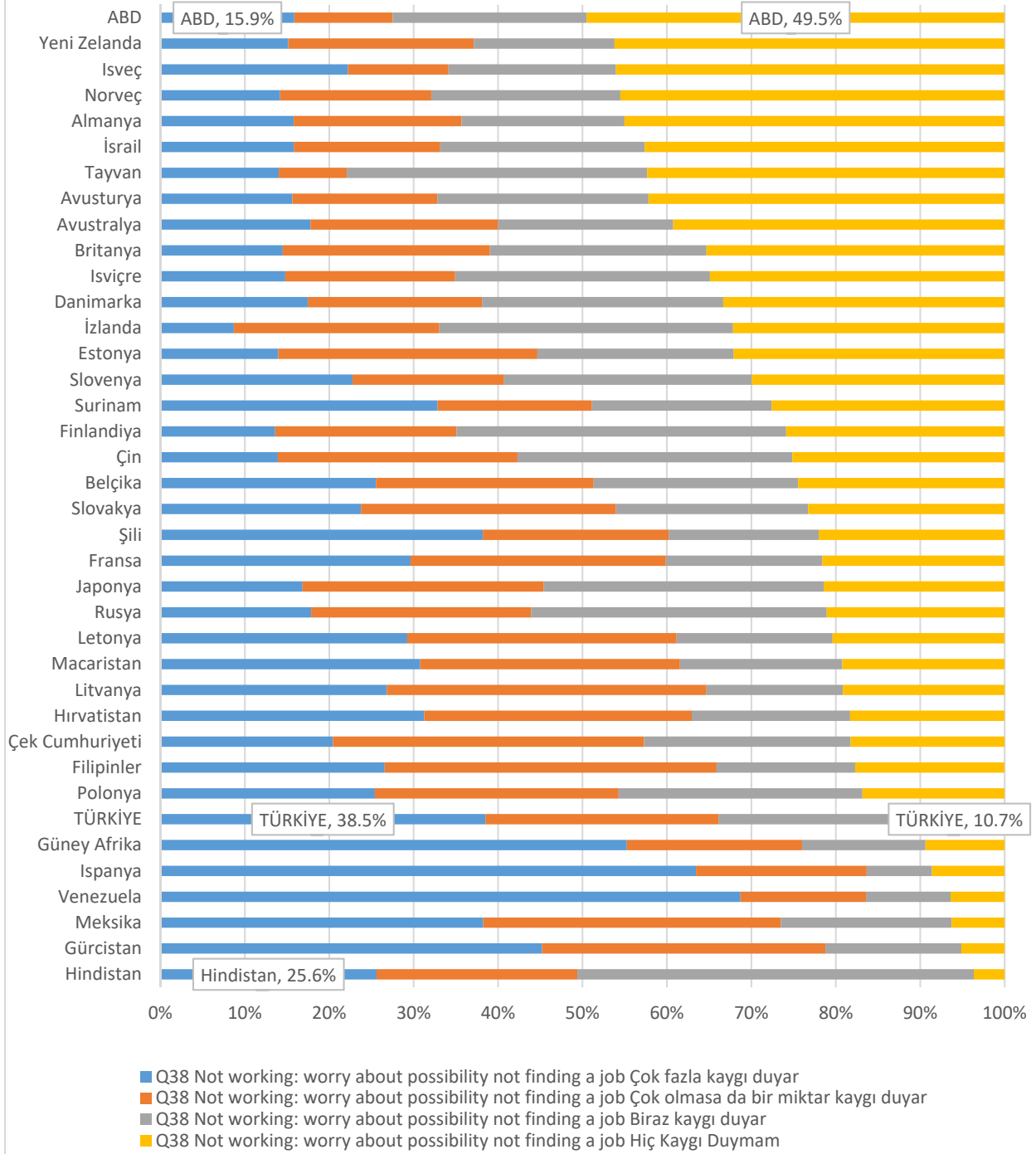
Tablo 7: Şimdi veya gelecekte ücretli bir işinin olmasını ister mi?		
Ülkeler	Evet	Hayır
Avusturya	23.7%	76.3%
Macaristan	24.7%	75.3%
Hindistan	26.6%	73.4%
Isveç	28.7%	71.3%
Almanya	29.2%	70.8%
Slovenya	31.4%	68.6%
Avustralya	33.4%	66.6%
Polonya	34.0%	66.0%
Japonya	34.7%	65.3%
Çin	34.8%	65.2%
Fransa	34.8%	65.2%
Danimarka	36.1%	63.9%
Britanya	37.5%	62.5%
Slovakya	38.7%	61.3%
Norveç	39.0%	61.0%
İsviçre	40.4%	59.6%
Rusya	42.2%	57.8%
Estonya	42.4%	57.6%
TÜRKİYE	43.1%	56.9%
Litvanya	43.7%	56.3%
Yeni Zelanda	43.8%	56.2%
İsrail	44.2%	55.8%
Çek Cumhuriyeti	45.0%	55.0%
Finlandiya	45.2%	54.8%
Belçika	47.4%	52.6%
Hırvatistan	47.8%	52.2%
İspanya	49.0%	51.0%
Tayvan	52.6%	47.4%
Şili	54.4%	45.6%
Surinam	56.9%	43.1%
Gürcistan	57.3%	42.7%
ABD	59.4%	40.6%
Güney Afrika	60.4%	39.6%
İzlanda	61.4%	38.6%
Venezuela	62.8%	37.2%
Letonya	64.8%	35.2%
Filipinler	73.6%	26.4%
Meksika	74.3%	25.7%
Not: Anket sırasında işi olmadığını belirtenlere soruldu.		

Çizelge 57: Yeni bir İş Bulma İhtimali

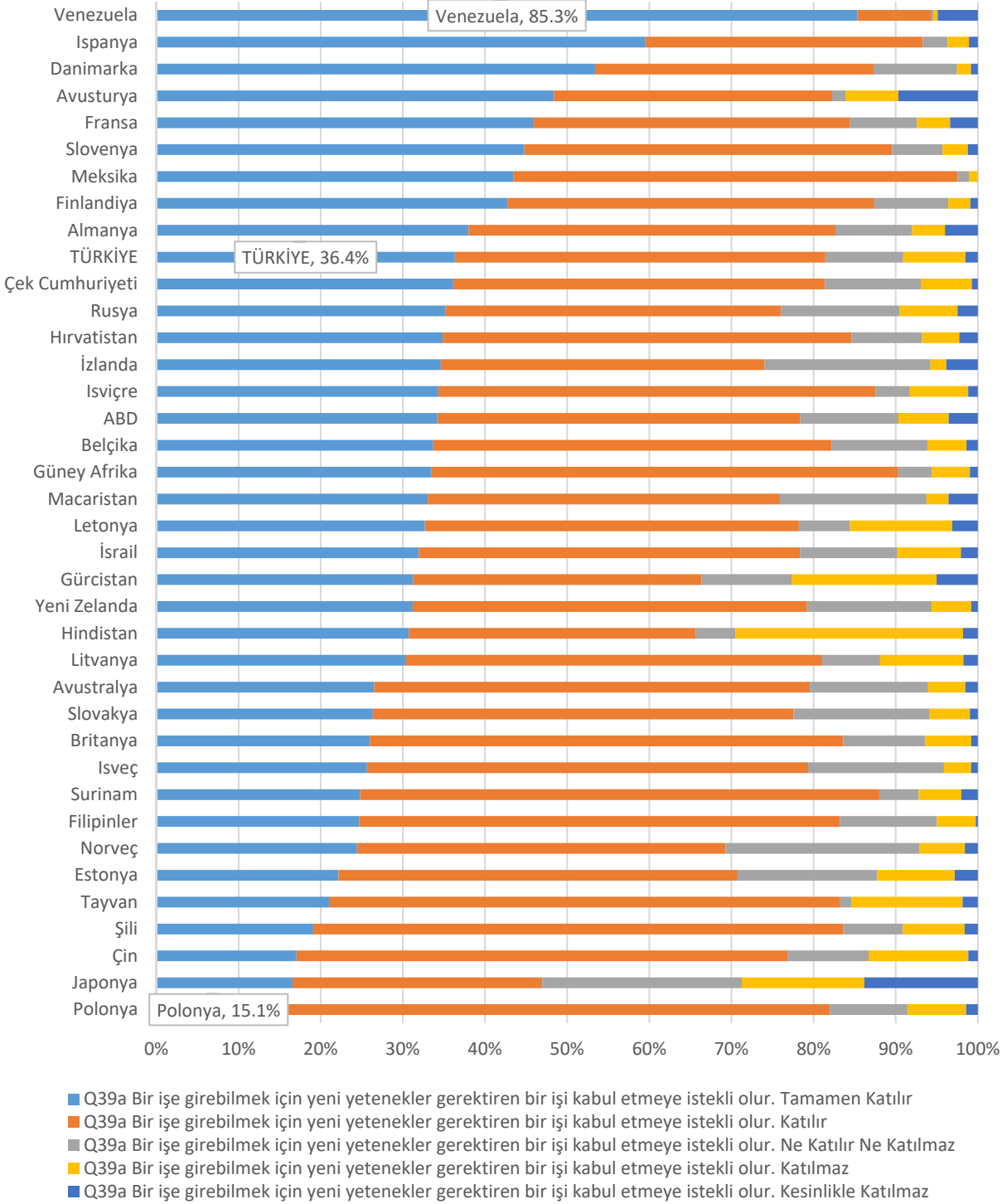
Not: Anket sırasında işi olmadığını belirtenlere soruldu.

Çizelge 58: İş bulamama ihtimaliyle ilgili, ne derece kaygı duyuyor?

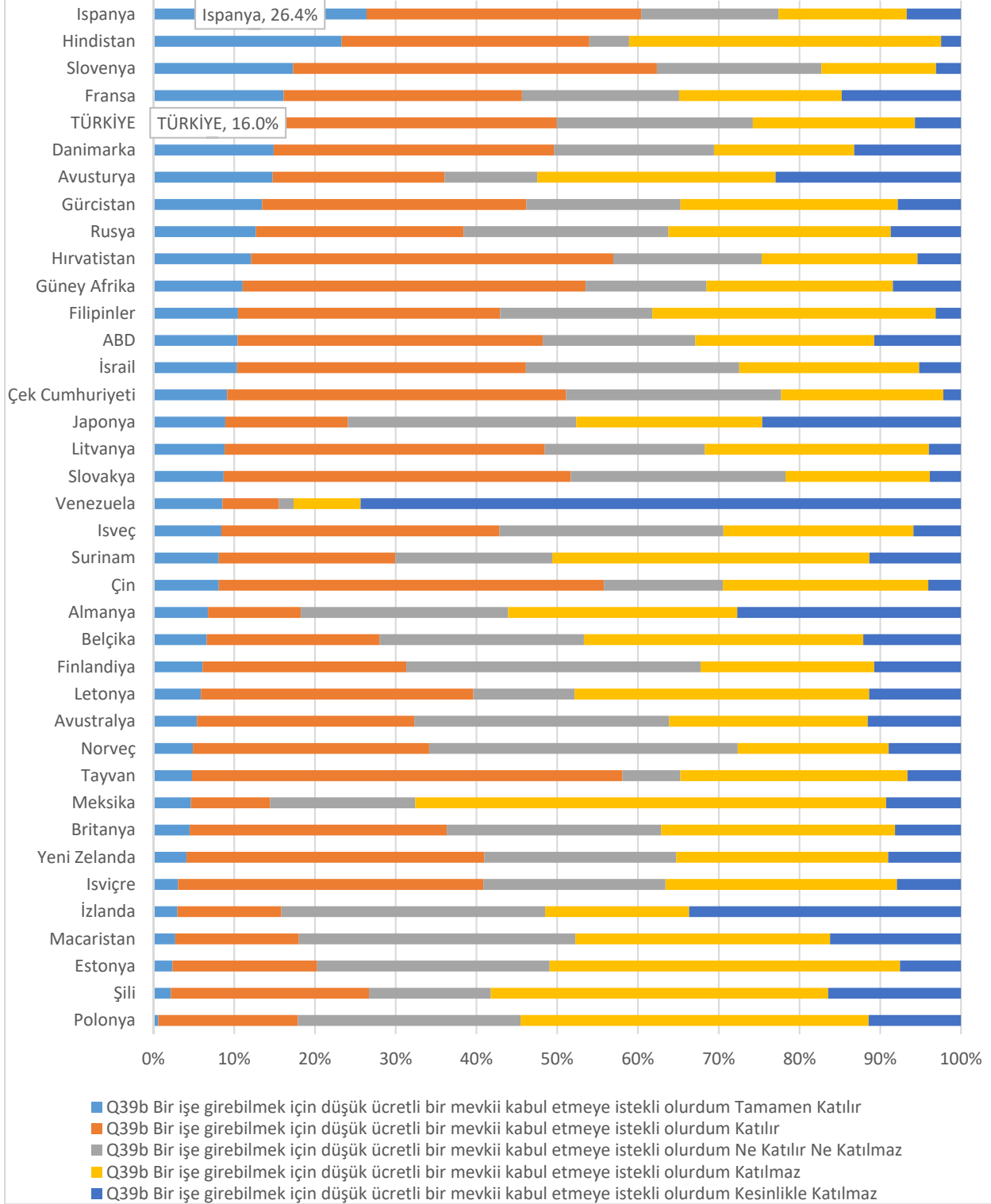
Not: Anket sırasında işi olmadığını belirtenlere soruldu.

Çizelge 59: Bir işe girebilmek için yeni yetenekler gerektiren bir işi kabul etmeye istekli olur mu?

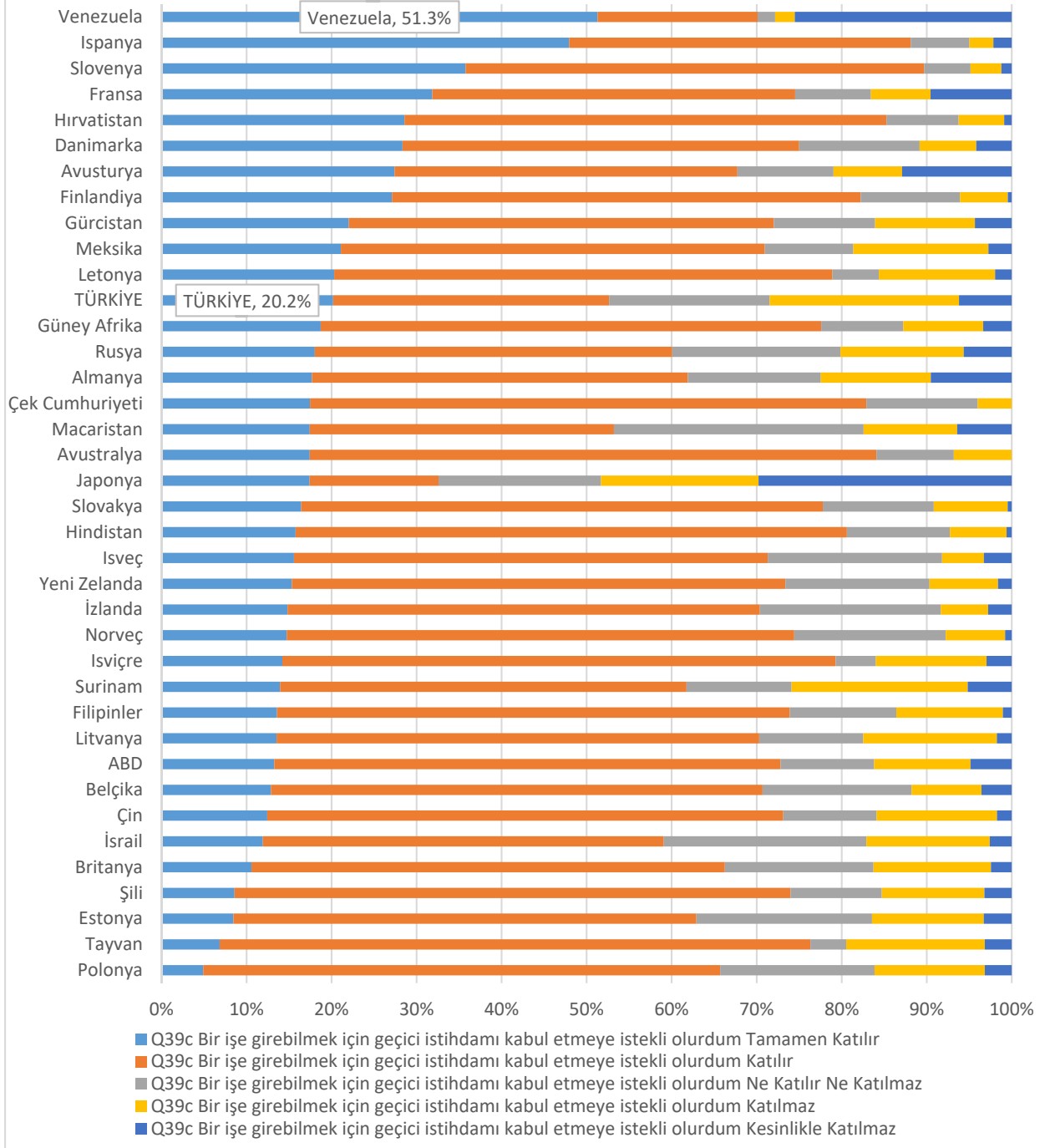
Not: Anket sırasında işi olmadığını belirtenlere soruldu.

Çizelge 60: Bir işe girebilmek için düşük ücretli bir mevkii kabul etmeye istekli olur mu?

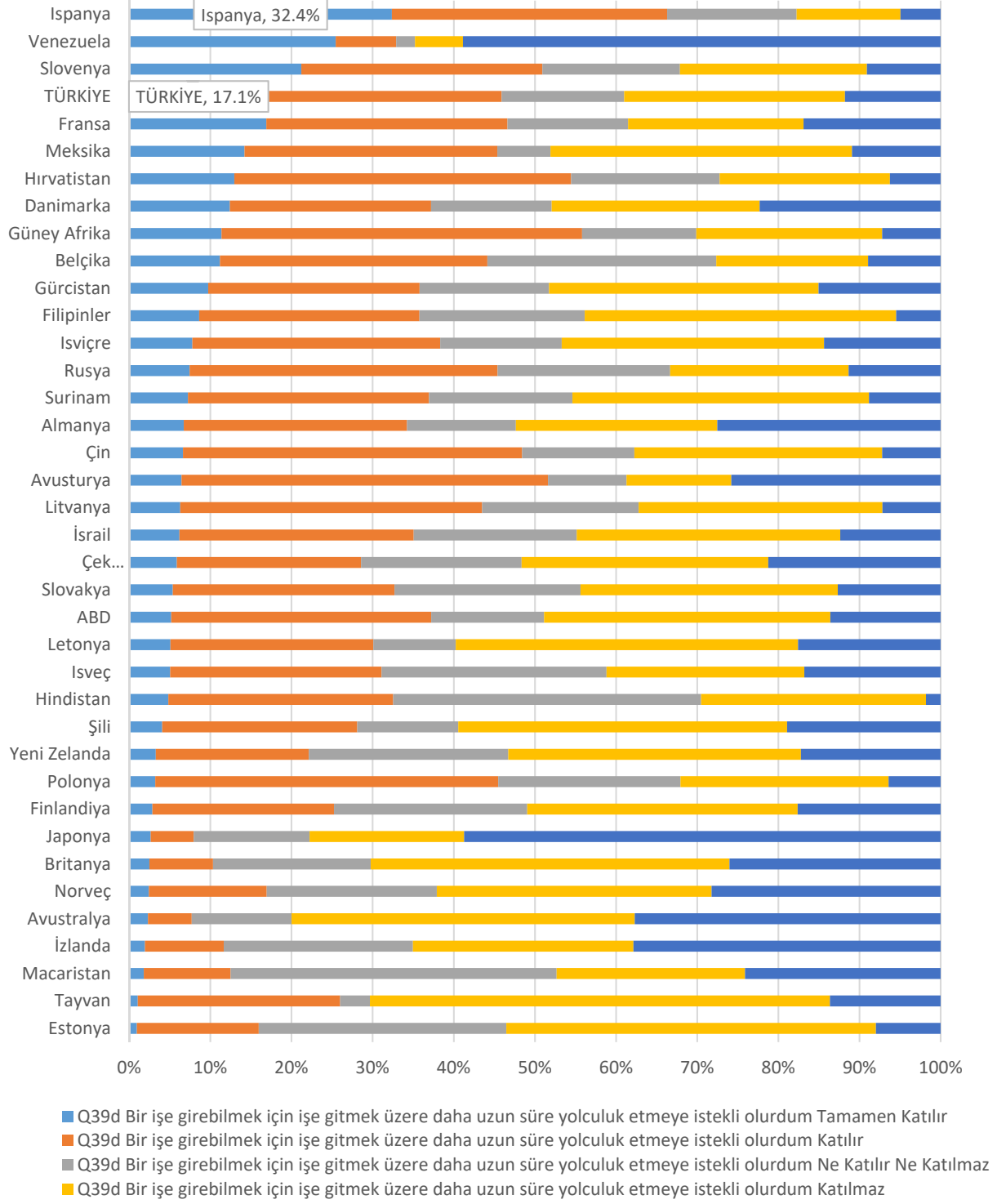
Not: Anket sırasında işi olmadığını belirtenlere soruldu.

Çizelge 61: Bir işe girebilmek için geçici istihdamı kabul etmeye istekli olur mu?

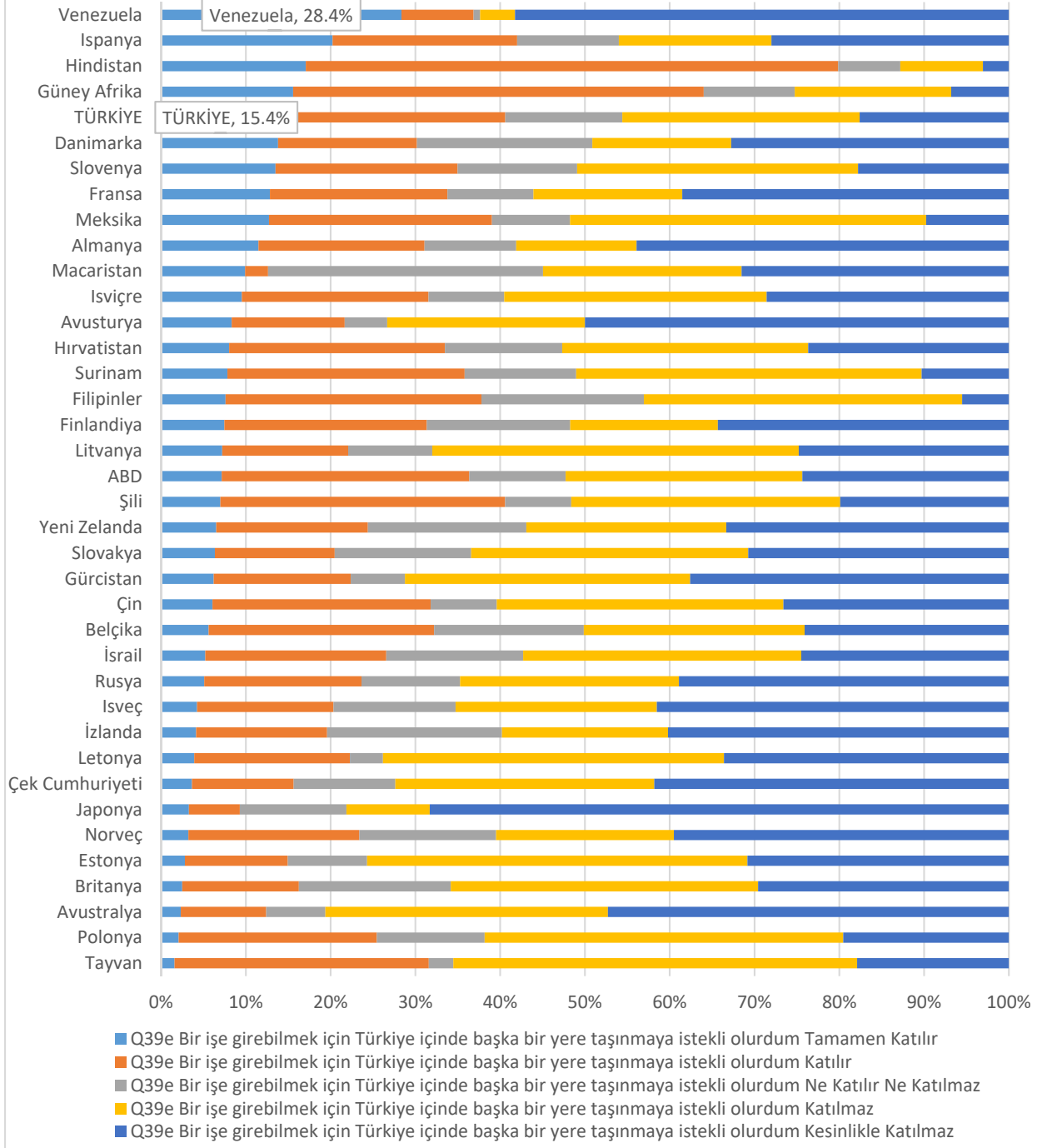
Not: Anket sırasında işi olmadığını belirtenlere soruldu.

Çizelge 62: Bir işe girebilmek için işe gitmek üzere daha uzun süre yolculuk etmeye istekli olur mu?

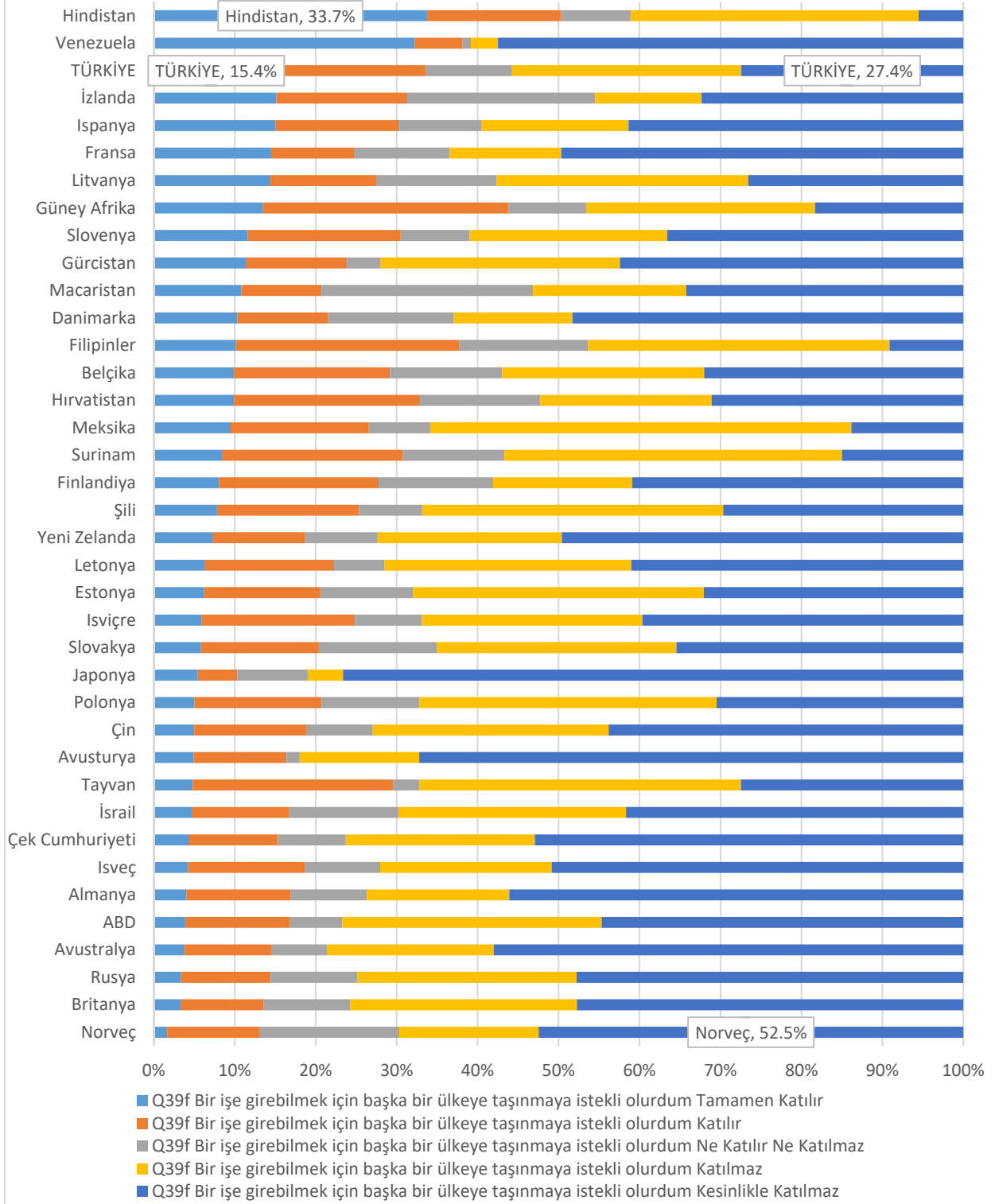
Not: Anket sırasında işi olmadığını belirtenlere soruldu.

Çizelge 63: Bir işe girebilmek için Türkiye içinde başka bir yere taşınmaya istekli olur mu?

Not: Anket sırasında işi olmadığını belirtenlere soruldu.

Çizelge 64: Bir işe girebilmek için başka bir ülkeye taşınmaya istekli olur mu?

Not: Anket sırasında işi olmadığını belirtenlere soruldu.

Tablo 8: Şu anda iş Arıyor mu?

Őlkeler	Evet	Hayır
Çin	16.3%	83.7%
Tayvan	20.5%	79.5%
Yeni Zelanda	22.4%	77.6%
Almanya	25.6%	74.4%
Britanya	28.9%	71.1%
Norveç	30.3%	69.7%
ABD	30.3%	69.7%
İzlanda	31.2%	68.8%
İsviçre	31.8%	68.2%
Japonya	32.8%	67.2%
Şili	34.2%	65.8%
Meksika	35.1%	64.9%
Estonya	35.3%	64.7%
Rusya	36.6%	63.4%
Danimarka	36.8%	63.2%
Slovakya	37.5%	62.5%
Finlandiya	37.8%	62.2%
İsveç	38.3%	61.7%
Belçika	39.3%	60.7%
Slovenya	39.3%	60.7%
Polonya	41.4%	58.6%
Çek Cumhuriyeti	41.6%	58.4%
Avustralya	41.8%	58.2%
Macaristan	43.9%	56.1%
Letonya	46.2%	53.8%
İsrail	46.3%	53.7%
TŐRKİYE	46.5%	53.5%
Avusturya	47.0%	53.0%
Litvanya	48.1%	51.9%
Venezuela	53.3%	46.7%
Filipinler	53.6%	46.4%
Gőrçistan	54.1%	45.9%
Fransa	55.4%	44.6%
Hırvatistan	56.3%	43.8%
Hindistan	56.5%	43.5%
İspanya	59.1%	40.9%
Surinam	66.3%	33.7%
Gőney Afrika	73.0%	27.0%

Not: Anket sırasında işi olmadığını belirtenlere soruldu.

Tablo 9: Geçtiğimiz 12 ay içinde, iş yeteneklerini geliştirmek için hiç Eğitim aldı mı?

Ülkeler	Evet	Hayır
Çin	6.6%	93.4%
Gürcistan	7.3%	92.7%
TÜRKİYE	7.7%	92.3%
Hırvatistan	8.1%	91.9%
Slovakya	9.1%	90.9%
Hindistan	9.5%	90.5%
Meksika	10.2%	89.8%
Surinam	11.2%	88.8%
Şili	11.5%	88.5%
Rusya	11.7%	88.3%
Çek Cumhuriyeti	12.5%	87.5%
Tayvan	13.8%	86.2%
Polonya	13.8%	86.2%
Macaristan	14.4%	85.6%
Japonya	14.4%	85.6%
İsrail	15.2%	84.8%
Güney Afrika	16.5%	83.5%
ABD	16.5%	83.5%
Estonya	16.8%	83.2%
Almanya	17.4%	82.6%
Letonya	21.6%	78.4%
Britanya	21.6%	78.4%
Avusturya	22.6%	77.4%
Venezuela	23.3%	76.7%
Litvanya	25.1%	74.9%
Slovenya	25.7%	74.3%
Fransa	26.6%	73.4%
Norveç	27.9%	72.1%
İspanya	28.9%	71.1%
İsveç	30.1%	69.9%
İzlanda	31.5%	68.5%
Avustralya	31.8%	68.2%
Yeni Zelanda	31.8%	68.2%
İsviçre	31.8%	68.2%
Belçika	33.7%	66.3%
Filipinler	34.9%	65.1%
Danimarka	39.7%	60.3%
Finlandiya	41.5%	58.5%

Not: Anket sırasında işi olmadığını belirtenlere soruldu.

İşsizlerin Ana Ekonomik Desteği

Türkiye'deki işsiz olduğunu ifade eden deneklerin belirttiğine göre hâlihazırda sahip oldukları ana ekonomik desteklerini eş veya hayat arkadaşları, aile üyeleri veya akrabaları, kısaca aile kaynaklarından temin ediyorlarmış gibi görünmektedirler (Tablo 10). Türkiye, Venezuela ve Filipinler'den sonra ailenin ekonomik desteğini işsizlik fonu olarak kullanan üçüncü ISSP üyesi ülke konumundadır (Tablo 10). Listenin en sonundaki Danimarka, Finlandiya ve İsveç gibi ülkelerdeyse aileden ekonomik destek temin ederek geçinen işsiz denek hemen hemen mevcut değilmiş gibi görünmektedir (Tablo 10). Türkiye özelinde yaklaşık beş kişiden birinin özel ya da kamu emeklilik fonundan ekonomik destek aldığını söylüyor olması da dikkat çekicidir. Eş ya da birinci derece aile yardımının ardından üçüncü derece öneme sahip görünen bu kaynak önem arz etmektedir. Ancak işsizlik yardımının gelir kaynağı olarak hemen hemen kimse tarafından dile getirilmemesi de ilginçtir. Aileyle olan bağlarının geleneksel, muhafazakâr zihniyet ortamındaki gücü dolayısıyla Türkiye'deki işsiz deneklerin aldıkları ekonomik destek konusunda pek bir kaygıları da bulunmuyormuş gibi görünmektedir (Çizelge 65).

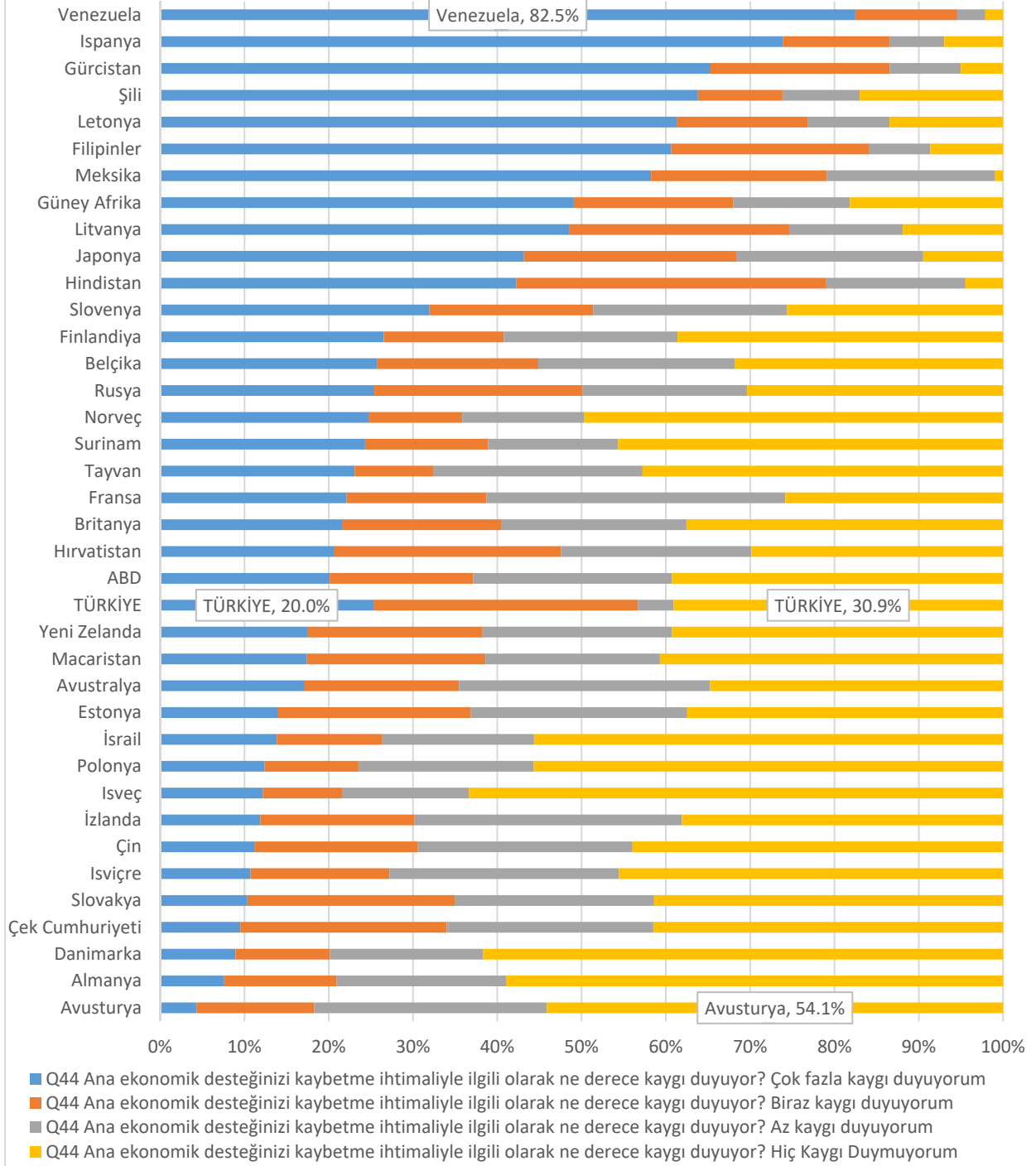
Bir kez daha Türkiye'de ailenin deneklerin yaşamındaki önemi böylece ortaya çıkmaktadır. Tarımsal ekonomi ve kırsal toplumdaki kentsel toplum ve sanayi ekonomisine dönüşmekte olan Türkiye'de kentli sanayi toplumunun kurumları henüz yer etmediğinden halen geleneksel kurumlar ve özellikle aile temel ekonomik, toplumsal ve kültürel işlevleri görmeye, hizmetleri üretmeye devam ediyormuş gibi görünmektedir.

Tablo 10: Kimden/ Nereden Ekonomik Destek Alıyor?

	Eşi/Hayat Arkadaşı	Başka Aile Üyesi	Özel, Kamu Emekli Fonu	İşsizlik Yardımı	Sosyal Yardım	Arada sırada yapılan iş	Öğrenci Yardımı/Burs	Tasarrufları	Yatırımlar, kira geliri	Diğer
Danimarka	1.4%	1.7%	61.1%	5.2%	7.8%	0.0%	13.0%	2.3%	1.4%	6.1%
Finlandiya	2.3%	12.1%	56.0%	13.7%	2.5%	1.2%	7.4%	1.0%	.4%	3.3%
İsveç	5.0%	2.4%	68.2%	3.8%	1.0%	2.4%	5.0%	2.9%	.7%	8.6%
Macaristan	5.8%	9.3%	70.0%	2.8%	4.4%	2.1%	1.2%	.2%	0.0%	4.2%
Norveç	6.1%	3.5%	66.6%	3.2%	8.6%	0.0%	6.1%	2.0%	0.0%	4.0%
Litvanya	7.5%	12.3%	57.6%	2.6%	9.3%	3.0%	.9%	1.9%	.9%	3.9%
Slovakya	7.5%	7.8%	66.1%	1.1%	9.3%	2.0%	1.6%	.4%	.5%	3.6%
Polonya	7.9%	15.3%	67.9%	.9%	2.6%	.4%	.5%	1.2%	.1%	3.2%
Çek Cumhuriyeti	8.3%	6.7%	65.7%	3.0%	9.0%	1.5%	1.0%	1.5%	.8%	2.5%
Estonya	8.8%	14.9%	68.3%	2.0%	.8%	.8%	1.6%	2.8%	0.0%	0.0%
Slovenya	8.8%	11.8%	68.2%	1.9%	2.1%	2.1%	2.6%	.7%	0.0%	1.9%
İzlanda	9.9%	3.0%	48.5%	10.4%	1.5%	3.0%	5.0%	5.0%	1.5%	12.4%
Belçika	12.0%	12.1%	46.7%	11.1%	4.0%	2.3%	1.1%	2.3%	.6%	7.8%
Avusturya	12.1%	.7%	73.1%	10.3%	1.0%	0.0%	0.0%	.3%	0.0%	2.4%
Almanya	13.2%	4.1%	65.3%	1.7%	7.5%	.5%	1.5%	.8%	1.4%	4.1%
Fransa	13.6%	4.9%	58.9%	7.7%	4.5%	1.6%	1.4%	1.6%	1.2%	4.5%
Letonya	14.2%	13.7%	51.4%	2.7%	3.5%	6.5%	1.7%	2.0%	.5%	3.7%
Rusya	15.9%	23.2%	53.5%	1.3%	1.4%	1.7%	1.1%	1.1%	.6%	.1%
Hırvatistan	16.0%	19.4%	53.5%	1.5%	5.1%	1.3%	.4%	1.1%	.4%	1.3%
Avustralya	16.0%	1.7%	58.8%	3.5%	2.7%	.2%	0.0%	6.2%	8.9%	2.0%
Britanya	16.5%	3.1%	54.3%	10.4%	7.9%	.3%	1.2%	1.6%	1.8%	3.0%
ABD	16.5%	6.8%	34.6%	1.4%	14.2%	.8%	1.0%	4.9%	3.5%	16.5%
İsrail	16.9%	10.3%	29.8%	3.1%	26.5%	.7%	.7%	3.3%	1.9%	6.8%
Güney Afrika	17.9%	30.9%	15.9%	1.0%	25.6%	2.7%	.5%	1.0%	1.1%	3.3%
Çin	18.0%	22.7%	32.5%	.6%	4.5%	4.8%	.2%	2.8%	.6%	13.2%
Tayvan	19.4%	38.7%	13.6%	.3%	10.5%	.4%	.5%	13.8%	1.5%	1.2%
Yeni Zelanda	19.5%	2.6%	47.0%	3.0%	7.0%	1.0%	1.7%	5.3%	9.3%	3.6%
İsviçre	20.1%	8.4%	50.4%	2.8%	7.5%	.5%	.7%	4.9%	2.1%	2.6%
Gürcistan	21.3%	33.4%	33.9%	.1%	3.5%	1.1%	0.0%	.6%	.7%	5.4%
Japonya	28.5%	13.2%	49.6%	.7%	1.9%	.4%	.4%	3.7%	1.6%	.2%
İspanya	29.0%	17.2%	42.2%	4.5%	1.8%	.9%	.5%	2.0%	.4%	1.4%
Hindistan	34.2%	57.0%	2.4%	.8%	.3%	1.4%	0.0%	1.4%	.7%	1.9%
Surinam	35.1%	14.3%	31.9%	.6%	7.3%	8.8%	.9%	1.1%	0.0%	0.0%
Şili	36.8%	19.6%	34.3%	.6%	.8%	2.7%	0.0%	2.8%	.4%	2.0%
Meksika	38.2%	31.9%	8.5%	.4%	.8%	8.1%	0.0%	1.0%	.2%	10.8%
TÜRKİYE	40.9%	27.1%	21.6%	0.8%	3.1%	2.2%	2.9%	1.0%	0.5%	0.0%
Filipinler	43.4%	41.7%	6.1%	0.0%	0.0%	3.8%	2.1%	1.0%	1.5%	.4%
Venezuela	51.8%	8.7%	12.8%	.4%	.2%	22.7%	.2%	3.2%	0.0%	0.0%

Not: Anket sırasında işi olmadığını belirtenlere soruldu.

Çizelge 65: Ana ekonomik desteğinizi kaybetme ihtimaliyle ilgili olarak ne derece kaygı duyuyor?

Not: Anket sırasında işi olmadığını belirtenlere soruldu.

İşsizliğin Ekonomi Politikası

Türkiye'deki kronikleşen çift haneli işsizlik olgusuna daha yakından bakıldığında ortaya ciddi boyutlarda bir cinsiyet farklılığı sorunu çıkmaktadır. OECD'nin yayınlarını da dikkate aldığımızda iş hayatına yasal giriş yaşı olan 15 yaşından itibaren kadınların, erkeklere oranla çok açık farkla iş bulmakta ve çalışmakta zorlandıkları görülmektedir. OECD'nin 15 -24 yaşları arasındaki genç nüfusta istihdam edilmeyen, staj veya kurs dahil herhangi bir eğitim almayan (*not in employment, education and training, NEET*) kadın ve erkek oranlarına bakacak olursak, bu konuda Türkiye'nin tüm OECD ülkeleri arasında kadınların işgücüne katılmasında en vahim durumda olan ülke olduğunu görürüz (OECD, 2017). Türkiye'deki 20 -24 yaşları arasındaki kadın nüfusunda işgücüne katılmama (NEET) oranı %47.3'tür. Türkiye bu performansıyla OECD ülkeleri arasında ilk sıradadır. Türkiye'yi açık ara ile Meksika (%39) takip etmektedir. Türkiye'de 15 -19 yaşları arasındaki kadın nüfusunda aynı oran %24.5'tur ve Türkiye yine OECD ülkeleri arasında ilk sırada gelmektedir (OECD, 2017). Bu oranlar Türkiye'deki erkekler için 20 – 24 yaş aralığında %18.2 ve 15 – 19 yaş aralığında %12.6 olup, erkek nüfusta Yunanistan, İtalya, Portekiz, Finlandiya gibi ülkeler Türkiye'nin önünde sıralanmaktadır (OECD, 2017). Dolayısıyla genç kadın nüfusta işgücüne katılma oranında Türkiye'de kadınlar hem aynı yaştaki Türkiye'deki erkeklerin hem de OECD ülkelerindeki hemcinslerinin fersah fersah arkasında yer almaktadır.

ISSP İşe Yönelim araştırmasında da halen kazanç karşılığı bir işte çalışıp çalışmadıkları, eğer çalışmıyorlarsa hayatları boyunca kazanç karşılığı bir işte çalışıp çalışmadıkları sorulduğunda ortaya çıkan görüntü Tablo 11'de sunulmuştur. ISSP İşe Yönelim araştırmasına katılan erkek deneklerden ancak %13 kadarı hayatında hiç kazanç karşılığı çalışmadığını belirtirken, bu oran kadınlarda %59'dur (Tablo 11). OECD verileriyle birlikte değerlendirildiğinde Türkiye'de ergenlik çağından başlayan büyük bir cinsler arası işgücüne katılma eşitsizliği mevcuttur. Önce gençlikte (20 - 24 yaş aralığında) cinsler arasındaki istihdam sıklığı ciddi olarak açılmakta sonra da bir daha kapanmadan hayat boyu sürmektedir.

Çalışma hayatına giren kadınlar için iş kaybına ciddi ölçüde neden olan etkenler erkeklerden çok farklı olarak ortaya çıkmaktadır. Erkekler çalışmama / işsizlik nedeni olarak emeklilik veya erken emeklilik (%59), sağlık sorunları (%8), işten çıkartılmayı (%8) ve işyerinin kapanmasını (%6) öncelikle belirtirken, kadınlar ailevi nedenler (%25), evlenmek (%22), emeklilik (%19), sağlık sorunlarını (%8) başlıca nedenler olarak sıralamaktadırlar. Kadının eğitim düzeyi, etnik kökeni, dindarlık veya mezhebi ve

benzeri etkenlerin bu yanıtlar üzerinde bir miktar etkisi olmakla birlikte çok büyük bir, istatistiksel olarak anlamlı fark yarattığını söylemek de zordur. Kentte yaşayan kadınların kırdan yaşamakta olanlara nazaran bu etkenlere daha fazla maruz kaldıkları da görülmektedir. Kırsal toplumda kadınlar üretim etkinliklerine, aile işletmesi çerçevesinde de olsa daha fazla katılma şansı buluyormuş gibi gözükülmektedirler.

Tablo 11: Halen Kazanç Karşılığı bir İşte Çalışma

İşte Çalışma Durumu	Erkek	Kadın
Halen bir kazanç karşılığı bir işte çalışıyorum	55.6%	20.4%
Halen bir kazanç karşılığı bir işte çalışmıyorum ancak geçmişte çalışmışım	32.0%	21.0%
Hayatımda kazanç karşılığı herhangi bir işte hiç çalışmadım	12.5%	58.6%
Toplam Gözlem	763	773
Toplam Yüzde	100.0%	100.0%

Bu durumda Türkiye'deki kronikleşmiş işsizlik sorununun büyük ölçüde cinsiyet ayrımcılığı ile örtüştüğü veya iç içe geçtiği görülmektedir. İşsizlik daha çok bir kadının veya kırdan kente göçmüş olan kadınların işgücüne katılımı sorunuymuş gibi durmaktadır. Kadının aile içindeki rolünü öne çıkartan muhafazakâr kültür ve yaşantı biçimi kentlerde kadını emek piyasası ve iş hayatından ayıran temel etkenmiş gibi görünmektedir. Bu soruna muhafazakâr toplumun ve muhafazakâr siyasal hareketler ve onların hükümetlerinin yaklaşımı kadını ev kadını, anne olarak ev içi bir hayata yönlendirmek suretiyle, işsizlik sorununun çözümünü aileye emanet etmek şeklinde olmaktadır. Ancak, ISSP İşe Yönelim araştırmasında işsiz olduğunu vurgulayan kadınların %37'si halen çalışmak için arayış içinde olduklarını bildirmişlerdir. Bu durumda işsizlik sorunu ekonomik bir gösterge olarak sürerken, bunun toplumsal ve siyasal etkileri muhafazakârlık süzgecinden geçerek azaltılmakta, muhafazakârlığın en etkili kurumu olan aile bu sorunun çözüm adresi haline getirilerek hükümete yönelik talepler azaltılmakta veya kısmen etkisizleştirilebilmektedir. Türkiye'deki çift haneli kronikleşmiş işsizlik büyük ölçüde bir kentte yaşayan kadın istihdamı sorunu olarak böylece sürmektedir.

Kadınların bu şekilde ekonomide etkin üretken rol oynamalarının engellenmesinin ve sadece tüketici olarak yaşamalarının iktisadi ve toplumsal maliyeti mevcuttur. Muhafazakâr yaklaşımın kadınları sanki birçoğunun ilk tercihleriymiş gibi durmayan ev kadını, anne rolüne zorlamakla yaratılan evlilik sorunları, çocuk yetiştirme zorlukları, vb. maliyetler de eklendiğinde Türkiye ekonomisi ve toplumuna

epeyce ağır bir fatura çıkıyormuş gibi gözükmektedir. Eğittiği ve vasıflı emek olarak istihdam edebileceği kadını çalışma hayatında değerlendiremeyen bir siyasal - ideolojik yaklaşımla, iktisadi kalkınma çabası içinde olan Türkiye'nin ekonomik gücünün ve potansiyelinin tam seferber edilemediği görülmektedir. Ancak, bunun tam çapı, boyutları ve sosyo-ekonomik maliyeti çalışma ekonomisi ve iktisadi sosyolojinin uğraşı olduğundan bu Rapor'da sadece soruna dikkat çekmekle yetinmeyi tercih ediyoruz.

Sonuç

Türkiye'de işe yönelimin yukarıda sunulan bulgular ışığında daha çok sanayileşen ve kentselleşen bir toplumun maddeci değerlerini vurgulayan bir görüntü arz ettiğini söylemek mümkündür.

Türkiye'deki deneklerin verdiği yanıtlar diğer ISSP üyesi ülkelerdeki deneklerin verdiği yanıtlarla karşılaştırıldığında Hindistan, Çin gibi birçok yükselen piyasalar (BRIC) olarak da tanımlanan gelişmekte olan ülkelerdeki yanıtlara paralellik göstermektedir. İşten beklenenler sadece kazançla sınırlı olmasa da, kişisel temas ve sosyal ilişkilere ağırlık veren iş ilişkileri beklentileri gibi daha çok maddi-ötesi değerlere atfen iş tanımlama olgusu Türkiye'de de gelişmekte olan ülkelerle paralel bir biçimde düşük olarak ölçülmektedir.

İşin ağır fiziksel koşullar içerdiği vurgusu Türkiye'de de, diğer gelişmekte olan ülkelere paralel bir biçimde yoğundur. Özellikle mavi yakalı sanayi emekçisinin çalışma koşullarını ifade ediyormuş gibi görünen bu vurgulama da bu araştırmanın diğer bulgularıyla birlikte kentsel sanayi ve hizmet kesimlerindeki çalışma düzenini yansıtmaktadır.

İşin çalışanlar gözünde ilgi çekici olarak kabul edilmiyor olması, stresinin çok olduğunun ve hafta sonu da çalışma gerektirdiğinin vurgulanması da yukarıda tanımladığımız genel manzarayla örtüşmektedir. Ayrıca, evden çalışma olanaklarının da sınırlı olduğu vurgusu da hizmet kesiminde istihdam edilen beyaz yakalı, yüksek eğitim düzeyindeki vasıflı emek görüntüsü vermemektedir.

Bu ortamda aile ile çalışma hayatı ilişkilerinin sorunlu olmadığı da çoğunluk tarafından dile getirilmektedir. İşyeri koşullarının ast – üst arasındaki dikey ilişkiler açısından oldukça iyi, ama aynı düzeydeki iş arkadaşları arasındaki ilişkiler açınsındansa kötü olduğu ifade edilmektedir. Ancak, Türkiye'de, yine birçok Latin Amerika ve

Asya'daki gelişmekte olan ülkede olduğu gibi, işyerinde tacizin bir sorun olmadığı izlenimi denekler tarafından vurgulanmıştır.

Çalışanların sendikal örgütlenmelerinin onların iktisadi çıkarlarını güçlendireceği ve iktisadi hayata etkisinin kötü olmadığı ifade edilmekle birlikte, Türkiye'nin 24 Ocak 1980'den beri geçirdiği çeşitli reformlar ve iktisadi krizlerle emek piyasasında ciddi bir örgütlenme sorunu ve zafiyeti doğmuş bulunmaktadır. Çalışanların bu konudaki tutumları sendikal örgütlenmenin güçlenmesinden yana olmakla birlikte, liberal piyasa ekonomisi ve esnek istihdam politikalarını destekleyen muhafazakâr siyasal güçlerin Türkiye'de de etkili olması nedeniyle bu konuda fazla bir değişiklik olmamışa benzemektedir.

Türkiye'de işsizlik çift haneli ve kronik bir hal almış bulunmaktadır. Bu durumdan kaygı duyan geniş bir kitle de mevcutmuş gibi görünmektedir. Ancak iş bulabilmek için kendilerinin beceri ve yeteneklerini değiştirmek veya geliştirmeyi düşünenlerin de bu yönde girişimde bulunanların da Türkiye'de küçük bir azınlık teşkil ettiği görülmektedir. Kendi hayatında yeniliklere açık olmamak ve yeni tür iş yapmaya eğilim duymamak, ama hayatta daha azına razı olmak gibi bir eğilim muhafazakârlığın bir tezahürü olduğundan, bu bulgular Türkiye'nin içinde bulunduğu muhafazakâr zihniyet ve ruh hali ile uyumlu bir görüntü sergilemektedir.

İşsizlik olgusunun da aynı muhafazakâr zihniyet ortamında bir cinsler ayrımı uygulamasına dönüşerek sürdürülebildiği anlaşılmaktadır. Genç yaştan itibaren kadınların üretken olarak çalışma hayatına katılmaları Türkiye'de erkeklerle, OECD ülkelerindeki aynı yaştaki hemcinsleriyle de kıyaslanamayacak düzeyde düşük kalmaktadır. Bu yaşlarda evlenmeye, aile hayatı içinde anne ve eve kadını olarak yaşamaya yöneltilen kadınların yine de, üçte birisinden fazlasında çalışma ve iş arama eğilimleri devam etmektedir. Bu kadınlar geçinebilmek için eşleri ve ailelerinin yardımına dayandıklarını belirtirken, işsiz kalmalarının maliyetini aileler, hüsüm ve akrabalar (kan bağı ilişkileri) yüklenmiş olmaktadır. Bu muhafazakâr ortamda işsizliği çözme konusunda siyasal sisteme ve hükümete yönelen talepler etkili olma özelliğini kaybederken Türkiye'de, yerleşik demokrasilerde örneğine rastlanmayan bir kronik çift haneli işsizliğe karşın siyasal iktidarların değişmeden sürebildiği popüler oya dayalı siyasal sistem uygulaması mümkün olabilmektedir.

Eğittiği ve vasıflı emek haline getirdiği kadınları yeterince istihdam edemeyen bir ekonominin sürdürülebilir gelişme sağlamakta zorlanması doğaldır. Dolayısıyla, Türkiye'deki sürdürülebilir iktisadi büyüme ve onun sonunda kalkınma sağlayabilmesi için kadın emeğine bu ölçülerde sırt çevirmemesi zorunludur. Ancak, muhafazakâr

ideolojik koşulların bu derecede erkek egemen ve aile ağırlıklı bir toplumsal, ekonomik yaşantıya yol açtığı bir zihniyet ortamında bu hususta bir değişiklik sağlamanın da zor olduğu anlaşılmaktadır.

Bu durum bir ölçüde özellikle erkeklerin ek işler peşinde koşmalarına yol açmakla birlikte ekonominin iş yaratma kapasitesinin de sınırlı olmasıyla birlikte bu alanda da çok yaygın bir uygulama olduğunu söyleyebilmek mümkün değildir. Ancak, bulabilenler için ek iş zaman zaman esas işte elde edilen geliri aşan bir ekonomik katkı kaynağı olabilmektedir. Dolayısıyla muhafazakâr iktisadi ve siyasal zihniyet ortamının kadına maliyeti olduğu kadar, erkekleri de ek işler yapmak zorunda bırakarak, OECD raporlarına göre haftada 61 - 66 saat saat ile OECD içinde rekor kıran bir çalışan kitlesi üreterek (<https://www.oecd.org/els/emp/2080270.pdf>: 168), erkeklere de ağır bir maliyet yüklemektedir. Bu durumun ortaya çıkarttığı toplumsal ve ekonomik maliyet ayrıca hesaplanması gereken ayrı bir araştırma konusu olduğunu da vurgulamak isteriz.

Kaynakça

Besser, Terry L. (1993). "The commitment of Japanese workers and U.S. workers: A reassessment of the literature", *American Sociological Review*, 58, 873-881.

Burgess, J. (2002). "Commentary: The changing labour market and its impact on work and employment relations". *Working futures: The changing nature of work and employment relations in Australia*. Editörler: Callus, R. ve Lansbury, R. D. (Sydney: Federation Press).

Çarkoğlu, Ali ve Kalaycıoğlu, Ersin (2009). *The Rising Tide of Conservatism in Turkey*, (New York, NY: Palgrave – Macmillan).

Inglehart, Ronald F. (1977) *The Silent Revolution*, Princeton University Press, 1977.

Inglehart, Ronald F. (1990) *Culture Shift in Advanced Industrial Society*, Princeton University Press.

Inglehart, Ronald F. (1997) *Modernization and Postmodernization*, Princeton University Press.

Inglehart, Ronald F. ve Welzel, Christian (2005), *Modernization, Cultural Change and Democracy: The Human Development Sequence*, (New York: Cambridge University Press).

Kim, Sang - W. (2008). "Work Values, Work Rewards, and Work Orientations: A Comparison among Korea, Japan, the United States, and Sweden", *Korean Journal of Sociology*, 42(8), 125-150.

Özgün, Yasemin ve Müftüoğlu, Özgün, (2011) "Turkey after 2008: Another crisis – the same responses?" in Serrano, Melisa, Xhafa, Edlira, and Fichter, Michael, (eds.) *Trade Unions and the Global Crisis: Labour's Visions, Strategies and Responses*, (Geneva, Switzerland: ILO Publications): 191 – 202.

Resmi İstatistikler:

Anadolu Ajansı, 2017: <http://aa.com.tr/tr/turkiye/is-kolu-istatistikleri-aciklandi/870532>.

OECD (2017). "Youth not in employment, education or training (NEET)" (<http://dx.doi.org/10.1787/19991487>). (<https://data.oecd.org/youthinac/youth-not-in-employment-education-or-training-neet.htm>).

TÜİK (2007) *İstatistik Göstergeler: 1923 – 2006*, (Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu).

TÜİK (2018) "Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü Haber Bülteni," (Sayı: 27587, 1 Şubat, 2018).

Soru Cetvelinin Hazırlanmasında Kullanılan Kaynaklar:

Curtice J. 1993. "Satisfying Work – If you can get it". *International Social Attitudes: The 10th BSAm Report*. Editörler: R. Jowell, L. Brook, ve L. Dowds. Aldershot: Dartmouth.

Hakim, C. 1997. "A sociological perspective on part-time work". Sayfalar 22-70. *Between Equalization and Marginalization: Women Working Part-Time in Europe and the United States of America*. Editörler: H. P. Blossfeld ve C. Hakim. Oxford: Oxford University Press.

- Harpas I. 1986. "To work or not to work – The factors that influence motivation to work or stop working", *Megamot*, 29, 457-448 (Hebrew).
- Jencks, C., Perman, L. ve Rainwter, L. 1988. "What Is a Good Job? A New Measure of Labor-Market Success", *American Journal of Sociology*, 93(6), 1322-57.
- Kalleberg, A.L. 1977. "Work values and job rewards: A Theory of job satisfaction", *American Sociological Review*, 42, 124-143.
- Kalleberg, A.L. ve Stark, D. 1993. "Career Strategies in Capitalism and Socialism: Work Values and Job Rewards in the United States and Hungary", *Social Forces*, 72(1), 181-198.
- La Valle, I., Arthur, S., Millward, C., Scott, J., ve Clayden, M. 2002. *Happy families? A typical work and its influence on family life* (1. Basım). Bristol, UK: The Policy Press.
- Mannheim, B. ve Rein, J. 1981. "Work centrality of different age groups and the wish to discontinue work", *International Journal of Aging and Human Development*, 13, 221-232.
- Porter, L. W., Steers, R. N., Modway, R. T. ve Boulian, P. Y. 1974. "Organizational commitment, job satisfaction and turnover among psychiatric technicians", *Journal of Applied Psychology*, 59, 603-609.
- Presser, H. P. 1999. "Toward a 24 hour economy", *Science*, 284(5421), 1778–1779.
- Strazdins, L. et al. 2004. "Around-the-clock: parent work schedules and children's well-being in a 24-h economy", *Social Science & Medicine*, 59(7), 1517-1527.
- Večerník, J. 2009. *Czech society in the 2000s: a report on socio-economic policies and structures* (1. Basım). Praha: Academia.
- Vecchio R. P. 1980. "The function and meaning of work and the job", *Academy of Management Journal*, 23, 361-367.